

TARTALOM

BEVEZETÉS.....	5
1. AZ INFRASTRUKTURÁLIS RENDSZEREK ÚJ IRÁNYAI ÉS HATÁSUK A NEMZETGAZDASÁG FEJLŐDÉSÉRE.....	7
1.1. <i>Az infrastrukturális rendszerek új irányai</i>	7
1.2. <i>A hazai helyzetkép és fejlesztési irányok.....</i>	8
1.3. <i>Következtetések az oktatás és képzés számára</i>	12
2. AZ ÉSZAK-DUNÁNTÚL REGIONÁLIS FOLYAMATAINAK IRÁNYA ÉS KAPCSOLÓDÁSA AZ EURÓPAI TÉRSZERKEZETHEZ	15
2.1. <i>Közép-Európa térszerkezete.....</i>	15
2.2. <i>Az innovációs tengely és a területfejlesztési koncepciók.....</i>	20
2.2.1. <i>Nyugat-Dunántúl és a tengely</i>	20
2.2.2. <i>Közép-Dunántúl és a tengely</i>	22
2.3. <i>A tengely trendjeit befolyásoló tényezők.....</i>	24
2.4. <i>Tervek az együttműködésre</i>	30
3. GYŐR VÁROS ÉS TÉRSÉGE FEJLŐDÉSI IRÁNYAI ÉS HUMÁN ERŐFORRÁS SZÜKSÉGLETE.....	33
3.1. <i>A munkaerő kínálat és kereslet előrebecslése</i>	37
3.2. <i>Győri Technológiai Régió koncepciója</i>	39
3.3. <i>Az Egyetem, illetve jogelődje, a Széchenyi István Főiskola vonzáskörzete.....</i>	41
3.4. <i>A hallgatók jövedelmi és fogyasztási jellemzői.....</i>	48
3.4.1. <i>A hallgatók kulturális szokásai</i>	49
3.4.2. <i>A jövedelmi és fogyasztási szerkezet.....</i>	50
3.4.2.1. <i>A hallgatói fogyasztás hatása a város gazdaságára</i>	56
3.4.2.2. <i>A felsőoktatás hatása a helyi munkaerő képzettségére.....</i>	58
3.5. <i>A felsőoktatás lokális termelésre és jövedelmekre gyakorolt hatása..</i>	60
3.5.1. <i>A modell általános leírása</i>	64
3.5.2. <i>A modellben szereplő kiadási típusok és paraméterek becslött értékei</i>	67
3.5.3. <i>A modell eredményei</i>	69
3.6. <i>Felsőoktatás és munkaerőpiac: a győri Széchenyi István Egyetem szerepvállalásának értékelése a helyi gazdasági szereplők szemszögéből.....</i>	71
3.6.1. <i>Módszertani kérdések</i>	72
3.6.2. <i>Vállalati igények az állásbörzék tapasztalatai alapján</i>	75
3.6.2.1. <i>A részt vevő cégek paraméterei</i>	76
3.6.2.2. <i>A részt vevő cégek igényei</i>	80
3.6.2.3. <i>A cégek értékelőlapjainak elemzése</i>	86
3.6.3. <i>Az oktatás és a gazdaság kapcsolatainak erősítése: a Practing Program tapasztalatai</i>	87

3.6.3.1. A program célja	87
3.6.3.2. Szervezeti, pénzügyi jellemzők	88
3.6.3.3. A cégek véleménye, értékelése	88
3.6.3.4. A program működése	90
3.6.3.5. A „practingolás” a számok tükrében	91
3.6.4. Összefoglalás	92
4. HALLGATÓI ÉLETÚT- ÉS VÉLEMÉNYELEMZÉS AZ 1998-BAN VÉGZETT	
DIPLOMÁSOK KÖRÉBEN	95
4.1. Bevezetés	95
4.2. Képzési adatok	96
4.3. A felmérés körülményei	97
4.3.1. A kérdőív szerkezete	98
4.3.2. A felmérés eredményessége	98
4.4. A végzett hallgatók családi helyzete	99
4.5. Munkahely, karrier	102
4.5.1. Elhelyezkedés	102
4.5.2. A munkahely	106
4.5.3. Karrier	108
4.6. Vélemények a képzésünkről	112
4.6.1. A főiskolán szerzett szakma és tudás elismertsége	112
4.6.2. Diplomásaink véleménye a képzésünkről	114
4.7. Diplomásaink tanácsai, javaslatai	119
4.7.1. Továbbképzés	119
4.8. Diplomásaink véleménye az „alma mater” szerepéről	123
4.9. A felmérés legfontosabb eredményei	125
5. AZ ÉSZAK-DUNÁNTÚL FELSZŐOKTATÁSI ÉS KUTATÁS-FEJLESZTÉSI	
SZERKEZETE	129
5.1. Kutatás-fejlesztés az Észak-Dunántúlon	135
5.1.1. Kutatóhelyek száma	135
5.1.2. Kutatói létszám	136
5.1.3. Kutatás-fejlesztési ráfordítások	138
5.2. A kutatás-fejlesztés finanszírozása, a KMÚFA területi felhasználása	140
5.3. Felsőoktatási intézmények kutatás-fejlesztési aktivitásának jellemzői	142
6. AZ EGYETEMMÉ VÁLÁS FEJLESZTÉSI KONCEPCIÓJÁNAK ÉRTÉKELÉSE	
A TERÜLETI HATÁSOK ALAPJÁN	143
6.1. A régió	144
6.2. A gazdasági szerkezet és a fejlesztési irányok	147
6.3. A versenytársak és az együttműködések	149
7. ELEMEL AZ EGYETEM FEJLESZTÉSI KONCEPCIÓJÁNAK MARKETING	
STRATÉGIÁJÁHOZ	153
IRODALOMJEGYZÉK	159

BEVEZETÉS

Az Egyetem* korábbi és jelenlegi oktatási-képzési szerkezete, szakmai köre szükségszerűen magában hordozza azon tudás és információs bázisok magas szintű kínálatát, amelyek az infrastrukturális rendszerekhez kapcsolódnak. Az infrastrukturális rendszerek hagyományos és újszerű elemeinek tervezése, irányítása, szervezése, azokkal való gazdálkodás a felsőoktatási képzésben az ismeretek egyre szélesebb körét kívánja meg. A képzés középpontjába állított, a gazdaság és a társadalom folyamatait közvetítő rendszerek egészének és egyes elemeinek oktatása nem a specializáció erősítését jelzi, hanem éppen ellenkezőleg, a tudás bázis minél szélesebb kiterjesztését, a lehetséges tudományági kommunikációk tereinek bővítését. Az egyetem az elmúlt tíz esztendőben tudatosan alakította ezt az elvárást. Hiszen egyrészt megújította a korábbi diszciplínák oktatását, másrészt számos új tudományterület meghonosításával a tudás kínálatát tágitotta. Mindezek a szervezeti és működési rendszer fokozatos fejlesztésével jártak együtt.

A tanulmány kiinduló tételei, hogy

1. a korábbtól eltérő infrastrukturális fejlődés irányából következően, a jövőben növekszik az igény a szektorhoz sokoldalúan kapcsolódó szakemberek képzése iránt,
2. ezek a tendenciák az Észak-Dunántúl térségét határozottabban érintik, így a jelentkező igényekre az intézmény a kialakított fejlesztési irányai-val, az egyetemi szintű képzés beindításával a leghatékonyabban képes reagálni,
3. a jelenlegi hazai és szűkebben az észak-dunántúli felsőoktatási intézményhálózatban nem található olyan intézmény, amely ezekhez az újszerű szükségletekhez gyorsan és jelentős többlet ráfordítások nélkül alkalmazkodni tud.

Kiinduló tézisünk tehát, hogy az újszerű infrastrukturális rendszerek tervezéséhez, irányításához, szervezéséhez és gazdálkodásához szükséges szakember-állomány egyetemi szintű képzésének legkedvezőbb feltételei Győrben, a Széchenyi István Egyetemen állnak rendelkezésre.

A tézisünk bizonyítására kidolgozandó elemzés az egyetem fejlesztését egy szélesebb gazdasági, társadalmi és regionális összefüggés rendszerben tárgyalja, törekszik meghatározni azokat a fontosabb tényezőket, amelyek az intézményfejlesztést még megalapozottabbá teszik.

* Jelen kötet megállapításainak alapjául szolgáló kutatások egy része különböző okokból az egyetemmé válás előtti adatbázisokat elemzett. Ezért a kötetben felváltva hivatkozunk a Széchenyi István Egyetemre, illetve jogelődjére, a Széchenyi István Főiskolára.

1. AZ INFRASTRUKTURÁLIS RENDSZEREK ÚJ IRÁNYAI ÉS HATÁSUK A NEMZETGAZDASÁG FEJLŐDÉSÉRE

Az infrastruktúra hagyományos értelmezése, mi szerint a gazdaság háttér rendszerének tekintendő, azaz a gazdasági folyamatok kiszolgálását és bonyolítását segíti elő, alapvetően megváltozott. A globalizáció korában, a piaci viszonyok egyre szélesebb terjedése következtében szakítani kell a korábbi értelmezéssel, és át kell gondolnunk, újra kell fogalmaznunk az infrastruktúrára vonatkozó képet, hogy ezzel is felkészültebbek legyünk a világgazdaság kihívásaira, egyben a munkaerőképzés és kutatás-fejlesztés irányainak felvázolásával versenyképesebbé váljunk (Erlich 1998).

1.1. Az infrastrukturális rendszerek új irányai

Vizsgáljuk meg, hogy milyen új tendenciák figyelhetők meg az infrastruktúra vonatkozásában.

Az első a *mikroelektronika robbanásszerű* térnyerése, ami technológiai váltást követel meg a gazdaság és a társadalom minden szférájában. A technikai fejlődés áthatja tehát az élet minden területét, s egyre dominánsabbá emeli a távközlést és az informatikát. A technológia-váltás egyrészt a mikroelektronikán alapuló digitális technológia belső fejlődését felerősíti, ami aztán áthatja a távközlés és az informatika rendszereit, azok dinamikus fejlődését fokozva. Másrészt a távközlés különféle ágait összekapcsolja, azok hatásait kiterjeszti, s végül a mikroelektronika és az informatika lesz a gazdaság fejlődésének hajtóereje, s egyben alrendszerének jelző és mérőszáma.

Az infrastrukturális rendszerek már napjainkban is *nemzetközi rendszerek részeként* működnek. Nap mint nap tapasztalható, hogy ezek a rendszerek átlépik az országhatárokat, összekapcsolódnak, egymásra utaltak, s ennek következtében nemzetközi szintű együttműködések válnak szükségessé az alrendszerek fejlesztésében (pl. szabványosítás, használat, fejlesztési irányok stb.). A rendszerek összekapcsolódása új gazdasági lehetőségeket, egyben új gazdasági tereket nyit meg, ami a tőkeerős országok nagy konzorciumai részére jelentős üzleti kínálatot nyújt. A világhálózatokhoz az egyének, így a háztartások egyre több szállal kapcsolódnak, s ennek következtében a nemzeti szintű piacok és kínálatok is alakíthatók, jelentősen befolyásolhatók.

Az infrastruktúra hagyományos rendszereit működtető állami szektort fokozatosan felváltják a *piaci szereplők*, a piaci viszonyok, ami a monopolhelyzet csökkenéséhez, s ezzel a verseny kialakulásához vezet. A hagyományos infrastruktúra rendszerek részleges vagy teljes privatizációja tehát megkezdődött, így egy-egy infrastruktúra elem más és más tulajdonformában élhet egymás mellett, s éppen a világméretű összekapcsolódással egy-egy országban több nemzetközi versenytárs teremt konkurenciát. A hálózatok szervezésében az Európai Unió még elmarad Japán és az Egyesült Államok mögött.

A tercier szektor, mint az infrastruktúrát képviselő *gazdasági bázis súlya* alapvetően megváltozott, hiszen mind a kibocsátásban, mind a hozzáadott érték létrehozásában a fejlett országokban eléri az 50%-ot, sőt a legfejlettebbekben meghaladja a 70–75%-ot. Az informatikai a leggyorsabban fejlődő ágazatnak tekinthető, egyre nagyobb az aránya a GDP-ből, az Európai Unió informatikai piacán 1996-ban 743 milliárd euró összeforgalom bonyolódott.

Alapvető változás figyelhető meg a tercier szektor *foglalkoztatási szerkezetében*. A hetvenes évek végéig jelentősen nőtt a foglalkoztatás, felszívta a szektor az iparból felszabadult munkaerőt. Napjainkra már a munkaerőt felszívó ágazatból munkaerőt leadó ágazattá válik. Ennek oka, hogy számos infrastrukturális rendszer privatizálásra került, melynek következtében megkezdődött a technológiai megújítás, az élömlőmunka-igényes tevékenységek leépítése, a magasabb képzettségű, döntően a csúcstechnikához és technológiához kapcsolódó munkaerő alkalmazása. *A fejlett országokban tehát lezárult a felszabaduló ipari munkaerő átáramlása a tercier szektorba*. Ugyanakkor megkezdődött az új foglalkoztatási módok alkalmazása, amelyek a részmunkaidőre, az önfoglalkoztatásra (kisvállalkozások), a határozott idejű alkalmazásra és az otthoni munkára, távfoglalkoztatásra vonatkoznak. Mindezek a bérköltségek, így többek között a szociális költségek csökkentéséhez is vezetnek, ami viszont a versenyképesség növelését eredményezi. Változatlanul határozott az erősen élömlőmunka-igényes szolgáltatásokban a *közép- és a felsőfokú végzettségűek iránti igény*, de közülük is a szakmailag rugalmas, magasan képzett munkaerő a fejlett országokban is gyors elhelyezkedésre és karrierre számíthat.

1.2. A hazai helyzetkép és fejlesztési irányok

Nem szükséges hosszan tárgyalni a *hazai infrastrukturális ellátottság* színvonalának értékelését az államszocialista tervgazdaságban. Magyarországon nemzetközi összehasonlításban a különféle infrastrukturális rendszerekben nagy színvonalbeli különbségek alakultak ki, ami jellemző volt a kelet-

európai országokra. Az országban a tőkeigényes infrastruktúra beruházások aránya alacsony volt, mindez megmutatkozott a közlekedési hálózatban, a távközlésben, de az energetikai rendszerekben éppen úgy, mint az oktatás, képzés és egészségügy területén. Az uniformizált lakossági ellátás következtében a kereskedelemben és számos szolgáltató ágazatban rendszeres volt a hiány, a hálózatok nem alakultak ki. A gazdasági egységek éppen a hiány következtében szervezeti rendszerükbe integrálták a különféle szolgáltatásokat, ami tovább csökkentette az ellátást, de növelte a fekete és szürke gazdaságot. Hazánkban kezdődött meg viszont a hetvenes években az ipari foglalkoztatás leépülése, és a szolgáltató szektorban a foglalkoztatottak számának és arányának növekedése. A regionális különbségek szintén jelentősek voltak, amit még differenciált település mérete, s nem sikerült oldani a rendszerelemek többségére jellemző hierarchikus és sugaras szerkezetet sem. A hierarchikus rendszerben hiányoztak a különféle régiók azonos szintjeinek összeköttetései, például a közlekedési hálózatban, ami térségeket zárt el egymástól, mindent a fővároshoz kötve, s ezzel annak terhelését fokozva. A távközlésben nem csökkent a Budapest és vidék közötti 5:1 ellátási arány, ami a Budapest és a falvak között még kedvezőtlenebben alakult (7:1 arány).

A *rendszerváltozás* után az infrastrukturális rendszerekben *látványos változások* következtek be. Az általános foglalkoztatási leépülés csak mérsékelten érintette a szolgáltatásokat, a *létszám-csökkenés mérsékelt volt* (4%), mindez köszönhető a nagyrendszereknek, illetve annak, hogy egyre több szolgáltatási egység szerveződött, újak jöttek létre, vagy kerültek ki a korábbi vállalati szervezeti rendszerből. Megfigyelhető, hogy az átmenetben a szolgáltatási szektorban a magasabbban képzett, fiatal munkaerő helyezkedett el, amely aztán növelte a szektor, s annak bizonyos elemeinek piaci rugalmasságát, gondolunk itt a pénzügyi szolgáltatásokra. A *külföldi tőke érdeklődése* szintén számottevő volt a szolgáltatásokban, mindez a privatizációnak volt köszönhető. A tulajdonosi szerkezet átalakult, egyes szektorokban gyorsan leépült az *állami tulajdon, melynek aránya 1996-ra 35%-ra esett vissza*, bár szektoronként az arány eltérő (közlekedés 56,5%; posta és távközlés 23,3%; vizgazdálkodás 4,7%).

A privatizáció sikerei mellett meg kell említeni, hogy az egyes infrastrukturális rendszerek magánosítása *nem volt átgondolt* és hosszú távra építő, azok szerződesei számos nem tisztázott, vagy éppen a nemzetgazdaságnak és többségében a lakoságnak kedvezőtlen elemet tartalmaztak, amelyek aztán *kiszolgáltatott helyzetet* teremtettek.

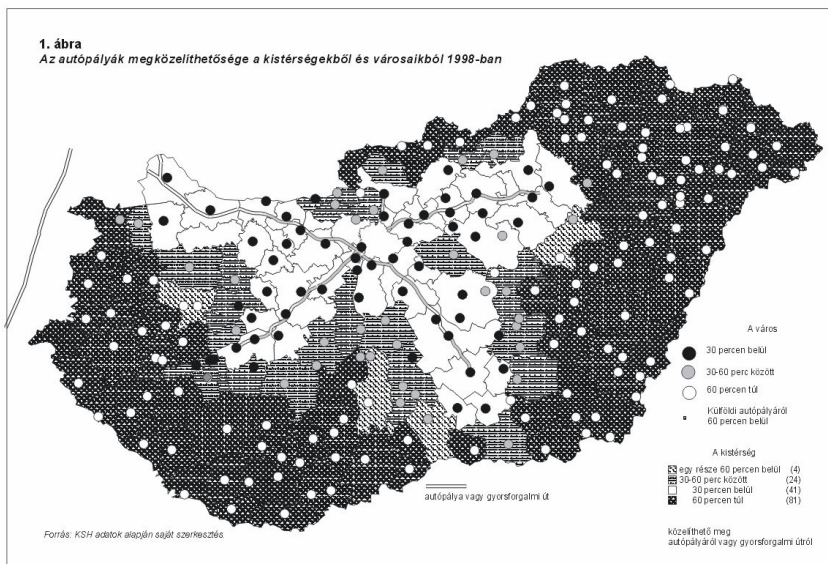
Az infrastruktúra alapvető elemeinek magánosítása, s egyben a piaci viszonyok gyors kiépülése következtében, valamint a több alapellátást szolgáló

rendszerem jelentős állami támogatását a lakossági és az önkormányzati aktivitással ötvöző politika a *regionális különbségek enyhe mérsékléséhez vezetett*. Ugyanakkor megmaradtak az örökölt szerkezeti különbségek a *közlekedésben* (1. ábra), a *környezeti infrastruktúrában* (csatornázás, hulladékkezelés, területrehabilitáció, veszélyes hulladékok kezelése) és a tartós recesszió következtében az *építőiparban*, különösen a *lakásépítésben*. Az átmenet sajátossága, hogy az országban sikeresen és robbanásszerűen terjedt a távközlés és az informatika, miközben a hálózati infrastruktúra elmaradt, korszerűtlen. *Társadalmi feszültségek tömegét* is felszínre hozta az infrastruktúra fejlesztése, hiszen a lakosságnak, de a gazdasági egységeknek is növekvő terhet jelentett a költségek radikális növekedése, az állami támogatások gyors leépülése, vagy éppen a nem kellően szabályozott monopohelyzetet érvényesítő árpolitika.

Milyen trendek várhatók az infrastruktúrában, s ezzel együtt a szolgáltatásokban Magyarországon az elkövetkező években, vélhetően az európai uniós csatlakozásig, s azután?

Az első: a *versenyhelyzet kiéleződése*. Számolni kell a nemzetközi verseny fokozódásával, egyre több infrastruktúra rendszeremnél a nemzetközi tapasztalattal, kapcsolatokkal és tőkeerővel rendelkező nagyvállalatok megjelenésével. Magyarország kedvező földrajzi helyzetét felismerték, a gazdaság stabilizációja, az élénkülő fogyasztás, a még privatizálható elemek mind-mind fokozzák az érdeklődést, s egyben a külső és belső hálózati rendszerek kiépítését. Mindezek arra intenek, hogy *nem célszerű fokozni* a még állami tulajdonban vagy éppen önkormányzati tulajdonban lévő infrastrukturális rendszerek *magánosítását*, azokban a vegyes tulajdon, a hosszú távú árgaranciák és fejlesztési megkötések, azaz a hatékony szabályozás érvényesüljön.

A második: az *állam nem vonulhat ki a hálózati infrastruktúra-fejlesztésekből*. Ezen rendszeremek kiépítésének finanszírozása állami feladatnak tekintendő, viszont a működtetés és az üzemeltetés már megoldható vállalkozási alapon, piaci viszonyok között. Bizonyos *lokális hálózati elemek* (városi tömegközlekedés, távfűtés, hulladék elhelyezés, bérlakások, műemléki felújítás stb.) felújításánál, fejlesztésénél növelni kell az *önkormányzatok szerepvállalását*, természetesen állami támogatások mellett. Az infrastrukturális rendszerek költségszerkezetének és arányainak regionális és település szintű eltérései a jövőben növekedni fognak, ami aztán együttesen más és más versenyhelyzetbe hozza a területi egységeket.

Mind lokális, mind országos szinten számolni kell a költségmegosztás szabályozásával, mert ennek hiányában nemcsak a társadalmi, de a regionális feszültségek is növekednek.

A harmadik: *jelentős és több ágazatban érvényesülő infrastruktúra-fejlesztések várhatók*. Az európai uniós csatlakozás előkészítéseként megkezdődött a közlekedési infrastruktúra megújítása (autópálya-építés, hálózati korrekciók, új összeköttetések, vasút rekonstrukció, légi közlekedés) (Pálfalvi 2000), illetve a környezeti infrastruktúra kiépítésének folytatása. Az állami élénkülés mellett a nemzetközi és hazai magántőke növeli az infrastrukturális beruházásait, ennek irányai a *kereskedelmi-szolgáltató hálózat létesítménybővítése, a turizmus és idegenforgalom, valamint a lakásépítés*. Várható, hogy a beruházásokon belül növekszik az infrastruktúra aránya, mindezt csak fokozhatja az európai uniós csatlakozás előbbre hozása.

A negyedik irány, hogy az infrastruktúra és a szolgáltató szektor teljesítményének növekedését *nem követi a foglalkoztatás emelkedése*, stagnálás, vagy kisebb mérvű csökkenés következik be. A szektor még több nagy műtétet nem esett át, így néhány nagy állami rendszer átalakítása még nem történt meg (posta, vasút), a lokális ellátórendszerekben is megújításra szorulnak (alsó- és középfokú oktatás, közszolgáltatás, egészségügy, szociális ellátás). Viszont növekszik a foglalkoztatási igény az *üzleti és gazdasági szolgáltatásokban, a közösségi szolgáltatásokban*, illetve a *kvaterner szektorban*, azaz az informatikában, a felsőoktatásban, a kutatás-fejlesztésben. Mindezek azt jelzik, hogy egyrészt növekedni fog az *új foglalkoztatási módok terjedése* (részmunkaidő, távmunka, rövidített munkaidő), továbbá jelentősen emelkedik a munkaerő minősége iránti igény. A változatlanul *élőmunka-intenzív szolgáltatások* (üzleti, gazdasági, személyi szolgáltatások, oktatás, egészségügy, kultúra, közszolgáltatás) *felsőfokú képzettségű*, többirányú tevékenységre képes, rugalmas munkaerőt keresnek, ami egyértelművé teszi az ilyen irányú felsőoktatási egységek iránti kereslet növekedését. A minőségi változás új kihívást jelent magának a munkaerőnek, az oktatási intézményeknek, de a gazdaság, a társadalom egészének is, nem beszélve a kormányzatokról.

1.3. Következtetések az oktatás és képzés számára

Az infrastruktúra és annak rendszerelemeit tradicionálisan központba helyező felsőoktatási intézménynek, így a Széchenyi István Egyetemnek a szerepe és piaci befolyása a jövőben növekedhet. Egyértelmű, hogy a magyar gazdaság jelentős infrastrukturális fejlesztések előtt áll, ennek elemei az átmenet utolsó harmadában, lényegében 1996–1998-tól kimutathatók, s a

növekedés dinamikája fokozódni fog, mind az európai uniós csatlakozásig, mind pedig azután. Tartós és hosszú távon érvényesülő infrastrukturális kereslet és egyben megújítás, valamint átrendeződés fogja az országot jellemezni, amelyhez szükséges a sokoldalúan képzett szakember-állomány, illetve azok tudását, ismereteit frissíteni képes oktatási-kutatási háttérrendszer működtetése.

Mindenki előtt világos, hogy a magyar gazdaság és társadalmi-területi feszültségek egyik forrása a *közlekedési hálózat* fejletlensége, annak jelentős elmaradása a gazdaságtól (Michelberger 2000). A hálózat szinte minden elemének bővítése és megújítása szükséges, így a vasúthálózattól kezdve az úthálózaton át egészen a korszerű szállítási rendszerek telepítéséig és működtetéséig. Ezek többségében állami beruházások lesznek az európai uniós csatlakozásig, de vélhetően 2004-től jelentős támogatások jönnek az Unióból, hiszen a tagsággal új csatornák nyílnak meg a fejlesztés számára, valamint Magyarország tranzit szerepe felértékelődik, ami szükségessé teszi a hálózati rendszerek fejlesztését, többirányú kapcsolódásait (Ruppert 2000; Tánczos L-né 2000).

Számos új elemmel kell tehát a szakemberképzésnek is szembenéznie a közlekedési infrastruktúra jelentős fejlesztése kapcsán, így a gazdasági szemlélet erősítése, az informatikai kihívásokra való reagálás (Gordos 2000), pl. éppen a logisztikai rendszerek irányítása és szervezése vonatkozásában (Tarnai 2000). Szükséges a technológiai rendszerek folyamatos kutatása mellett a gazdasági, szervezési, irányítási (vezénylési) hatások mélyebb feltárására is, nem elfeledkezve a társadalmi és környezeti feltételek elemzéséről sem (Mészáros 2000).

A hálózati infrastrukturális rendszer mellett véleményünk szerint a jövőben a *települési és térségi infrastruktúra* szerepének a felértékelődésével kell számolni (László 2000). A település mint rendszer számos infrastruktúra-elemet tartalmaz (információs rendszerek, úthálózat, közlekedés, közművek, környezeti elemek, épületállomány, intézmények stb.), azok építése, megújítása, működtetése, a rendszer egészének és elmeinek szervezése, irányítása, azokkal való gazdálkodás új szakmai kihívásokat jelent (Locsmándi 2000). Nem lehet ennek a komplex infrastrukturális rendszernek az elemeit egymástól elválasztani, azokat a képzésben lehetőség szerint össze kell kapcsolni, meg kell teremteni az összhangot, növelve a szakmai ismeretek alkalmazkodását, rugalmasságát.

A harmadik következmény az *informatikai infrastruktúra* átfogó térnyerésére való felkészítés, az informatikai rendszerek építésének, irányításának, szervezésének, azok gazdasági és társadalmi hatásainak oktatása, illetve a meglévő szakember-állomány továbbképzésében való szervezett részvétel.

Az informatika és infrastrukturális elemei (számítógépek, azok hálózatai, távközlés, kommunikációs rendszerek) az élet és a gazdaság minden szféráját átszövik, ezzel mindenkitől egy fix tudásbázist kívánnak meg, miközben egyre speciálisabb ismereteket is kikényszerítenek. Az oktatásban a fix, általános ismereteket mindenkinek nyújtani kell, de fokozni szükséges, esetünkben éppen az infrastrukturális rendszerekhez (hálózatok, település, informatika) kapcsolódó speciális tudásbázis oktatását, valamint annak továbbfejlesztését.

2. AZ ÉSZAK-DUNÁNTÚL REGIONÁLIS FOLYAMATAINAK IRÁNYA ÉS KAPCSOLÓDÁSA AZ EURÓPAI TÉRSZERKEZETHEZ

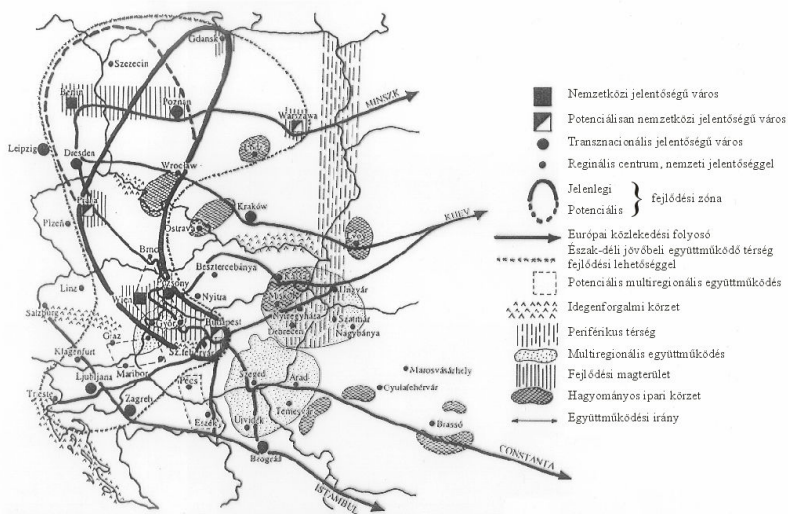
Az elemzésükben nem a hagyományos módszerekkel élünk, azaz nem a statisztikai adatbázisok tömeges felsorolásával, táblázatok és ábrák közlésével bizonyítjuk a két tervezési-statisztikai régió gazdasági és társadalmi sajátosságait, s azok lehetséges hatását az egyetem-fejlesztésre. Ehelyett azt a módszert követjük, hogy a térszerkezet jellemzőit mutatjuk be, amiből kiemeljük a Bécs–Pozsony–Győr–Budapest innovációs tengelyt, s annak lehetséges területfejlesztési dimenzióit vizsgáljuk. Véleményünk szerint napjainkban változatlanul a nagyrendszerek centrális irányítása és szervezése történik. Ugyanakkor a gazdaság belső törvényszerűségei új térformációkat alakítanak, amelyekkel együtt a központok szerepe is ártértékelődik. Ennek az ártértékelődésnek az eredménye az új funkciók megjelenése, a régiók átalakulása, átalakítása. Véleményünk az, hogy a Bécs–Pozsony–Győr–Budapest innovációs tengely a következő időszakban is kiemelten fejlődő térség lesz, s ebben kell magának Győrnek, illetve az egyetemnek a szerepeit megkeresni, tartós kínálati elemekkel erősíteni. Ezért vizsgáljuk a tengelyt a közép-európai viszonylatban, majd a jelenlegi tervezési-statisztikai régiók területfejlesztési koncepcióiban, s végül a lehetséges jövőbeli irányokat adjuk meg, hogy éppen a térszerkezeti összefüggések alapján is adalékokat adjunk az egyetem fejlesztéséhez.

2.1. Közép-Európa térszerkezete

A regionális folyamatok egyértelműen jelzik, hogy a közép-európai országok gazdasági integrációja óhatatlanul *regionális integrációs formát ölt* (Enyedi 1996). Ha a Visegrádi Csoport országainak gazdasága és intézményei alkalmassá válnak a gazdasági integrációra, ezek a hatások egyidejűleg területi integrációs folyamatokat is megindítanak, nemcsak a szomszédos EU-országokkal, hanem a poszt szocialista szomszédos országokkal is. Ennek az integrációs folyamatnak bizonyos jegyei felismerhetők a közép-európai országokban kirajzolódó makroregionális struktúrákban (Rechnitzer 1998), amelyek számos sajátosságot, egyben bizonyos fejlődési lehetőségeket tartalmaznak (2. ábra).

2. ábra

Magyarország a közép-európai térszerkezetben

Forrás: Enyedi Gy., 1996.; Nefedowa, T., 1996.; Rechnitzer J., 1996. felhasználásával saját szerkesztés.

A makroregionális szerkezetben a városrégiók a kapcsolatok megtestesítői. Magyarországon a budapesti agglomeráció, Csehországban Prága és Brno agglomerációja, Lengyelországban Varsó, Poznan, Wroclav, Gdansk, Krakó, Szlovákiában Pozsony és térsége. A nyugat-kelet fejlettségi lejtő az országokban érvényesül, azonban a keleti határokhoz közelítve megtörik, és lépcsőként egy másik, már az előzőnél jóval kedvezőtlenebb fejlettségi szintben folytatódik. Így lényegében a kelet-közép-európai országok nyugati határövezete a jövőbeli makroregionális fejlődés meghatározó térségei lesznek, míg a keleti övezet az igazi periféria a felzárkózás igencsak gyenge esélyeivel.

A makrorégió nyugati fejlődési zónája, mint a „Közép-Európai Banán” Gdansk–Poznan–Wroclav–Prága–Brno–Pozsony–Bécs–Budapest övezetet fog át, ahol dinamikus nagyvárosai találhatók, s közvetlen kapcsolatban állnak Ausztriával és Németországgal. Így az osztrák és a német nagy és közepes befektetők ebben az övezetben telepednek meg, továbbá a nyugatról ide irányuló szolgáltatási és bevásárlási turizmus fogadására képesek. A másik sajátossága, hogy ebben a zónában találkoznak a relatívan fejlett keleti és a viszonylagosan fejletlen osztrák és – jelentős átalakulásokat képviselő – német régiók. Ennek következtében egyrészt versenyhelyzet alakul ki a térségek között, másrészt a nyugat-európai régiók gazdasága számára fontos befolyásolási övezetet képviselnek, növelve ezzel gazdasági aktivitásukat.

A Közép-Európai Banán *két jövőbeli újabb fejlődési övezetet* fog át. Az egyik zóna Prágából indul ki és a volt kelet-német ipari nagyvárosokat (Berlin, Lipcse) – élén Berlinnel – foglalja magában, majd Poznannal kanyarodik vissza a fejlődési banánhoz. Jelezve azt, hogy egyre látványosabban formálódik a Berlin–Varsó tengely, amely nemcsak új közlekedési és kommunikációs korridorként is szolgálhat (II. korridor), lényegében Minszk és Moszkva irányba, hanem új innovációs tengelyként is. Ez egyben súlypont eltolódást jelent a közép-európai térszerkezetben, hiszen jelentős árumozgásokat „csábíthat át”, új gazdasági irányokat jelölhet ki, ami a korábbi kapcsolatok leértékelését, átrendezését eredményezheti.

A Közép-Európai Banánnak a nagyobb ívű kiterjesztése az észak-déli együttműködési térség, amelyben összekapcsolódik az Adria tengerpartja az Északi-tengerrel, s e kiterjedésben már határozottan felismerhető a Berlin–Varsó tengely, de egyben határozott aktivizálódást nyer Szlovénia, Horvátország, illetve Ausztria keleti és déli tartományai is. Az mindenesetre egyértelmű, hogy Közép-Európa északi és délnyugati jövőbeli fejlődési térségének az egybefűződése a *Bécs–Pozsony–Győr–Budapest* tengelyen képzelhető el. Itt formálódik ki az a gazdasági és térszerkezeti fordítókörong, amely

földrészünk jövőbeli megújítási övezeteit az elkövetkező évtizedekben akár Kelet-Európa – döntően Kelet-Szlovákia, illetve Ukrajna – és a Balkán – többségében Románia, Szerbia, Bulgária – irányába közvetíteni és átalakítani képes.

A jelenlegi és a jövőbeli fejlődési zónák után átmeneti térségekkel kell számolni, ahol részben a hagyományos ipari körzetek, részben a hegyvidékeken az idegenforgalmi térségek találhatók. Ezt követi a „*Keleti Fal*”, ami megtöri a fejlettségi lejtőt, és a közép-európai országok keleti – Fehér-Oroszországgal és Ukrajnával érintkező – határterületein már elmaradott térségeket fog át. Hiszen a többségében mezőgazdasági térségekben a falusi és a kisvárosi településhálózat a jellemző, nagyon kedvezőtlen, az adott országok átlaga alatti infrastrukturális ellátottsággal. Ezen agrár régiókban a megújítást szolgáló belső erőforrások szegényesek, a külföldi tőke érdeklődése viszont elenyésző. A periférikus helyzet számtalan hátránya mellett előny az, hogy a posztszovjet – kvázi fejlett – régiókkal érintkeznek, így lehetőség kínálkozik az erőforrások egyes elemeinek aktivizálására, a kapcsolatok tereinek létrehozására. A korszerűtlen és szűk keresztmetszetű infrastruktúra, a posztszovjet államok kialakulatlan intézményrendszere, a feketegazdaság elburjánzása és a kimondottan rossz közbiztonság tartósan akadályozza a „keleti fal” lebontását, a határ menti kapcsolatok kibővülését, s ezzel egy lassú – felzárkózásnak egyáltalán nem nevezhető – elmozdulási folyamat megindulását.

A közép-európai térszerkezet *innovációs súlypontja tehát a Bécs–Pozsony–Győr–Budapest* tengely, amelynek a gerjesztő pólusait az osztrák és a magyar főváros jelenti. A rivalizálás a két központ között egyértelmű, a verseny nemcsak ennek a fejlődési tengelynek az irányításáért, szervezéséért folyik, hanem ezen keresztül Közép-Európa alakításáért is, azaz a fordítókorong szerepért.

Bécs határterülete napjainkban jóval nagyobb, mint Budapesté (Rechnitzer 1999), abba nemcsak az Észak-Dunántúl tartozik bele, hanem még másodlagos hatásként Szlovénia, sőt Horvátország egy része is. Bécs számos nemzetközi szervezetet, intézményt tömörít, jelentős számú multinacionális nagyvállalat közép-európai központját itt üzemelteti, a bécsi gazdaságnak a hatása tehát kiemelkedő a makrorégióra. Bécs nemcsak széles, hanem igen csak korszerű szolgáltatási rendszereket és kvaterner funkciókat tud kínálni, ugyanakkor, mint élettér és lakóhely rendkívül kellemes. Az osztrák főváros átgondolt, hosszú távú fejlesztési stratégiával rendelkezik, ebben hangsúlyozott szerepet kap a nemzetközi szerepkör megerősítése és folyamatos frissítése, a közép-európai szervező és irányító szerepkör bővítése.

Bécs és Pozsony viszonya történelmileg adott, ezt évtizedekig megszakították az eltérő politikai rendszerek, de a kilencvenes évektől az elvi akadályok megszűntek, így mindkét fél érdeke a kapcsolatok újrendezése, a két város közötti településközi együttműködések feltámasztása. Így Bécs csak erősödik részben funkciók át- és kihelyezésével a szomszédos szlovák fővárosba, részben pedig szerepkörök bővítésével, s mindennek következtében felkészültebb versenytársa lehet a magyar fővárosnak. Pozsony, az új főváros, a stabilizálódó szlovák gazdaság elsődleges központja, kedvező földrajzi fekvéssel, viszonylag jó összeköttetéssel a nyugat-európai gazdasági centrumokkal, így fejlődésének biztosítékai tartósnak tekinthetők.

A magyar főváros versenyelőnye, hogy közelebb található Kelet-Európához, így elérhetősége kedvezőbb, lényegében hosszú távon át fogja vállalni Európa utolsó állomása szerepét, amit Bécs képviselt az elmúlt negyven esztendőben. A tervezett transz-európai közlekedési tengelyek (TINA korridorok) közül kettő Budapest közelében metszi egymást (VI., V., valamint a Duna, mint VII. korridor). Így logisztikai pozíciója felerősödik, de ugyanez vonatkozhat a légi közlekedésben elfoglalt helyzetére, vagy a különféle szolgáltatások, üzletmenetet irányító, szervező feladatok nagytérségi ellátására szakosodott szervezetek, központok megalapozására. Budapest abból a szempontból is kiváltságos, hogy a határon túli magyarság számára ez a város jelenti azt a centrumot, ami számos metszetben európai szintű szolgáltatásokat, életteret tud nyújtani, így lényegében napjainkra a természetes elérhetőségével hid lehet a fejlett és a fejlődő európai térségek között.

A makrorégió jövőbeli fejlődése szempontjából a két főváros közötti versenyhelyzet nemcsak kedvezőtlen, hanem számos *előnnnyel* is járhat. Az egyértelműen kirajzolódó Bécs–Pozsony–Győr–Budapest innovációs tengely kisugárzó hatása érvényesülni fog. A magterületek keresik a kisebb regionális centrumokkal a kapcsolatokat, ugyanakkor számos újdonság elérhető távolságba kerül a többi régió centrumai számára, így azok terjedése gyorsabb, zavaroktól mentesebb lehet. A fejlődési tengely számos olyan erőforrást kínál (munkaerő, telephelyek, környezet, rekreáció stb.), amelyek a nagycentrumokban nem állnak rendelkezésre vagy nem olyan minőséget érnek el, ami egy új életmód modellhez szükséges. Ennek megfelelően a tengely centrumai felértékelődnek, azok nemcsak a telephely kínálatot szélesítik, hanem megkezdődik a településhálózat átalakulása, azok elemeinek szervezettebb együttélése, a különféle sajátosságok felértékelődése. A hálózatok szervezettebb összekapcsolódása, a belső kommunikációk szerveződése együttesen hozzájárul a tengely versenyképességének javításához, s magának a térségnek a folyamatos megújításához.

2.2. Az innovációs tengely és a területfejlesztési koncepciók

A *területfejlesztési koncepciók célja*, hogy egy-egy térség jövőképét meghatározzák, s ehhez szükséges célkitűzéseket, intézkedéseket körvonalazzák, utalva egyben a megvalósítás lehetséges eszköz- és intézményrendszerére. A koncepciónak ki kell térni tehát azokra az igényekre és elvárásokra, amelyeket egy-egy térséggel szemben a területfejlesztés szereplői megfogalmaznak, hogy aztán ennek az orientáló célkitűzés sorozatnak a segítségével az elképzeléseket – a jövőképet – megvalósítsák. Vizsgálatunk szempontjából lényeges, hogy a *térségi fejlesztési elképzelések miként érintik a Bécs–Pozsony–Győr–Budapest fejlesztési tengelyt*, s mindezek milyen hatással lehetnek a *felsőoktatási bázis* alakítására.

2.2.1. Nyugat-Dunántúl és a tengely

A Nyugat-Dunántúl északkeleti térségén halad keresztül a tengely, lényegében Győr-Moson-Sopron megye egyharmada erősen kötődik ehhez a fejlődési övezethez, abból meríti energiáit, illetve azt táplálja, újítja meg nap mint nap.

A régió fejlesztési koncepciójának kiinduló tétele, hogy – ez a korántsem szervesen összetartozó – a számos eltérést és különbözőséget mutató területet miként lehet *határozottabban egybeépíteni, az egyáltalán nem létező kohéziót, annak fontosabb elemeit kialakítani*. Ennek a célnak a megoldására *nyolc célkitűzés* került kidolgozásra, ezek közül csak azokat emeljük ki, amelyek valamilyen kapcsolatban vannak a tengellyel, azt formálják, vagy jövőbeli fejlődését befolyásolják.

Az *emberi erőforrások* fejlesztésében hangsúlyozott szerepet kapott az oktatási-kutatási bázis fejlesztésének összehangolása, ezen belül az intézményi integráció megteremtése. Koncepcionális célként került meghatározásra *egy regionális egyetem*, ahol határozott szervezeti együttműködés jött volna létre az egységek között, részben az átfogó munkamegosztással, részben pedig hiányzó szakok, szakmák telepítésével. Sajnos, nem igazolta a valóság ezt az elképzelést, mert létrejött ugyan a térségben a felsőoktatás integrációja, azonban ez egy csonka szervezeti kapcsolatrendszerre épül. Két centrum kapcsolatának (Sopron, Mosonmagyaróvár) tekinthető az új egyetemi szervezet, a másik jelentős és térségformáló felsőoktatással rendelkező város, Győr ebből kimarad. Hasonlóan nem integrálódott Szombathely a felsőoktatási rendszerbe, így lényegében egy kétpólusú egyetemi centrum, egy egypólusú egyetemi centrum, ill. egy egypólusú főiskolai

centrum alakult ki a régióban. Mindez jelzi, hogy a *tengely felsőoktatása és kutatása megosztott*, annak *belső együttműködései nem formálódtak* ki.

A *gazdasági koncepciót* az hatja át, hogy miként lehetne a tengely innováció élénkítő hatásait a régió más térségeibe „lehúzni”, hogyan lehetne egy észak–dél, önmagában nem karakteres közlekedési új zónát kialakítani, vagy éppen arra orientálni Bécs–Pozsony–Győr–Budapest övezet kedvező hatásait. A koncepció készítői nem tudnak újat nyújtani a területi politika általános és bevált eszközeinél és intézményeinél. Nem ismerték fel, hogy miként lehetne valójában ennek a kedvező adottságnak a hatásait kihasználni, azt hitték és hiszik, hogy gyorsforgalmi hálózatokkal, vasúti korszerűsítésekkel, vagy éppen az energiahálózat alakításával jelentősen orientálhatók a gazdasági kapcsolatok.

A koncepciót a *fizikai rendszerek tervezése* hatja át, annak gazdasági és területi stratégiai meghatározásai gyengék, erőtlenek, kimondottan az általánosságokban mozognak, így valós mozgósító erőt nem képesek nyújtani. Nem a tengely lehetséges kedvező hatásaival, azok esetleges térbeli kiterjesztésével foglalkoznak, hanem a nagy infrastrukturális rendszerek további felvázolásával. Az elképzelések mögött nem találjuk meg a gazdasági tartalmakat, térbeli együttműködési irányokat, amelyek majd életetik, sőt egyben motiválják a rendszerek kiépülését és működését.

A *multiregionális együttműködést* a koncepció külön célkitűzésként kezeli. Ebben ugyan hangsúlyozza a Bécs–Pozsony–Győr–Budapest tengely szerepét, de nem tud szervezeti megoldást adni, vagyis nem villantja fel egy jövőbeli városszövetség kialakításának alternatíváját. A határ menti kapcsolatok fontosságát és annak bilaterális és multilaterális megoldásait ugyan szorgalmazza a koncepció. Sőt ezekben fontos szerepet tulajdonít a városhálózatoknak, de nem ismeri fel, hogy a tengely összehangolt fejlesztése szükséges, s annak megoldásában a korábbiaktól eltérő, döntően együttműködésekre van szükség.

A Nyugat-Dunántúlra kidolgozott területfejlesztési koncepció *természetesnek* tekinti a Bécs–Pozsony–Győr–Budapest tengelyt, azt egy működő rendszerként határozza meg. A régió új térszerkezetének kialakítását szorgalmazza, ebben prioritást ad a nagy infrastrukturális rendszereknek, azok kiépítésének, miközben megfelelkezik a térszerkezetet valójában formáló gazdasági bázisról, melynek kapcsolódási és lehetséges együttlési terei nem a feltételezett új észak–déli tengelyben szerveződnek és működnek.

2.2.2. Közép-Dunántúl és a tengely

A fejlesztési stratégia részletesen tárgyalja a térség helyét és lehetőségeit a közép-európai térszerkezetben. Kimondottan erősségnek és a fejlődés jövőbeli meghatározójának tekinti, hogy a térség részét, *sőt meghatározó elemét képezi a Bécs–Pozsony–Győr–Budapest tengelynek*. A régióban találkozok, sőt igényként jelentkezik, hogy itt metsze egymást, a tengelyt magában foglaló IV. és az észak-olasz térséget közvetítő V. közlekedési korridor. A Dunát, mint lehetőséget tekinti a koncepció, hiszen a Felső-Duna szakasz egyben a határa a térségnek, ami elválasztást is jelent Szlovákiával, így a jövőben az észak–déli kapcsolatok erősítése, új csatornákon (Komárom és Esztergom irányában) történő kiterjesztése kerül szorgalmazásra. Veszélyként kezeli a jövőképet feltáró elemzés, hogy Budapest tartósan elszívhatja a tengely előremutató hatásait. Így a fejlesztésekben az kerül megfogalmazásra, hogy miként tudná a régió kihasználni a kedvező helyzetből következő előnyöket.

Nos, az előnyök *tudatos hasznosítása jellemzi a koncepciót*. Hiszen felismeri, hogy ebben a térségben éppen az innovációs adottságok (jelentős a külföldi tőke letelepedése, magas a vállalkozói aktivitás, egyre sokoldalúbb a gazdasági bázis, az ipar mellett előretör a turizmus, a nagyvárosi hálózatban a szolgáltatások, megteremthető a városhálózat összekapcsolása, határozott funkció-megosztása, a vidéki terek új energiákat nyújthatnak a fejlesztéshez, pl. munkaerő tartalék, egyedi termelés, kellemes környezet, kiegészítő tevékenységek stb.) kedvezőek. A térség helyzeti energiáját éppen azzal lehet fokozni, hogy még tudatosabban kihasználja a tengelyből következő előnyöket. Ennek akcióterei a *formálódó Ajka–Veszprém–Várpalota–Székesfehérvár–Mór új ipari körzet összekapcsolása a Tatabánya–Tata térséggel*, párhuzamosan még gyorsabbá tenni a győri ipari-gazdasági agglomeráció elérhetőségét. Ennek megoldási módjai a közlekedési hálózatok fejlesztése, a belső, régión belüli gazdasági kapcsolatok élénkítése, azok infrastrukturális rendszereinek (ipari és szolgáltató parkok, technológiai transzfercentrumok, kis- és középvállalkozói kapcsolati [beszállítói] programok szervezése, telephelyi kínálat összehangolása) átfogó fejlesztése, s ezzel magának a korridor-hatásnak a kihasználása.

A tengely gazdasági szerkezetében még nem jöttek létre egybefüggő, települések sorozatát egybekapcsoló rendszerek, vagy pontosabban hálózatok. Lényegében pontszerűnek tekinthető a szerkezet, amelyet a IV. korridor kapcsol össze, fűz fel, illetve maga a Duna vonala (mint VII. korridor). A metszési pontok, az összeköttetést jelentő, s egyben logisztikai funkciókat is megtestesítő települési egybenővések viszonylag kis számban találhatók.

Nos, a Közép-Dunántúlon egyre határozottabban kiformalódó Veszprém–Székesfehérvár ipari körzet egyik kiterjesztését jelentheti a tengelynek, annak korridor jellegét oldhatja, sőt funkcióit bővítheti. Megteremtve az együttműködések új irányait, ami nemcsak a települések közötti – elsődlegesen a nagyvárosok vonatkozásában – kapcsolatok dimenzióit értékeli fel, hanem a gazdasági szerkezet új irányait, a klaszterizációt is segítheti (Dóry 1998).

A második „háttér” a tengelynek a *Duna menti ipari körzet*, ami lényegében Komáromtól indul és tart egészen Esztergom–Dorog mikrorégióig. Ennek az ipari körzetnek a hagyományos ágazatai (timföldgyártás, papíripár, élelmiszeripár, építőanyag-ipár) fokozatosan stabilizálódnak, s emellett megjelentek a high-tech iparok, így az elektronikai ipár (Komárom) s a sikeres autóipár (Esztergom). A nehézségek abban mutatkoznak, hogy gyengék az összeköttetések a tengely és a formálódó altengelyek között. Tatabánya lehetne az a csomópont, ahol összekapcsolódhatnának ezek a fejlődési övezetek egymással. Ennek következtében a nyugat–keleti irányú kapcsolatokhoz illeszkedhetne egy délnyugat–északkeleti zóna is, ami aztán a gazdasági szerkezetnek egy új együttműködési lehetőséget nyújtana, egyben fokozná a tengely hazai szakaszának versenyképességét. Sajnos napjainkban elhanyagolt a Székesfehérvár–Mór térség kapcsolata Tatabányával, illetve ennek a központnak, mint egy potenciális logisztikai csomópontnak a megközelítése Esztergom–Dorog térségéből.

A lehetséges ipari kapcsolatok mellett nem feledkezhetünk meg azokról a *turisztikai* adottságokról sem, amelyeket a Közép-Dunántúl kínál, s egyben ezzel magának a tengelynek az adottságait fokozza. A tömeges turizmus vonatkozásában kiemelten kezelendő a Velencei-tó–Vértes idegenforgalmi körzet, amelynek területi kiterjesztése a jövőben kívánatos lenne a Tata-tó irányába. Hiszen ezzel egybefüggő, megfelelő helyettesítési lehetőségekkel rendelkező turisztikai kínálat alakulhatna ki a térségben, ami annak vonzerejét csak fokozhatja. Nem elhanyagolható az a sajátosság sem, hogy lényegében ebben a térségben koncentrálódnak a magyar középkori történelem legfontosabb emlékei, a Magyar Királyság legtöbb emlékhelye itt található (Esztergom, Székesfehérvár, Veszprém, Tata, közelben Visegrád, illetve Buda). Erre a sajátosságra a koncepció felhívja a figyelmet, és sürgeti ennek a turisztikai adottságnak a szervezett és átgondolt hasznosítását.

Hangsúlyozni érdemes, hogy ebben a régióban a *felsőoktatás bázisa*, s ezzel együtt a kutatás-fejlesztés valós centruma *Veszprém*ben található, azaz a tengely mentén, vagy annak közelében számottevő felsőoktatási bázis nem alakult még ki, sőt K+F intézmény sem. Ezt a funkciót a tengely vonatkozásában Győr veheti át, illetve szolgálhatja ki közvetlenül a felmerülő igényeket.

2.3. A tengely trendjeit befolyásoló tényezők

Az előző fejezetek azt illusztrálták, hogy a tengely ugyan meghatározó a magyar területi struktúrában, azonban annak egységes, összehangolt fejlesztési elképzelése nem került kidolgozásra. Az országos tervektől kezdve a regionális terveken át egészen a domináns centrumok és kistérségek – ismertetésre nem került – jövőt megjelenítő elképzeléséig rendkívül tarka képet kapunk. Az *elképzelések széles skálán mozognak*, azokban számos elem azonos, sőt egymásnak a konkurenciáit tartalmazza, míg mások hiányoznak, vagy éppen párhuzamosan jelennek meg.

A koordináció hiányának alapvető oka, hogy a *tengely két tervezési-statisztikai régiót fog át, a Nyugat-Dunántúlt és a Közép-Dunántúlt*. A kialakított tervezési-statisztikai régiók széttörik a tengelyt. Hibás lépés volt a nyugat-dunántúli megyék és a kormányzat részéről is, hogy nem egységes, az *Észak-Dunántúl egészét* magában foglaló régió kialakítását szorgalmazták. A jelenlegi rendszer alkalmatlan az innovációs tengely szervezésére. Más, új súlypontokat kíván erősíteni, miközben jelentős energiák mozgását megakadályozza, vagy azokról egyáltalán nem vesz tudomást.

Az *Észak-Dunántúlt*¹, azaz öt megyéjét (Győr-Moson-Sopron, Vas, Veszprém, Komárom-Esztergom, Fejér) magában foglaló tervezési-statisztikai régió *előnyei* a következők lennének:

- *elfogadott és ismert regionális lehatárolás*, amit többé-kevésbé követnek a gazdasági és nem gazdasági szervezetek is (pl. bankok, biztosítók igazgatási szerkezete, különféle több megyés dekoncentrált szervezetek, hatóságok területi beosztása, egészségügyi ellátás, felsőoktatás stb.),
- a modell *nem töri szét az ország (térség) innovációs tengelyét*, azok között a kapcsolat kialakítását lehetővé teszi, így a Bécs–Pozsony–Győr–Budapest, a Győr–Mór–Székesfehérvár(–Dunaújváros), a Szentgotthárd–Körmend–Szombathely–Ajka–Veszprém–Székesfehérvár(–Budapest), Sopron–Szombathely, Győr–Csorna–Szombathely–Körmend–Szentgotthárd részben már kirajzolódott, részben pedig a jövőben formálódó együttműködési térséget összekapcsolhatja,
- az *öt megye fejlődésében vannak különbségek*, míg Győr-Moson-Sopron, Vas és Fejér, illetve ezek centrumai (megyeszékhelyek, nagyvárosok) a gyorsabb modernizációt testesítik meg, addig Veszprém megyében csak napjainkban kezdődik meg a gazdaság működésének

¹ A téma ismét aktuális, mert elkezdődött a régiók jelenleg kialakított területi szerkezetének az elemzése és felülvizsgálata néhány tudományos műhelyben.

felgyorsulása, míg Komárom-Esztergom megyében a Duna menti térséget kivéve, az útkeresés, a szerkezeti váltás leküzdésének első – sikeres – lépései játszódnak le, tehát nem egységes a térség, jelentős fejlődéssbeli különbségek vannak,

- a térségben összefüggő infrastrukturális rendszerek működnek, amelyek megújítása mindegyik megye és centrum érdeke, így a 8-as út, az E 65-ös út, a tervezett dunántúli autótú (Pécs–Kaposvár–Siófok–Székesfehérvár–Mór–Kisbér–Győr), az M 81-es (Veszprém–Székesfehérvár–Dunaújváros(–Kecskemét), de említést érdemel a Szombathely–Székesfehérvár vasútvonal villamosítása, a tervezett gázvezetékek és más infrastrukturális fejlesztések,
- a térségben éppen a megyehatárok menti (érintkezési pontok) kistérségek az elmaradtak, azok karakteresen elhatárolható depressziós zónákat alkotnak, e hátrányos helyzetű mikrorégióknak a megújításában a több megyés együttműködések nyújthatnak csak segítséget,
- a térségben a nagyközpont hálózat és annak tagjai, funkciói kiegyensúlyozottak, azok között számottevő különbségek nincsenek, így nem következhet be az „egycentrumból” adódó erőforrás és fejlesztés koncentráció, e nagyvárosok még ki is használhatják egymás adottságait, lehetőségeit (pl. telephely kínálat, együttes marketing, regionális megjelenítés, felsőoktatási bázis kapcsolata stb.).

Látható, hogy a *térszerveződés természetes folyamatai megindultak az Észak-Dunántúl térségében*. Ennek az egyik, s talán az egyetlen gerjesztő zónája, maga a Bécs–Budapest tengely, annak gazdaság- és területfejlesztő hatásai, amit a többi szerveződő térségi–települési együttműködés is élvezni tud, gondolunk itt a korridor-hatásra (Erdősi 1998).

A megosztott regionális szerveződésen túl, ami csak a felszíni oka a területfejlesztési stratégiák különféle szintjeit jellemző koordináció hiányának, vélhetően politikai érdekek is motiválhatják a tengely átgondolt és célirányos fejlesztésének negligálását. A magyar területi politikát 1990-től és korábban szintén áthatotta a területi kiegyenlítés „nagy álmának” hajszolása, annak minden szinten történő hirdetése, persze a megvalósítás teljes csődjével. Nos, ebbe a szemléletbe nem lehet beépíteni, hogy a területi jövedelem jelentős hányadát előállító tengely (számításaink szerint a területi GDP 22–25%-át képviseli) egy *koncentrált, összehangolt területfejlesztést élvezzen*.

A területi politika szemléletváltása nem következett be, az Országos Területfejlesztési Konceptiót (OTK 1998, 122) elkészítő tanulmány még *funkcionális központok* alatt nevezi meg *Budapestet*, valamint az *innováció és a*

vállalkozás központjait. Az utóbbiak esetében az állami politika kezdeményező, koordináló és menedzselő szerepet vállalna, megelőlegezve az infrastrukturális rendszerek fejlesztését. A két térségtípus nem került be az Országgyűlési Határozatba (35/1998. [III.20.]), így valójában *a magyar területi politika elfeledkezett az innovációt hordozó térségekről*, azok fejlesztésében az állami területi politikának nem kívánt szerepet szánni.

Látni kell azt is, hogy a fejlesztési stratégiát kidolgozó területfejlesztési szereplők a tengely mentén – ebben a fejlődési periódusban – versenyben állnak egymással, így nem egyeztetnek, nem hangolják össze elképzeléseiket. Minimális a kapcsolat a területfejlesztés szereplői között még megyei szinten is, csak lassan kezd működni az új intézményrendszer (regionális és megyei területfejlesztési tanács). Így például a tengelyen lévő nagyvárosok és a megyék, azok kistérségei egyáltalán nem egyeztetik elképzeléseiket, sőt még nem is kommunikálnak egymással. Csak felszínesen ismerik egymás céljait, vagy egyáltalán nem, részcélokról tájékozódhatnak esetleg, de már a stratégiákat, azok programjait nem kapcsolják össze. A helyzet még rosszabb a tengely egészének vonatkozásában. A fontosabb centrumok között nincs kommunikációs kapcsolat, nincs együttműködés, így a feladat és funkció megosztás is elképzelhetetlen.

Az elmúlt időszakban már egyértelművé vált, hogy a nagycentrumokban (Győr, Székesfehérvár) *kimerültek egyrészt a képzett munkaerő tartalékai*, másrészt a tömegtermelő iparok fogadása csak a rövid távú célokat segíti. A jövőben a kis- és középvállalkozások letelepítése a kívánatos, illetve a szelektív, helyi támogatáspolitikai tudásigényes tevékenységek és bedolgozói rendszerek irányába. A jó helyzetfelismerés nem azzal járt, hogy a jelentkező befektetőket a tengely más központjaiba kalauzolnák, hanem azzal, hogy azokat elutasítják, másutt való megtelepedésükben nem érdekeltek. Az ipari parkok hálózata a tengely mentén kialakult, de nem beszélhetünk koordinációról a települések között, ugyanilyen megosztottság tapasztalható a felsőfokú oktatásban és más szolgáltatásokban.

Nélkülözhetetlen tehát a tengely, térség *egységes fejlesztési koncepcióját kidolgozni*, vagy legalábbis a regionális fejlesztési stratégiákat összehangolni. Az egységes fejlesztési koncepcióhoz érdemes végiggondolni a tengely erősségeit/lehetőségeit és gyengeségeit/veszélyeit, hiszen ezen ismeretek hozzásegíthetnek a fejlesztési stratégiák közös elemeinek meghatározásához, illetve a regionális és a megyei szintű jövőképekben a szükséges vizszacsatolásokhoz (*1. táblázat*).

1. táblázat

Bécs–Pozsony–Győr–Budapest tengely fejlesztésére ható tényezők

<i>Erősségek/lehetőségek</i>	<i>Gyengeségek/veszélyek</i>
– az európai gazdasági centrumok gyorsan és kényelmesen elérhetők	– korridorhatás érvényesül, lényegében a központokban és a közlekedési tengely néhány elágazási pontja (kisváros, korábbi ipari centrum, fővárosi agglomeráció) indult fejlődésnek
– a centrumok egyre szélesebb szolgáltató kínálatot alakítanak ki, szinergiahatások már érvényesülnek	– a perifériákból ugyan jó az elérhetősége a centrumoknak, de azok az aktív energiákat kiszívják (migráció, képzés, oktatás, KKV befektetések)
– a munkaerő képzett, az oktatási intézmények színvonalasak, széles kínálatot nyújtanak, egy jelentős (Győr) és több kisebb felsőoktatási bázis alakult ki	– a centrumokban már kimutatható a munkaerőhiány, túlgúlnak az ingázási határok, romlik a munkaerő minősége, megosztott a felsőoktatás, jelentős kutatás-fejlesztési potenciál nem található
– korszerű gazdasági szerkezet, széles körű nemzetközi kapcsolatok, lassan megtelepedő külföldi beszállítói kör	– térségen belül mérsékelt vagy lényegtelen hazai beszállítói kapcsolatok, a tömegtermelésre szakosodott egységek kitétek a konjunkturális hatásoknak, a kutatás-fejlesztés hiányos, a belső megújítás forrásai, intézményei erőtlének
– a kis- és középvállalkozók kedvező piaci lehetőségekkel rendelkeznek, főleg a szolgáltatásokban	– a kis- és középvállalkozók még nem fűződtek fel a nagyipari bázisra, az eddigi helyi gazdaságfejlesztés erről a szektorról nem vett tudomást
– a térség és több centrum kedvező, nemzetközi és hazai imázssal rendelkezik	– a centrumok nem működnek együtt, inkább versenyeznek az erőforrásokért és a letelepülőkért, gyengék a kapcsolatok a perifériákkal is
– a megyék rendelkeznek fejlesztési koncepcióval, s azokban a tengelyépítés stratégiai célként szerepel	– nincs egységes és összehangolt tengelyfejlesztési koncepció, a jövőben két régió fogja birtokolni a fejlődési zónát, annak megosztása, nem pedig összehangolt fejlesztése következhet be
– megkezdődött Bécs részéről a tudatos nagyrégió építés, a centrumok (Győr és Pozsony) ráfűzése az osztrák főváros meglévő és új hálózataira (INTERREG II/C)	– a centrumok önkormányzatai nem kellően nyitottak a tudatos együttműködésre, Budapest–Bécs jövőbeli versenye megoszthatja a térséget
– jelentős tapasztalatok vannak a határmenti együttműködésekben, megalakult a West/Nyugat-Pannonia Eurégió	– gyenge és zavarokkal terhelt magyar–szlovák kapcsolatok, a jelenlegi együttműködésekben Bécsset kihagyták, nincs egy összehangolt transznacionális fejlesztési elképzelés

Forrás: Saját szerkesztés.

A jelenleg működő West/Nyugat-Pannonia Eurégió (1998), amely Burgenland tartományt, Győr-Moson-Sopron és Vas megyét, illetve 1999-től Zala megyét foglalja magában, nem érdekelt a tengely fejlesztésében. A multiregionális együttműködés a határ menti közvetlen kapcsolatok élénkítését tűzte ki célul, s alapvetően Burgenland és a szomszédos megyék településeinek sokoldalú kooperációját szorgalmazza. A jelentős gazdasági, valamint területszervező erővel rendelkező Bécs kimarad ebből a szövetségből. Győr-Moson-Sopron megye tengelyhez kapcsolódó térségei és különösen azok centrumai, így *Győr és Mosonmagyaróvár viszont határozottan kapcsolódnak a bécsi gazdasági térhez*, hiszen jelenlegi, de jövőbeli fejlődési irányaik is ide kötik ezeket a városokat. Más kapcsolatokról van szó tehát *Bécs–Pozsony–Győr* viszonylatban, mint a hagyományos határ menti együttműködésben. Az utóbbiak a közvetlen érintkező települések közös, térben elhatárolható akcióit jelentik, ahol a kapcsolatok formálói a komparatív előnyök külön-külön, vagy közös érvényesítése. Ezzel ellentétben a fejlődési tengely mentén szerveződő kapcsolatok már a *hálózati együttműködést* testesítik meg.

Foglaljuk össze, hogy milyen jellemzőkkel rendelkeznek ezek a hálózati kontaktusok, miben térnek el a hagyományos határ menti együttműködésektől:

- *A tengely virtuális térséget jelenít meg*, de egyben szervező erőt és funkciórendszert képvisel, így térben történő lehatárolása változhat, a résztvevők köre bővíülhet, azok folyamatosan átrendeződhetnek.
- *Az együttműködések számos szálon és formában léteznek*, azok formális és informális keretei sokoldalúak.
- *A centrumok között kvázi funkció-megosztás alakul ki*, azaz független mindenféle intézményi és igazgatási modellről, döntően a gazdaságra, a kultúrára, az oktatás-képzésre és a személyes kapcsolatokra épül.
- *A domináns nagycentrum vagy nagycentrumok határozzák meg a tengely karakterét*, de a kisebb alcentrumok is megtalálhatók, amelyek egy-egy régiót, vagy kisebb térséget fűznek fel a rendszerre, egyben önállósággal rendelkeznek, sajátosságokat jelenítenek meg.
- *A hálózat elemeinek tagozódása – funkcióinak meg- és elosztása – nem a versenyt, hanem a kooperációt ösztönzi*, ennek következtében az együttműködések már újszerűek, nem a hagyományos formában működnek, keresik ezzel is a korábbiaktól eltérő kommunikációs lehetőségeket, azok szervezeti és hardverrendszeit.

- A hálózati jelleg nemcsak a feladatok megosztásában, hanem az *erőforrások* kölcsönös és esetenként helyettesítő kínálatában is érvényesül, ami együttesen formálja és építi a tengelyt, erősítve a versenyképességét.
- A tengely tartósan *erőforrásokat szív el a környezetéből*, koncentrálja az innovatív tényezőket, ezzel szinergiákat teremt, amelyek együttesen a tevékenységek és szervezetek, de az életlett kedvezőbb alakításához is hozzájárulnak, miközben hatása már nemcsak a centrumokon, hanem az egész térségen keresztül sugárzik ki, így megjelenése egyre karakteresebb lesz.
- A tengely *„működtetésének” formái a többszintű*, egymásba kapcsolódó hálózatok rendszere és térben, szerepkörökben egymásra épülő sorozata. Nem egyközpontú a tengely vezérlése, ez több központból történik, azok a funkció-súlypontok alapján tagozódnak, így a hierarchikus viszonyok oldódnak, a partnerség elve éppen a több dimenziós kapcsolatok és egymásra épületek következtében természetes és egyben szükségszerű alkotója a tengelynek, s ez tekinthető tartós működése zálogának is.

A tengely jellege tehát nem egy merev, erősen formális szervezetet, hanem *a centrumok szövetségét* jelentheti. Ennek a szövetségnek lehet egy általános kerete, amely az együttműködések fontosságát és főbb célkitűzéseit határozza meg, majd ennek alapján olyan csoportjait (blokkok), amelyekben az érdekelt szereplők közös akciókat, programokat dolgoznak ki és működtetnek. A szakmai csoportok (blokkok) szintjén a kapcsolatok sokszínűvé válhatnak, hiszen itt közös érdekek, egymáshoz fűződő intézmények vannak jelen, így sikeres akciótereket alkothatnak. Fontos a szervező és gerjesztő pólusok éltetése a domináns központokban. Azon szervezeti egységeknek a működtetése, amelyek folyamatosan és rendszeresen ápolják a kapcsolatokat – a rendszer egészében és a csoportok (blokkok) szintjén –, hozzásegítik a szereplőket a folyamatos információkhoz, ugyanakkor az egyes akciók – fizikai, technikai – szervezését elvégzik, regisztrálva az eredményeket.

A tengely mentén napjainkban határozottan formálódik a *Bécs–Pozsony–Győr* együttműködés. Ennek kezdeményeit az INTERREG II² európai uniós

² Az INTERREG II/A program célja volt, hogy a nagytérségi együttműködések segítse, ennek keretében Bécs szervezésében négy főtéma futott, és pedíg 1) Gazdaság–Városok–Hálózatok (11–3); 2) Közlekedés–Mobilitás–Logisztika (8–29); 3) Erőforrások (3–2); 4) Kultúra–Képzés (3–2), s a számtalan alprogramban jelöltük, hogy a győri, illetve a magyar részvétel aránya nem elhanyagolható.

program is támogatta, így lényegében megkezdődött a tengely mentén a városszövetség első hálózati elemeinek kialakítása. Ezt segíti elő, hogy az INTERREG II – PHARE CBC program keretében a három központra és azok térségére együttműködési stratégia készült, amely meghatározza a jövőbeli városhálózat lehetséges akcióit, annak szervezeti és intézményrendszerét.

Regisztrálható, hogy akár az Európai Unió részéről, akár az osztrák fél, így kimondottan Bécs város részéről egyértelmű és határozott érdeklődés mutatkozik ennek az új fejlődési tengelynek az egyre tudatosabb, szervezettebb alakítására³. Az előremutató kezdeményezések vélhetően kisugároznak a tengely magyar felére is. Az ottani centrumok a jövőben kapcsolódhatnak a formálódó szervezeti együttműködéshez, és ezzel erősíteni tudják mind Magyarországot, mind pedig Közép-Európa térszerkezetének megújítását.

2.4. Tervek az együttműködésre

Az integrálódó osztrák–magyar–szlovák hármashatár és egyben európai agglomerálódó térség a jövőben Európa egyik növekedési pólusává válhat. Ezt a folyamatot a társadalom és a gazdaság különböző szintjein megvalósuló együttműködések, valamint intézményesülő és nem formalizált kapcsolatok egyaránt fogják alakítani.

1999 májusában Bécs–Pozsony együttműködési megállapodást írt alá, illetve hosszabb távon Euréció alakítását tűzték ki célul. Magyar szempontból egy Bécs–Pozsony–Győr városszövetség kialakítása, s annak a hármashatár térségére történő kisugárzása lenne fontos. Erre nyitottság érzékelhető a másik két fél részéről, azonban ehhez egy aktívabb párbeszédre és kezdeményező készségre van szükség Győr részéről.

Magyar–szlovák területfejlesztési kapcsolatok erősítését szolgálná egy, a korábbi Osztrák–Magyar Határ menti Területfejlesztési Tanács mintájára megalakuló Magyar–Szlovák Határ menti Területfejlesztési Tanács létrehozása, amely később Magyar–Osztrák–Szlovák Hármashatár Területfejlesztési Tanácsá alakulhatna át.

³ Bécs és Pozsony 1999 májusában együttműködési megállapodást kötött a városfejlesztési elképzelések összehangolására.

A hármashatár térségének ezt az integrációs folyamatát leglátványosabban és leghatékonyabban a határon átnyúló hatású programok segíthetik. Ezek részben a 2000-től létező magyar és szlovák oldali PHARE CBC, illetve az osztrák oldalon az INTERREG III programból finanszírozhatók.

A PHARE CBC finanszírozással elkészült Ausztria–Magyarország–Szlovákia Közös Hármashatár Fejlesztési Stratégia mintegy 70 projekt ötletet gyűjtött össze. A javaslatok a gazdaságfejlesztés, a környezet- és természetvédelem, a humánerőforrás-fejlesztés, valamint az infrastruktúra fejlesztés prioritásait ölelik fel.

3. GYŐR VÁROS ÉS TÉRSÉGE FEJLŐDÉSI IRÁNYAI ÉS HUMÁN ERŐFORRÁS SZÜKSÉGLETE

A város és térsége fejlődési irányai felvázolása előtt feltétlenül szólnunk kell *az ágazati jövőképek érvényességével* kapcsolatos általános megfontolásokról. Két korlátozó szempontot szükséges figyelembe venni. Először is a jövő elvi okok miatt nem jelezhető előre, ha a jövőbeni összes találmányt, újítást már ma ismernénk, akkor a jövő jelenné alakulna, és rögtön megvalósíthatóvá válna. Nem lehet az újításokat előre jelezni, mint azt napjaink információs forradalmának (internet, mobiltelefonok, műholdas távközlés) fejleményei is jól illusztrálják. A nehézségeket érzékelhetjük abból, hogyha megnézzük a korábban készült jövőképeket. Az Ipari és Kereskedelmi Minisztérium 1995-ös ipari jövőképe meglehetősen általános jellegű anyag, nagyrészt független időtől és tértől. Konkrét előrejelzéseiről az események ismeretében viszont megállapítható, hogy meglehetősen távol állnak a ténylegesen bekövetkezett valóságtól. Annak ellenére igaz ez, hogy nem egy globális ipari jövőképet vázoltak fel, hanem három változat (optimista, reális, pesszimista) készült.

Másrészt még, ha fel is lehet állítani trendeket, azok *érvényesülésének számos feltétele van*. Bármilyen jövőkép bizonytalansága tehát egyrészt adódik a jövő alapvető bizonytalanságából, másrészt abból, hogy autonóm vállalkozók és fogyasztók százazreinek milliónyi döntése határozza meg a tényleges eseményeket. Ezeket a döntéseket csak korlátozott mértékben lehet befolyásolni. Fontos hangsúlyozni, hogy egy jövőkép a cselekvés semmilyen konkrét útját nem jelöli ki, ehelyett csupán absztrakt elvek megfogalmazására vállalkozhat. Ehhez a kiindulópontot a jelen helyzet felmérése szolgáltatja. A jövőképek vázolásának ugyanakkor csak egy részét képezi az általános következtetések levonása a statisztikai adatokból és egyéb információkból. Fontos az ágazatban tevékenykedő vállalkozások véleményének a meghallgatása is.

Az innováció-orientált gazdasági fejlődésnek ágazatonként eltérő tartalmat lehet tulajdonítani. Az új termékek egészen más jellemzőkkel bírnak az élelmiszeriparban és más sajátosságok jellemzik őket az elektronikában. Nem is lehet eldönteni pontosan, hogy egy új élelmiszeripari adalékanyag használatával előállított joghurt vagy péksütemény mennyiben tekinthető új terméknek. Az innováció számos változata képzelhető el. Az eltérések miatt fontos az egyes ágazatok differenciált kezelése.

Mielőtt a térségben meghatározó szerepet játszó iparágak, mindenekelőtt az autóipar jellemzőit vizsgálánánk, azokról az általános technológiai tendenciákról szólnunk, amelyek az ágazatok többségére jellemzőek. Az *új anyagok használata, a hulladék- és selejtmentes, energiatakarékos technológiák megjelenése, a környezetvédelmi előírások szigorodása* tekinthetők a főbb általános elemeknek. A termékek folyamatos megújításával, új termékek kifejlesztésével tudják biztosítani a vállalkozók a piacon maradásukat. A telekommunikáció fejlődése lehetővé teszi az egymással kapcsolatban álló vállalkozások teljes termelési rendszerének szorosabb összeegyeztetését. Ezáltal optimalizálni lehet a készletgazdálkodást és a logisztikai rendszer többi elemét, csökkenteni a kapcsolattartás költségeit. Ezen viszonylag jól megfogható tényezők mellett a *kutatás-fejlesztést, gyártmány- és gyártásfejlesztést* is teljesen a vállalkozások hálózatának a szintjén lehet és célszerű megvalósítani, ami a vállalatok közötti kölcsönös függőség erősödése miatt harmonikus együttműködést tesz szükségessé és célszerűvé.

A következő alfejezetekben rövid áttekintést adunk az Észak-Dunántúlon meghatározó gazdasági ágazatok prognosztizált fejlődési irányairól. Az előrejelzés jellegéből adódóan azonban csak „puha” (nem számszerűsíthető) információkat tudunk adni.

A. Járműgyártás

Az Észak-Dunántúl gazdaságában a *jármű-, illetve járműalkatrész*-gyártás hagyományosan meghatározó szerepet játszik. A térségben letelepedett nemzetközi gyártók beszállítói kapcsolatainak kiterjesztésével, azok bővülésével az ágazathoz sorolható gazdasági szervezetek száma a prognózisok szerint jelentősen növekedhet. A vállalkozások egy része már a rendszerváltás előtt is ebben az ágazatban termelt, mint pl. a RÁBA Magyar Vagon- és Gépgyár Rt., a hozzá fűződő beszállítókkal együtt. A vállalkozások másik részét a kilencvenes években alapították, a helyi termelési hagyományokra is építő hazai magánvállalkozásként. Ezek egy része még rendszerváltozás előtti gyökerekkel rendelkezik, vagy külföldi zöldmezős beruházásként követte az itt letelepült nagy multinacionális cégeket.

Ebben az ágazatban nyílik lehetőség a legtöbb és legkülönbözőbb típusú vállalkozás számára a beszállítóvá válásra. Magyarországon jelenleg a személygépkocsik előállításához szükséges szinte valamennyi alkatrészt gyártják. A vezető alkatrészgyártók rendelkeznek a különböző minőségbiztosítási tanúsítványokkal (ISO 9000, ISO 9001, ISO 9002). A vezető vállalatok beszállítóiktól is megkövetelik a hasonló bizonyítványok megszerzését.

A régióban, kapcsolódva a Közép-Dunántúlhoz is, létrejöhet egy hatalmas méretű *autóipari klaszter*, ahol az autógyártás valamennyi fázisában területileg egymáshoz közeli vállalkozások működnek együtt. Jelenleg meg lehet különböztetni a tisztán exportra gyártó nemzetközi vállalkozásokat. Élükön az AUDI győri és a GM OPEL szentgotthárdi gyára áll, de Győrhöz legalább ennyire közel található a másik két nagy nemzetközi autóipari vállalkozás, az Esztergomban működő Magyar Suzuki Rt., illetve a székesfehérvári FORD üzem. Fontos figyelembe venni még a régióbeli nagyvállalatok beszállítóiként idetelepült közepes nagyságú cégeket (pl. VAW, Flextronics, LUK). Az első kategória vállalatainak a helyi vállalkozói kapcsolatai szegényesek. Ez a letelepülés utáni néhány évben még természetesnek mondható, de hosszabb időn keresztül megmaradva előnytelen gazdaságszerkezet kialakulásához vezet: csúcstechnológiával működő, külföldi tulajdonú vállalkozások, amelyek a vállalkozói jövedelmüket is kiviszik előbb-utóbb az országból, és mellette alig vegetál a korszerűtlen, piacát egyre veszítő hazai tulajdonú vállalkozások köre. Ezt pesszimista jövőképnek lehet mondani, az ilyen végletes megvalósulás kizárható, hiszen már ma is találunk sikeres magyar tulajdonú beszállítókat. Az optimista jövőkép ennek ellenkezője, vagyis a kisvállalkozók tömegesen válnak rövid idő alatt a nemzetközi vállalatok beszállítóivá. Ez a fejlődés munkaerő-piaci szempontból is a legkiegyensúlyozottabbnak mondható, mivel falvakban is létrejöhetnek kicsi üzemek – ahogy azt pl. a szigetközi Mosonszolnok példája is mutatja –, elkerülhető a munkaerő tömeges ingázása. Emellett a nagyvállalatoknál mindig nagyobb az esélye a munkaerő nagyobb csökkentésének, és ezzel foglalkoztatási feszültségek kialakulásának.

Optimista esetben tehát a *külföldi vállalkozások integrációja* meg fog valósulni a következő néhány év során, mind az input, mind az output oldalon. A beszállítók között kisebb külföldi üzemek is megjelennek majd.

Az autóipar az az iparág, amelyben a legnagyobb, legszerveesebb növekedési potenciál rejlik. 1992–96 között az alkatrészgyártás három és félszeresére, a járművillamossági termékek termelése hatszorosára növekedett. Az elkövetkező öt évben továbbra is szinte robbanásszerűen növekedhet a vállalkozások száma és az egyes vállalkozások teljesítménye. A foglalkoztatotti létszám jelentős növekedésére nincs mód és nem is lenne kívánatos ez a fejlődési pálya, a tőkeintenzív eljárások térhódításában rejlik a sokkal nagyobb növekedési potenciál. A potenciális beszállítók segítése közvetett módon, a lehetőségek és követelmények megismertetésével, elsősorban a *minőségbiztosítás területén, információk nyújtásával, beszállítói fórumok szervezésével* a legcélszerűbb.

B. Elektronika, információs és kommunikációs technológiák

Az Észak-Dunántúlon az autóipar, illetve a hozzá kötődő ágazatok mellett az *elektronika* dinamikus fejlődése jelezhető előre. Természetesen csak abban az esetben, ha sikerül a térségben jelen lévő vállalkozások jobb, szervezesebb beágyazódása a régió gazdaságszerkezetébe. Egyrészt kihívást jelent a magasan képzett munkaerő rendelkezésre bocsátása (szakmunkásoktól az MBA-val rendelkező mérnökökig) pl. a PHILIPS győri, szombathelyi, ajkai és székesfehérvári üzeméhez, a VIDEOTON Holding elektronikai egységeihez, a MATÁV Soproni Igazgatóságához, de a GE TUNGSRAM nagykanizsai gyáregységéhez és a NOKIA komáromi mobiltelefon-gyárához is. Ezek a nagyvállalatok, illetve a körülöttük szerveződő beszállítói háttér bővülése azonban *nemcsak szakembereket, hanem kutatóintézeti háttérrel is igényel*. Ebben egyértelmű lemaradás figyelhető meg. A régió felsőoktatási intézményei fejlesztésénél számításba kell venni azt a szempontot is, *hogy nem elég jól képzett szakembereket kibocsátani, hanem a kutatási kapacitásokat is bővíteni kell a helyi gazdaság oldaláról jelentkező, illetve látens igények kielégítése érdekében*.

C. További ágazatok

A térség gazdasági fejlődésében meghatározó szerepet játszó két iparág rövid jellemzése után meg kell említeni azt is, hogy az Észak-Dunántúl gazdasága jelentős *élelmiszeripari kapacitásokkal* is rendelkezik különösen az *édesipar, a növényolajgyártás, a cukorgyártás, italgyártás* területén. A térség hagyományos *textilipari* központ volt, azonban a termelés és a gyártóüzemek mennyisége is egyaránt csökkent a kilencvenes évek során. A *vegyipar* koncentrációja is magas a térségben, azonban az ágazat Győr mellett csak Veszprémben és szűkebb térségében felülreprezentált.

Nagyon fontos és egyre növekvő jelentősége van úgy a nemzetgazdaság, mint a régió gazdasági életében a *szolgáltató szektornak*. Míg az ipari termelés GDP-hez viszonyított aránya Magyarországon is 50% alá csökkent, egyre dinamikusabban nő a szolgáltatások, ezen belül is az üzleti szolgáltatások súlya. Éppen ezért a felsőfokú képzésnek is jobban kell koncentrálni ezen ágazatok *szakember utánpótlásának kielégítésére, különösen az idegenforgalom, a közszolgáltatások, az informatikai és üzleti szolgáltatások területén*.

3.1. A munkaerő kínálat és kereslet előrebecslése

A bemutatott rendkívül vázlatos iparági jövőképekhez szorosan kapcsolódik a munkaerő kínálat és kereslet előrebecslése. Annak ellenére kíséreljük meg ezt, hogy csak országos adatok állnak rendelkezésünkre. Úgy gondoljuk azonban, hogy a bemutatásra kerülő tendenciák a régióban is megállják a helyüket, hiszen a hosszú távú prognózisok célja nem a pontosan számszerűsíthető adatok előállítása, hanem a jövő változásaira való felkészülés szolgálata. A Munkaügyi Minisztériumban készült, a Világbank által finanszírozott „Közép- és hosszú távú munkaerő-előrejelzés” program fontosabb megállapításaira hivatkozunk a továbbiakban (Gállos 1996).

- A kilencvenes évektől több mint kétszeresére nőtt a felsőoktatás hallgatóinak száma, de szakmai struktúrája nagyrészt változatlan maradt, ami növekvő kockázatot jelent a munkaerő-piaci egyensúlyra, csökken a tanulás hatékonyságát, és társadalmi konfliktusok potenciális forrását képezi.
- A felsőoktatás első évfolyamaira felvettek száma 1995-ben (61 ezer) az adott évben érettségizettek közel 73%-át, a 18 évesekhez viszonyított arányuk a 34%-ot érte el. A felsőoktatásba felvettek 18 évesekhez viszonyított aránya az új évezred elején elérte az 50%-ot, ami jóval magasabb a Magyarországnál kétszer-háromszor fejlettebb európai OECD országok felsőoktatásának jelenlegi és a következő években várható mennyiségi szintjénél.
- Magyarország demográfiai sajátosságait (csökkenő arányú fiatalok népesség) és a középiskolai oktatás kiszélesítésének várható nehézségeit figyelembe véve, a felsőoktatás jelenlegi mennyiségi fejlettségének fenntartása, minőségi engedmények nélkül, csak nagy erőfeszítéssel és fokozott támogatással valósulhat meg.

A szakértői becslések szerint 2010-ben a diplomások 42%-a egyetemi, 34%-a főiskolai és 24%-a „szakfőiskolai” (iskolai rendszerű akkreditált felsőfokú képzés) végzettséget igénylő munkát végezne, szemben a jelenlegi 41%-os egyetemi és 59%-os főiskolai végzettséggel szemben. A foglalkozási struktúra prognózisa szerint a szakmák többségében a felsőfokú végzettségük arányának mérsékelte, 1,1–1,5-szörös növekedését irányozzák elő, addig a műszaki diplomások arányának közel a kétszeresét, a mezőgazdasági foglalkozásokban a háromszorozódást tételezik fel. Azonban a műszaki és a mezőgazdasági diplomások arányának radikális növekedését nemcsak a jelenlegi, de az előző évtized hazai munkaerő-kereslete sem támasztja alá, illetve még igazolja azt a nemzetközi összehasonlítás. A hazai

„műszaki” szakember-ellátottság a másfélszerese a nyugat-európai átlagnak, valamint az Egyesült Államok szintjének. Az ágazati szakértők 2010-re az orvos-, a pedagógus- és a jogász ellátottság mérsékelte, a nemzetközi összehasonlító elemzés szerint is reális növelését javasolják.

Konklúzióként megállapítható, hogy a világbanki program munkaerő-keresleti struktúra prognózisa szerint a magyar nemzetgazdaság nemzetközileg jelenleg is magas szakember-ellátottságának további jelentős fejlesztését irányozza elő. Erről tájékoztatnak a diplomásokra vonatkozó mutatók (2. táblázat).

2. táblázat

A tízezer főre jutó felsőfokú végzettségűek száma 1994-ben és 2010-ben

<i>Ellátottsági mutató</i>	<i>1994</i>	<i>2010</i>
Ipari és építőipari foglalkoztatottakra jutó műszaki (mérnök)	657	801
Mezőgazdasági foglalkoztatottakra jutó mezőgazdasági	293	502
Összes foglalkoztatottra jutó gazdasági	213	404
Összes foglalkoztatottra jutó jogász	42	48
Összes foglalkoztatottra jutó számítástechnikai és természettudományi	51	123
Lakosságra jutó orvos, fogorvos, gyógyszerész	34	46
Lakosságra jutó személyi, humán és egyéb szolgáltató	56	101
5–19 éves fiatalra jutó pedagógus	1000	1310

Forrás: Gállos 1996, 53.

A bemutatott prognózis természetesen csupán egyfajta orientációt jelent az Észak-Dunántúl jövőbeli valós gazdasági fejlődési folyamatai által kiváltott munkaerő-keresletre. A megismert folyamatokból mindenesetre le lehet vonni a tanulságot, hogy a következő 10–15 évben a felsőoktatás a munkaerőpiac strukturális egyensúlyának egyik meghatározó tényezője lesz.

A felsőoktatási intézmények éppúgy meghatározó szerepet tölthetnek be egy-egy térség tudás alapon nyugvó fejlődésének generálásában, mint a munkaerő-kínálat befolyásolásában. A következőkben egy olyan koncepciót, a Győri Technológiai Régió koncepcióját mutatjuk be, amelynek meghatározó bázisát jelenthetné a Széchenyi István Egyetem.

3.2. Győri Technológiai Régió koncepciója

Győr város és térsége Magyarország egyik legdinamikusabban fejlődő régiója, amelynek gazdasági szerkezete diverzifikált, nemzetközi léptékben is versenyképesnek tekinthető. A gazdaság vitalitásával (erőteljesen növekvő kibocsátás, növekvő termelékenységi, magas szintű beruházások, alacsony munkanélküliség) *nincs összhangban a térség innovációs teljesítménye, tudományos-technológiai potenciálja*. Mindez alapvetően veszélyeztetheti a fenntartható fejlődést, hiszen a növekvő bérek hatására az itt letelepedett multinacionális vállalatok tevékenységüket – amelyek az alacsonyabb béreket kihasználó bér munkára épülnek – tovább telepíthetik még olcsóbb bérű országokba. Ennek a hipotézisnek tükrében elgondolkodtató, hogy a térségben a kutatás-fejlesztési kiadások bruttó hazai termékben (GDP) belüli aránya még az európai uniós összehasonlításban is alacsonynak számító magyar átlagot sem éri el, *mintegy 0,3–0,4%-ra tehető*. A régióban mindenképpen növelni szükséges a kutatás-fejlesztési erőfeszítéseket, létszámot, a regionális innovációs potenciált, hiszen a hosszú távú versenyképesség fenntartásához ez elengedhetetlen. Ezt felismerve kezdődött meg a 2000. évben a *Nyugat- illetve a Közép-dunántúli régió innovációs stratégiájának* kidolgozása, amelynek célkitűzése szerint regionális és helyi eszközökkel is erősíteni kell a térség innovációs és fejlesztési potenciálját, illetve programokkal, célzott támogatásokkal segíteni kell ezen potenciálok aktivizálását. A regionális innovációs stratégiák kidolgozásával párhuzamosan született elképzelések szerint fogalmazódott meg a *Győri Technológiai Régió* gondolata, amely nem más, mint a *város és szűkebb térsége (agglomerációja) innovációs potenciáljának egységes koncepcióba foglalása, az ahhoz csatlakozó intézmények, vállalkozások egységes fellépése úgy a hazai, mint a nemzetközi innovációs piacon*.

Nemzetközi tapasztalatok – mindenekelőtt a Németország tudományos-technológiai bázisának előkelő reprezentánsa, a Karlsruhe-i Technológiai Régió több mint 10 éves tapasztalatai – is megerősítik, hogy a szűkebb régióban található *innovációs infrastruktúra elemei* (felsőoktatási intézmények, kutatóintézetek, vállalati kutatóhelyek, gazdaságfejlesztési szervezetek) közötti intenzív és formalizált együttműködésnek pozitív hozadéka van úgy az egyes intézmények, mint a régió szintjén. A Karlsruhe-i Technológiai Régiót egyébként a regionális technológia-politika sikeres modelljének is lehet tekinteni, hiszen a koncepcióhoz csatlakozó és a térben koncentrált intézmények az elmúlt időszakban jelentősen bővíteni tudták innovációs kapacitásaikat, potenciáljukat. A koncepció lényege az önkéntes együttműködésen és multidiszciplináris megközelítésen nyugszik. Az ipar, a tudományos élet, a kultúra és az államigazgatás képviselői együttesen működnek közre helyi, térségi innovációs fejlesztésekben. A technológiai régió alap gondolata egyfajta *régió-, de még inkább regionális technológia marketing koncepció*. A koncepció

segítségével tehát nem új intézmények, kutatóintézetek alapítását célozták meg a gondolat formálói, hanem a térségben működő intézmények közötti *hiányzó együttműködések és koordináció* megvalósítására fogtak össze.

Hangsúlyozni kell, hogy a koncepció nemcsak a szó szoros értelmében vett tudományos-technológiai környezet, a kutatóhelyek koordinált és kooperatív fejlesztését jelenti. Az *innovációs környezet* megteremtéséhez éppúgy hozzátartozik a szabadidős létesítmények, múzeumok, koncerttermek kínálata, mint az ipari területek integrált fejlesztése. Azonban nemcsak az intézmények közötti, hanem a régió belüli együttműködések, a technológiai transzfer is mind-mind ösztönzik a hálózati tevékenységeket (networking).

Az eddigiekben csak a technológiai régió hazai vonatkozásait érintettük. A koncepció megfelelő eszköznek bizonyul azonban a régióhoz tartozó intézmények *közös külföldi jelenlétének és a nemzetközi technológia-transzfer elősegítésére is*. Összefoglalóan azt mondhatjuk, kettős előnnyel rendelkezik. Egyrészt a hozzátartozó kutatóhelyek segítségével lehetővé teszi a piaci igényeken alapuló kutatások elvégzését, másrészt katalizálja azok sikeres megvalósulását. A technológiai régióhoz tartozó „regionális fórum” – egyesítve a térség iparának, tudományos életének és állami intézményeinek képviselőit – képes a helyi, regionális és nemzeti fejlesztési programok gyors kidolgozására, valamint azok egyeztetésére. Az ötletek és projektek generálása mellett további előnyként jelenik meg a bürokratikus akadályok csökkentése, valamint az adminisztrációs folyamatok egyszerűsödése.

A technológiai régió koncepció segítségével tehát állami és tudományos intézmények is helyet kapnak a vállalati hálózatokban, tevékenységük „keresletközelibbé”, „polgárbarátabbá” válik, növelik a bizalmat a másik szervezet iránt.

Tudatában vagyunk természetesen annak, hogy Győr és térsége vonatkozásában meglehetősen utópisztikusan hangozhatnak a leírtak. Egyrészt a térség nem rendelkezik – még hazai viszonylatban sem – jelentősnek, vagy kritikus tömegűnek mondható kutatói kapacitásokkal, amelyek a bázisát jelentik a technológiai régió koncepciónak. Azonban a régióban letelepedett multinacionális vállalatok (AUDI, PHILIPS, NOKIA) által végrehajtott fejlesztések már most is igénylik az *addicionális fejlesztési, vélhetően néhány éven belül már a kutatási kapacitásokat is*. Hiba lenne tehát ezeket a tendenciákat figyelmen kívül hagyni. Ha kutatás-fejlesztési potenciálját tekintve a térség nemzetközi vonatkozásban még nem is éri el a kritikus tömeget, az intézmények közötti célzott együttműködések segítségével jelenlegi elaprózottságánál nagyobb mértékűnek is mutatkozhatna. Egy helyes technológiai marketinggel, aktív külpiaci offenzívával igenis létjogosultsága van a *Győri Technológiai Régió*nak. Súlyát tekintve ebben a Széchenyi István Egyetem központi és kezdeményező szerepet vállalhat fel.

Javaslatunk szerint az Egyetem vezetősége kezdeményezőként léphet fel az önkormányzat, a helyi intézmények, a szűkebb térségben található felsőoktatási intézmények és nagyvállalatok felé egy technológiai fórum életre hívásában. Ezen fórum nem egyetlen rendezvényt jelent, hanem szervezeti keretet ad a technológiai régió koncepciójának kidolgozásához, illetve útmutatásokat ad az érdekelt szervezetek számára a térség komplex gazdaságfejlesztési és vállalkozás-ösztönzési programjainak elkészítéséhez.

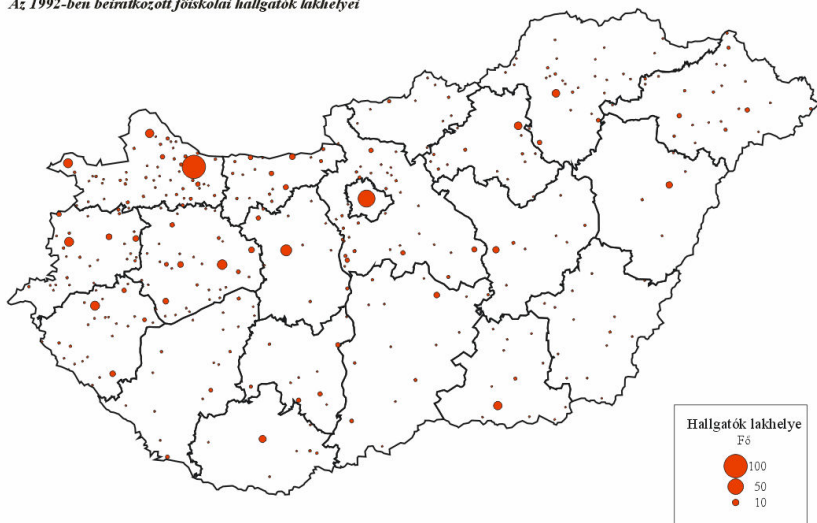
3.3. Az Egyetem, illetve jogelődje, a Széchenyi István Főiskola vonzáskörzete⁴

Az Egyetemnek székhelyet adó Győr és Győr-Moson-Sopron megye elhelyezkedése az országon belül periférikusnak mondható földrajzi értelemben, hiszen az ország északnyugati peremvidékét alkotja. Ugyanakkor közlekedés-földrajzi helyzete az országban a legkiválóbbak közé tartozik. Autópályája és vasútvonala révén a megközelíthetősége nagyon jó, az ország keleti részeiből budapesti átszállással (vagy a nélkül) a legtávolabbi megyeszékhelyekről is elérhető 5–6 óra utazással (gyorsvonattal). A megye földrajzi elhelyezkedése más szempontból is előnyös. A gazdasági fejlődés önmagában olyan image-t teremt a megye számára, melyet minden intézménye, így a Széchenyi István Egyetem is sikeresen kihasználhat. Számos hallgató számára a főiskolai, ill. egyetemi képzés időtartama segítséget jelenthet az ebben az országrészben való letelepedéshez. (Mentális földrajzi vizsgálataink mutatták ki, hogy az Északnyugat-Dunántúl preferencia szintje vitathatatlanul magas a felsőoktatásban részt vevő hallgatók körében.) Így a képzés burkoltan az országon belüli, amúgy sok objektív akadályba ütköző generációs szintű migrációt is elősegíti. Győr határ menti fekvése következtében hazai vonzáskörzete mellett jelentős szlovákiai vonzáskörzetet is magáénak tudhat, olyan területeket, melyeken hozzá hasonló centrum-település nem található. Így természetes, hogy ezen területek magyar ajkú lakossága számára is képzési központtá válhat a város, hiszen a szlovákiai magyar diákok közül sokan napi ingázással is meg tudják oldani az órák látogatását.

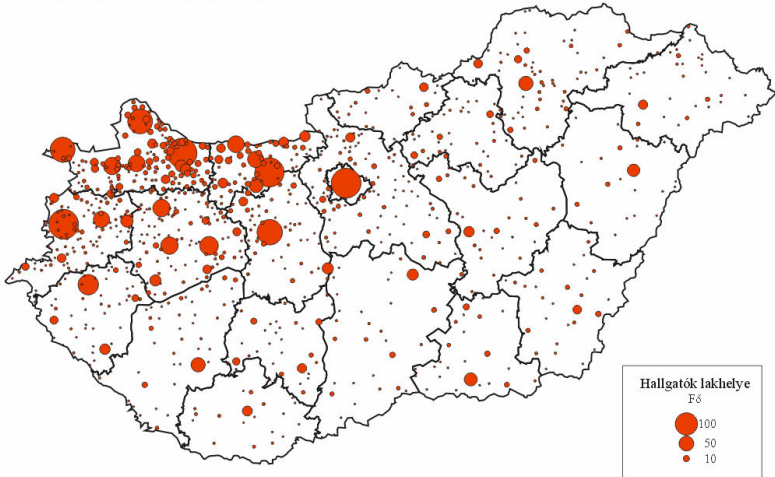
Az intézmény vonzáskörzetének változását a *nappali tagozatos hallgatók lakóhelyeinek* vizsgálatával közelítettük meg. A vizsgálathoz egy kilencvenes évtized eleji és egy évtized végi állapotot vetettünk össze, így az 1992 szeptemberében, illetve az 1999 szeptemberében a Széchenyi István Főiskolára beiratkozottak lakóhelyi megoszlását vettük figyelembe, s jelenítjük meg térképes formában.

⁴ A vizsgálat céljaira olyan évfolyamok összesített adatait használtuk, akik már befejezték tanulmányaikat, így az adatok még a Széchenyi István Főiskolára vonatkoznak. Ezért ebben a fejezetben a Főiskola vonzáskörzetéről beszélünk, illetve a korabeli szervezeti felépítésnek megfelelően nem karok, hanem fakultások szerint bontjuk az adatokat.

3. ábra

Az 1992-ben beiratkozott főiskolai hallgatók lakhelyei*Forrás: SZIF*

4. ábra
Az 1999-ben beiratkozott hallgatók lakhelyei

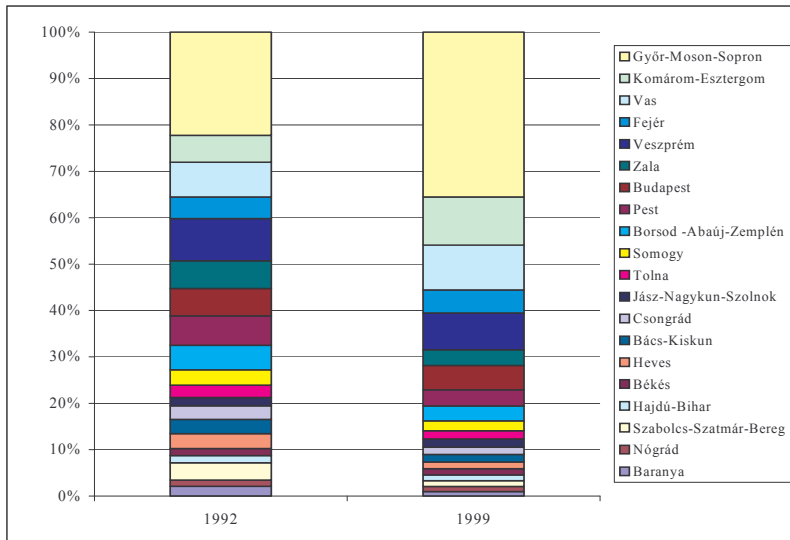

Forrás: SZIF.

A Főiskola 1999/2000. tanév első félévére beiratkozott hallgatói (a külföldieket leszámítva) mintegy 944 *településről* érkeztek. Ezek a települések gyakorlatilag Magyarország teljes területét lefedik. A teljes országra kiterjedő vonzáskörzet jellemző volt 1992-ben csakúgy, mint 1999-ben (3–4. ábra). Az észak-dunántúli dominancia mellett kiemelkedik Budapest, mint küldő település. A Dél-Dunántúl, az Alföld és Észak-Magyarország települései hasonló számban és arányban vannak jelen. Figyelemre méltó, hogy Kelet-Magyarország és a Dél-Dunántúl nagy egyetemi városaiból is számos hallgató érkezett és érkezik (Pécs, Szeged, Debrecen, Miskolc). 1992 és 1999 között a hallgatói létszám növekedésével az arányok némiképp megváltoztak. Megyei bontásban vizsgálva a hallgatók lakóhelyeit szembevetve, hogy abszolút számokban mérve minden megye növelte a létszámot, de egyértelműen elválík, hogy a Főiskola vonzáskörzete az Észak-Dunántúl megyéire, valamint Budapestre és Pest megyére koncentrálódik. Ezeknek a megyéknek (Fejér, Győr-Moson-Sopron, Komárom-Esztergom, Vas, Veszprém, Zala) az aránya a vizsgált időszakban 55,3%-ról 71,8%-ra nőtt (5. ábra), s ez az arány Budapesttel és Pest megyével együtt 80% fölé emelkedett 1999-ben.

5. ábra

A hallgatói létszám összetétele a lakóhely megyéje szerint 1992-ben és 1999-ben a Széchenyi István Főiskolán

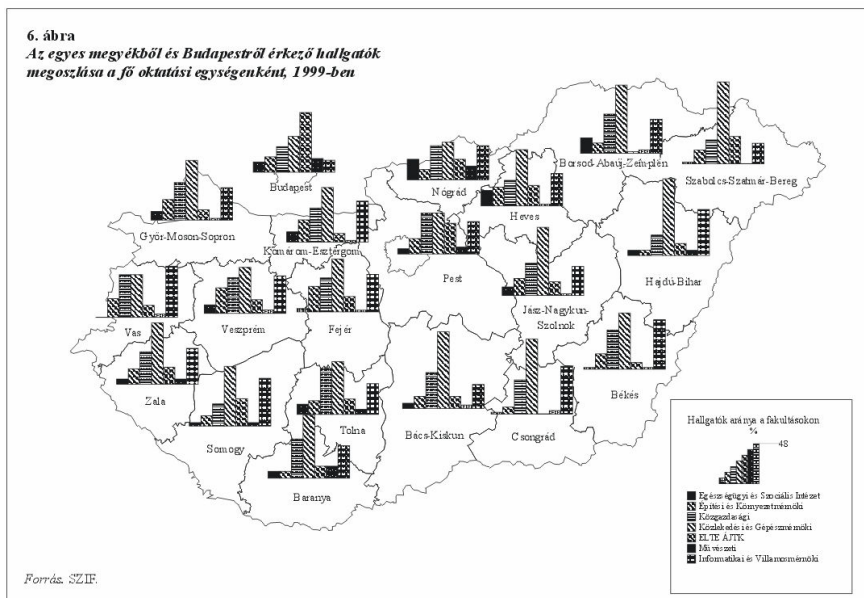
Forrás: SZIF.

A koncentrációs folyamat tovább tart, mivel a domináns megyék közül Fejér, Győr-Moson-Sopron, Komárom-Esztergom és Vas részesedése nőtt az összes hallgatói létszámból, míg Veszprém és Zala aránya csökkent. Hasonlóképpen a fővárosi és Pest megyei hallgatók aránya is csökkent. A csökkenésnek nem az az oka, hogy a távolabbi megyék fiataljai elfordultak volna a SZIF-től, hiszen hangsúlyozzuk, hogy a számszerű növekedés megmaradt, tehát valamennyi megye több hallgatót küld 1999-ben, mint küldött 1992-ben, csak az arányok változtak, a növekedés nagy részét a környező megyékből ideutazó hallgatók teszik ki.

Ennek a térbeli átrendeződésnek *több oka* is lehet. Alapvetőek a *közlekedési kapcsolatok*. Győrben beindultak olyan szakok (pl. közgazdászképzés), melyek a környező megyék számára kiváltották a távolabbi egyetemi központok képzéseit, így ezekben a megyékben megnőtt (az akkor még) Főiskola vonzereje. Ugyanakkor megmaradtak azok az országosan ritka szakok is (műszaki jellegű képzések), amelyek a távolabbi területekről vonzották ide a hallgatókat (6. ábra). Megvizsgáltuk, hogy az egyes megyékből érkező hallgatók *milyen arányban oszlanak meg az egyes fakultások között*. Megyénként változik, hogy a megyéből származó hallgatók mely fakultásokat preferálják. *Több olyan fakultás is van*, melyről elmondható, hogy az ország bizonyos területén nagyobb a vonzóereje, mint máshol, tehát az onnan érkező hallgatók nagyobb arányban választják az adott fakultás képzését. A területi dimenzió elsősorban a *Közlekedési és Gépészmérnöki Fakultás* szakjainál jellemző. Az alföldi megyékben abszolút előnye van a fakultásnak. (A szabolcs-szatmár-bereg megyei hallgatók 47,9%-a választotta a Fakultás szakjait, de hasonlóan 40% feletti a Fakultás reprezentációja Hajdú-Bihar, Csongrád, Bács-Kiskun és Jász-Nagykun-Szolnok megyéből érkező hallgatók között is ([a Fakultás részesedése a főiskolai hallgatókból 1999-ben egyébként 32,3% volt])). *Az Építési és Környezetmérnöki Fakultás* ezzel szemben kimondottan *észak-dunántúli*. Az ezekből a megyékből érkező hallgatók körében felülreprezentált a Fakultás, vagyis 1999-ben magasabb az aránya, mint amennyivel a Főiskolán a hallgatókból részesedik (11%). Területi felülreprezentáltsággal találkozunk még az *Egészségügyi és Szociális Intézet* esetében (Nógrád, Heves, Borsod-Abaúj-Zemplén), valamint a *jogi és művészeti* képzésben (mindkettő a budapestiek között a legnépszerűbb elsősorban). A Közgazdasági és az Informatikai és Villamosmérnöki Fakultás nem mutat ilyen területi jellegzetességeket.

6. ábra

Az egyes megyékből és Budapestről érkező hallgatók megoszlása a fő oktatási egységeként, 1999-ben

Összefoglalva elmondható, hogy a Főiskola, illetve az Egyetem elsőszámú vonzaskörzeteként egyértelműen az *Észak-Dunántúl megyei és Pest megye* (Budapesttel együtt) határolhatók le. A dominancia határa a Balaton északi partja és az M7-es út vonalában vonható meg, félbevágva ezzel Zala és Fejér megyéket, azoknak elsősorban északi részeit és a megyeszékhelyeket foglalva magába. Erről a területről az összes város hasonló számban képviselteti magát, s jelentős a kistelepülésekről bejárók száma is.

Az észak-dunántúli megyéken és Pest megyén kívül nem különíthetők el különbözőképpen vonzott övezetek az országban. Látható, hogy a dél-dunántúli és az alföldi megyékből hasonló arányban érkeztek hallgatók. Itt elsősorban a *Dél-Dunántúl és Dél-Zala alulreprezentáltsága érdekes*. Bár ezek a területek földrajzilag közel fekszenek, de az ország sajátos centrális közlekedési hálózatának köszönhetően a dunántúli észak–déli irányú közlekedési kapcsolatok, főleg a tömegközlekedésben, meglehetősen nehézkesek, ritkák, így Győr megközelítése pl. Kaposvárról vagy Pécsről ugyanannyi időt és energiát igényel, mint akár Békéscsabáról. Emiatt a Dél-Dunántúl Győr számára földrajzi közelsége ellenére kissé „árnyékban” marad.

A domináns vonzás körzetében a város és az Egyetem könnyen elérhető alternatívát tud nyújtani más, az Észak-Dunántúlon kívüli felsőoktatási központokkal szemben, sőt a hallgató lakóhelyén megtalálható, hasonló jellegű képzésekkel szemben is (l. Székesfehérvár, Tatabánya, Veszprém, sőt Budapest).

A domináns vonzás övén kívül a Győrtől való távolság függvényében a hallgatók létszáma, ill. megyénkénti aránya jelentősen nem változik.

Jelenleg nem jelentős a *külföldi nappali tagozatos hallgatók létszáma*. 1999-ben 27 fő tanult a főiskolán. Zömében a Kárpát-medence magyar lakta vidékeiről származnak (Szlovákia, Kárpátalja és Erdély). Közülük 20 fő volt magyar anyanyelvű, s magyar nyelven is tanult. Az Egyetem vonzaskörzete, piaca számára *még további tartalékok rejlének*, elsősorban a Felvidék nyugati területein. Itt a legkönnyebben elérhető magyar felsőoktatási központ Győr, s legalább egy megyéni terület számára jelent általában városi központi települést (bevásárlás, szolgáltatások). Így erről a területről bővíthető tovább a Győrbe járó hallgatók köre, hasonlóan, mint a magyarországi szomszédos megyékből, bár kétségtelen, hogy a térítési díj miatt lényegesen kevesebb hallgató tud az Egyetemre járni külföldről, mint amennyi valójában szeretne. Az ösztöndíj-lehetőségek bővülése, esetleges államközi megállapodások, valamint a már megkötött egyezmény a diplomák kölcsönös elismeréséről újabb lehetőséget nyithatnak az Egyetem számára, hogy hallgatói létszámát tovább bővítse, elsősorban a közeli szlovákiai területekről.

3.4. A hallgatók jövedelmi és fogyasztási jellemzői

Kérdőíves felmérést végeztünk a Széchenyi István Főiskola 256 hallgatójának körében elsősorban a célból, hogy a *főiskolások jövedelmi helyzetéről, fogyasztási és kulturális szokásairól, lakhatási jellemzőiről* tájékozódjunk.

A minta összetétele az egyes szakokra járó hallgatók létszám arányát tükrözi. A legnépesebb szakok, és így arányukat tekintve a mintába is a legtöbben e szakokról kerültek be, az építőmérnök (16,4%), a gazdálkodási (15,2%), illetve a műszaki informatika (11,7%) szak. Legkevesebben a gépész (0,8%), az integrált mérnök (0,8%), mérnöktanár-gépész (1,2%), illetve a nemzetközi kapcsolatok (1,2%) szakokon tanultak, így mintánkba is e szakokon tanuló hallgatók kerültek be legkisebb arányban.

A minta több mint felét (57%) az *erősebb nem* képviselői teszik ki, azonban jelentős eltérések vannak az egyes szakokon tanuló hallgatók nemek szerinti arányában. A hagyományosan férfias területeknek minősülő szakokon (gépész, integrált mérnök, villamosmérnök, műszaki informatika, építőmérnök, mérnöktanár-gépész) kizárólag, illetve döntő többségben fiúk tanulnak. A diplomás ápoló, művészeti, egyetemi közgazdász, szociális munkás, gazdálkodási, jogász és a nemzetközi szakokon fordított a helyzet, e területeken a lányok vannak túlsúlyban. Kiegyenlített a nemek aránya a környezetmérnök, építészmérnök és a települmérnök szakokon.

A *minta átlagos életkora 21,2 év*. A megkérdezettek több mint háromnegyede a 19–22 éves korosztályba tartozik, a 23 évesnél idősebb diákok aránya nagyon alacsony (4%). A minta életkori megoszlása jól mutatja az akkori Főiskola hallgatóinak kor megoszlását, mivel az oktatott szakok többségén – jelenleg is – hároméves képzés keretében tanulnak a diákok, így elsősorban a fiatalabb korosztályok jelenléte a jellemző.

A fiatal életkorral összhangban a megkérdezettek döntő többsége *hajadon, illetve női*en, csupán hárman válaszolták azt, hogy házasok. Gyermeke a megkérdezettek közül senkinek nem volt.

A mintában szereplő tanulók szüleinek iskolai végzettségét tekintve a következők mondhatók el: az *anyák relatíve magasabb képzettséggel bírnak, mint az apák*. A diákok lényegesen nagyobb részének rendelkezik édesanyja érettségivel vagy felsőfokú szaktanfolyami végzettséggel, mint az apa (38,5% ill. 13,9%, szemben a 18,5 ill. 3,3%-kal), de főiskolai diplomával is több anya rendelkezik, mint apa (14,7%, szemben a 11,9%-kal). Az apák körében azonban magasabb a technikai végzettséggel illetve az egyetemi diplomával bírók aránya, mint az anyák körében, de a diákok harma-

dának apja maximum szakmunkás-bizonyítvánnyal rendelkezik, az anyáknak viszont csak ötöde.

A szülők iskolai végzettségét tekintve mind a fiúk és a lányok, mind az egyes szakokra járó hallgatók körében *érdekes különbségek* tapasztalhatók. A fiúk körében magasabb a középfokú végzettségű, a lányok esetében viszont jelentősebb a diplomás – mind a főiskolai, mind az egyetemi diplomával rendelkező – apák aránya. Az anyák képzettségét tekintve lényeges eltérés abban tapasztalható, hogy a lányok körében több a felsőfokú szaktanfolyamot, illetve a főiskolát végzett édesanya, mint a fiúk körében, viszont az erősebb nem képviselőinél kétszerese az egyetemi diplomával bíró anyák aránya, mint a lányoknál.

Az egyes szakokra járó hallgatók szülői hátterében a következő különbségek tapasztalhatók: a magasabb presztízsű – és népszerűbb – szakokon (mint pl. egyetemi közgazdász, jogász, műszaki menedzser, művészeti szak) jelentős azok aránya, akiknek édesanyja felsőfokú végzettséggel bír (32–80%), hasonló mondható el az apák képzettségével kapcsolatban is (35–52%). Az Egyetem legfiatalabb szakán, a nemzetközi kapcsolatok képzésen tanulók szülei is magasán képzettek, bár az anyákra nem a diploma megléte, hanem elsősorban felsőfokú szaktanfolyam elvégzése a jellemző. A kevésbé népszerű – és egyben alacsonyabb presztízsű – szakokra (mint pl. diplomás ápoló, szociális munkás, gépész, közlekedésmérnök, mérnök-tanár-gépész, településmérnök) járók körében magas a maximum szakmunkás-végzettségű szülők aránya, különösen az apák tekintetében (40–80%).

3.4.1. A hallgatók kulturális szokásai

A megkérdezett főiskolai hallgatók harmada sosem jár színházba, fele sosem látogat kiállításokat, múzeumokat, és még rosszabb a helyzet a komolyzenei hangversenyek tekintetében, e rendezvényekre ugyanis a diákok 70%-a nem kíváncsi. Akik eljárnak színházba, hangversenyekre vagy múzeumokba, ők is elsősorban rendszertelen időközönként, ritkábban, mint havonta teszik ezt. Van azonban egy markáns kis csoport (a minta 5–8%-a), akik szabadidejük egy részét rendszeresen, általában havonta magasabb kulturális értékeket képviselő művelődési formáknak szentelik.

Általánosságban elmondható, hogy az apa iskolai végzettségének emelkedésével csökken azok aránya, akik egyáltalán nem járnak színházba, hangversenyre, múzeumokba.

A könnyedebb szórakozási formák, mint pl. a moziba járás vagy a könnyűzenei koncertek látogatása *sem túl gyakori a megkérdezett hallgatók köré-*

ben. Könnyűzenei koncertekre a diákok közel fele (45%) sosem jár, hasonló hányaduk pedig ritkábban, mint havonta látogat el egy-egy ilyen rendezvényre. Moziba gyakrabban jutnak el, több mint harmaduk havonta többször vagy akár heti rendszerességgel is felkeresi a Plaza mozitermeit, a Loyd filmszínházat vagy egyéb alternatív vetítési helyszíneket, azonban a megkérdezettek negyede csak néha, ritkábban, mint havonta, 28%-uk pedig havonta egyszer néz meg egy-egy mozifilmet. Megfigyelhető, hogy a *nagyobb pénzösszegeből gazdálkodók* gyakrabban „engedhetik meg” maguknak e ma már korántsem olcsó szórakozási lehetőséget, a jövedelem csökkenésével pedig határozottan nő azok aránya, akik csak ritkán, ritkábban, mint havonta jutnak el moziba.

Feltehetőleg a koncertek területén a kínálat sem kielégítő, mivel arra a kérdésünkre, hogy milyen rendezvényekre, programokra lenne szükség a városban, a megkérdezettek közel negyede *könnyűzenei koncerteket, ifjúsági rendezvényeket* javasolt.

Ki kell emelnünk még egy művelődési lehetőséget, méghozzá a *könyvtárak* szerepét. A könyvtárak fontos szerepet töltenek be a hallgatók életében, a tanuláshoz, a szakirodalom megszerzéséhez nyújtott segítségüknél, szükségességüknél fogva. Ez egyértelműen látható is a kapott eredményekből, ugyanis a könyvtárba járás gyakorisága az eddig megemlített szórakozási, művelődési lehetőségektől eltérően *rendszeres*, a diákok többsége havonta-hetente többször is igénybe veszi ezen intézmények által nyújtott szolgáltatásokat, sőt közel ötödük két-három naponta, vagy akár minden nap is. Van azonban egy kis csoport (6%), akik egyáltalán nem járnak könyvtárba.

3.4.2. A jövedelmi és fogyasztási szerkezet

Egy város gazdaságában az ott jelen lévő felsőoktatási intézmény(ek) lényeges súllyal bírnak. Olyan pótlólagos jövedelmeket, s ezeken keresztül *fogyasztást jelentenek* az adott település számára, melyek máskülönben nem, vagy csak részben jelennének meg a helyi gazdaságban. Ez a pótlólagos jövedelem jelentkezik az egyetem számára juttatott és helyben elköltött állami támogatásokban, az oktatók és a nem oktató alkalmazottak fizetésében és a hallgatók számára juttatott állami és családi juttatásokban, valamint a hallgatók által megtermelt *jövedelmekben*. Ezen jövedelmek egy része természetesen akkor is a helyi gazdaságban csapódna le, ha nem lenne itt az Egyetem, mivel az alkalmazottak egy része helyi lakos, s egyébként is a városban dolgozna. Az oktatók jelentős része az Egyetem vonzására települt le a városban, így az ő jövedelmük ilyen értelemben pótlólagos jövedelem-

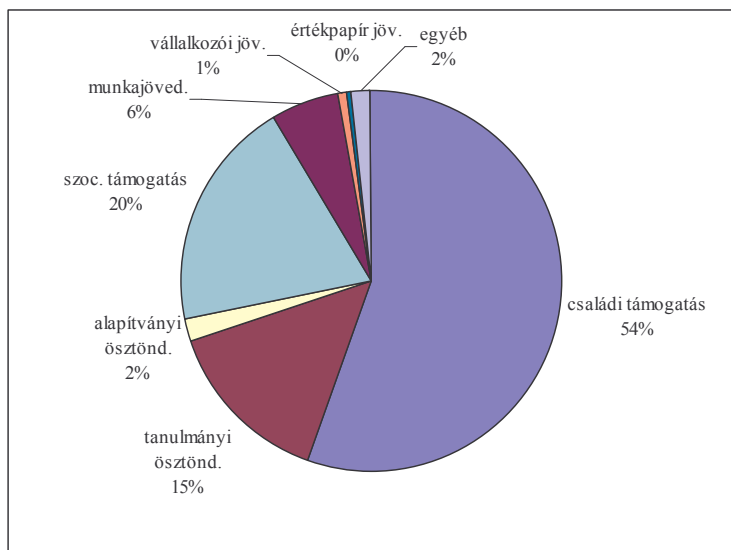
nek minősül. A hallgatók esetében világosabb a helyzet. Jelentős részük más településen/megyében él, így az általuk Győrbe hozott szülői-rokoni-állami támogatás mint az ország más részeiből származó jövedelem-import írható le.

A kérdőívben először a hallgatók jövedelmi viszonyaira kérdeztünk rá. Válaszadóink átlagosan *22 417 Ft-ból gazdálkodtak* havonta (lányok: 19 941; fiúk: 24 283). A szélső értékek között nagy különbségek mutatkoznak. A legmagasabb jövedelem 100 000 Ft/hó, míg a legalacsonyabb jövedelemmel rendelkező hallgató 3000 Ft-ból gazdálkodik havonta.

Jövedelmük forrásai között legnagyobb súllyal a *családi támogatás* szerepel, míg a másik két legfontosabb összetevő a *szociális támogatás és a tanulmányi ösztöndíj*. Más bevételi források (munka-, értékpapír jövedelem, alapítványi ösztöndíj, vállalkozás) csak kiegészítőként jelennek meg (7. ábra).

7. ábra

A megkérdezett hallgatók jövedelmének megoszlása forrás szerint

Forrás: Széchenyi István Főiskola hallgatóinak körében végzett felmérés.

Jövedelmük nagysága szerint négy csoportba soroltuk a válaszadókat. Ezek szerint a válaszadók mintegy háromnegyede az alsó két kategóriába tartozik (3. táblázat).

3. táblázat

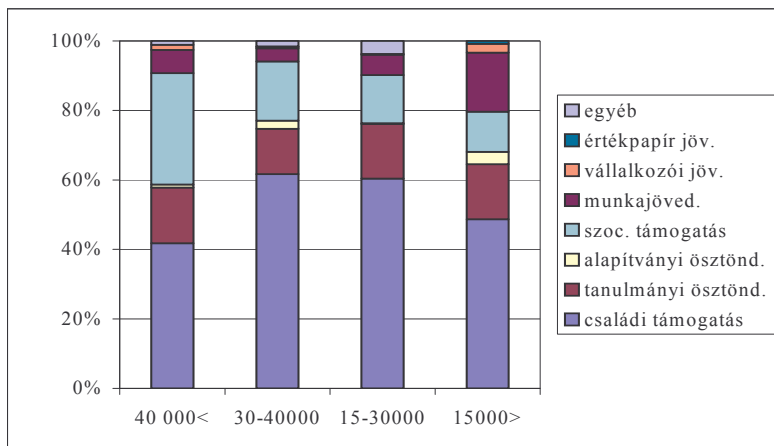
A válaszadók megoszlása jövedelmi kategóriáinként

<i>Jövedelmi kategória</i>	<i>Hallgatók aránya (%)</i>
40 000 <	9,4
30–40 000	14,6
15–30 000	53,5
15 000>	22,4

Forrás: Széchenyi István Főiskola hallgatóinak körében végzett felmérés.

Megvizsgáltuk, hogy *jövedelemkategóriák szerint honnan, milyen arányban származik a hallgatók jövedelme*. Jövedelemkategóriáinként a tanulmányi ösztöndíj aránya az, ami változatlan marad. A *szülői támogatás* legnagyobb arányt a közepes jövedelemmel rendelkezők körében tesz ki. A *munkajövedelem legnagyobb jelentőséggel a legalsó kategóriában jelentkezik* (8. ábra). Érdekes, hogy válaszadóink beszámolóit kiértékelve, a szociális támogatások aránya a jövedelemből a legmagasabb jövedelmi kategóriában a legnagyobb, míg aránya, s így nyilván összege is a jövedelmek csökkenésével együtt csökken.

8. ábra

A jövedelemforrások megoszlása jövedelemkategóriáinként

Forrás: Széchenyi István Főiskola hallgatóinak körében végzett felmérés.

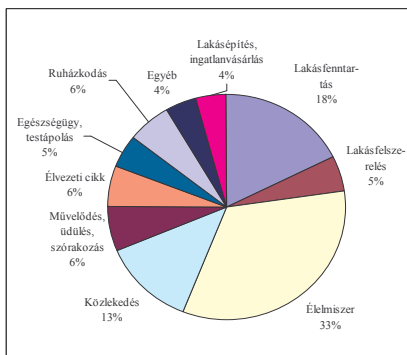
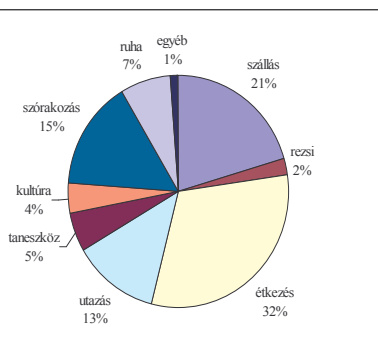
Látható, hogy a hallgatók jövedelmeinek nagy részét a *városon kívülről behozott jövedelmek alkotják*. A helyben képződő jövedelem, a hallgatók által végzett munka után járó jövedelem nagyon kis arányban, átlagosan

6%-kal részesedik. A megkérdezett hallgatók 42%-a végez valamilyen kereső tevékenységet, s további 17% jelezte, hogy bár nem dolgozik, de szívesen vállalna munkát. Körükben legnagyobb aránnyal az alkalmi munka van jelen, így a helyi munkaerő-piacon egy sajátos szegmenst képviselnek: rugalmasan alkalmazható, képzett, ugyanakkor viszonylag olcsó munkaerőt.

A jövedelmek után a hallgatók *fogyasztási szokásait* vizsgálva részletes kérdéseket tettünk fel arra nézve, hogy győri tartózkodásuk alatt *mire, mekkora összeget költenek egy hónapban*. Az első szembetűnő jelenség az volt, hogy az egyes költségek összesítése után keletkező összeg eltér a jövedelemnél adott válaszoktól. A hallgatók 46%-a számolt be a bevételeinél magasabb költésről, ezeknek mintegy fele több mint 3000 Ft-tal tévedett, sőt tizedénél a deficit meghaladta a 15 000 Ft-ot is. Ezzel szemben a válaszadók 39%-ánál az „egyenleg” pozitív volt.

A fogyasztás szerkezetének vizsgálatánál az első leglényegesebb megállapítás, hogy a hallgatók fogyasztási szerkezetéből a *legnagyobb aránnyal a lakás, étel-miszer/étkezés és az utazás költségei részesednek*. Összehasonlítva egy átlagos magyar háztartás egy főre jutó havi költési szerkezetével azt találjuk, hogy ezek az alap jellegű kiadások szinte százalékra megegyeznek egymással, tehát kiadásai nagy részénél (mintegy harmadánál) a hallgatók költségvetése *nem tér el egy átlagos magyar háztartásától*. Ehhez még hozzá jön a ruházkodásra fordított hányad, mely szintén elhanyagolható különbséget mutat. A fennmaradó 22%-nyi részben találunk eltéréseket. Nyilvánvaló, hogy egy hallgatónak (általában) nem kell lakásépítésre, karbantartásra, életbiztosításra, autó fenntartásra költenie, s feltehetőleg egészségügyi kiadásai is alacsonyabbak. Ez az a rész, melyet a hallgatók szabadon elkölthetnek, mely szórakozásra, kultúrára és taneszközzre fordítódik. Ez a szegmens igazából az, amelyik a hallgatók fogyasztását megkülönbözteti az átlagos háztartás fogyasztásától (9–10. ábra).

Látható, hogy a háztartásokhoz hasonlóan a diákok költségében is a *lakhatás* képezi az egyik legfontosabb kiadási szegmenst. Így a költési struktúrát, s az átlagos havi költést nagyban befolyásolja, hogy ki, milyen lakhatási lehetőséggel rendelkezik Győrben (4. táblázat, 11. ábra).

9. ábra***Az egy főre jutó átlagos fogyasztás a magyar háztartásokban****Forrás: KSH.***10. ábra*****A megkérdezett hallgatók átlagos fogyasztása****Forrás: Széchenyi István Főiskola hallgatóinak körében végzett felmérés.*

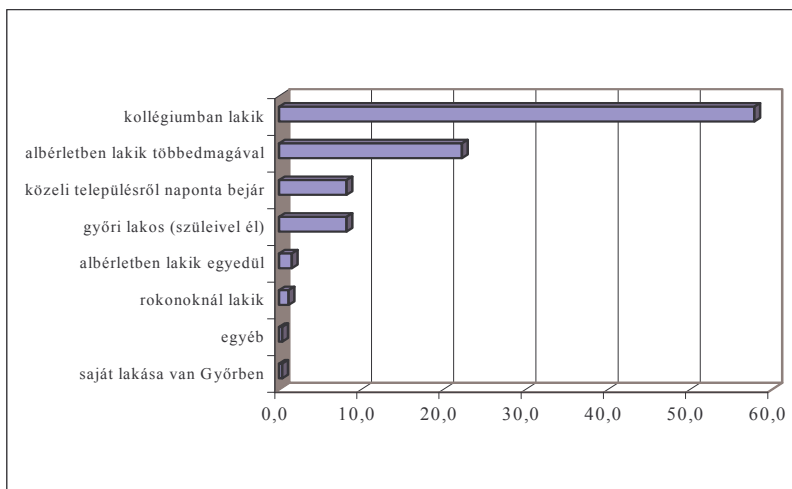
A megkérdezett hallgatók többsége (57,8%) kollégiumban, közel negyede pedig albérletben lakik. Ez utóbbi esetben elsősorban nem egyedül, hanem többen bérelnék közösen egy-egy lakást. Nem jellemző, hogy valaki főiskolás éve alatt rokonoknál lakna, vagy hogy Győrben saját lakása lenne. Az általunk megkérdezett hallgatók 8,2%-a győri, ugyanekkora hányaduk pedig naponta utazik haza közeli lakóhelyére. A diákok ezen része tehát a szüleivel él. (Az 1999/2000-es tanévben az összes főiskolai hallgató közül 1052 fő volt győri, tehát 17,7%.)

4. táblázat***A főiskolai hallgatók átlagos költsége szálláslehetőségeik szerint***

<i>Győri tartózkodás</i>	<i>Költség átlag (Ft/hó)</i>
Győri lakos	20 959
Naponta bejár	15 198
Rokonoknál lakik	19 600
Kollégiumban lakik	22 169
Albérletben lakik többedmagával	31 736
Albérletben lakik egyedül	31 624
Saját lakása van	38 499
Egyéb	35 000

Forrás: Széchenyi István Főiskola hallgatóinak körében végzett felmérés.

11. ábra

A megkérdezettek lakhatási jellemzői a tanév alatt

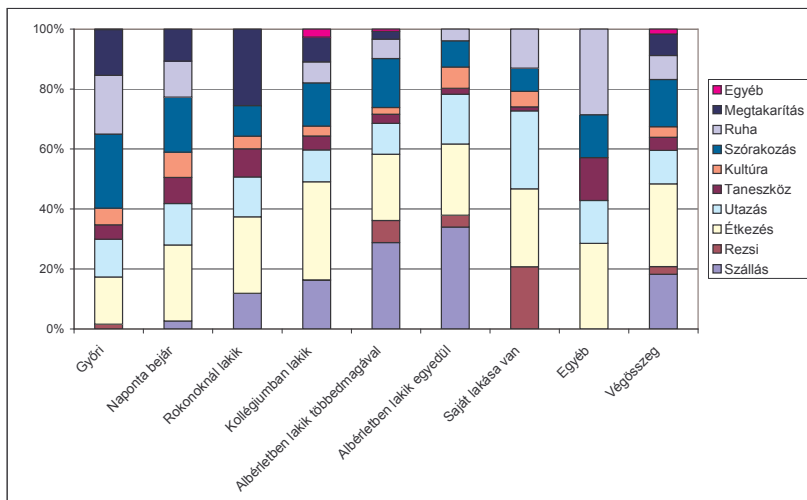
Forrás: Széchenyi István Főiskola hallgatóinak körében végzett felmérés.

Az étkezés és az utazás fix, nem megkerülhető költség. Így a drágább szállásformák (albérlet) elsősorban a megtakarításra, szórakozásra és ruházkodásra fordított összegektől vonják el a pénzt (12. ábra).

A vidéken élő hallgatók gyakran, átlagosan hetente utaznak haza szüleikhez. A diákok többsége (54,3%) hetente, ötöde pedig kéthetente tölt otthon, állandó lakóhelyén néhány napot. Az ennél ritkábban hazajárók a minta 6–7%-át, a naponta ingázók pedig 8%-át teszik ki. Ez utóbbiak döntő többsége Győr-Moson-Sopron megyében lakik.

Győrben a *helyi tömegközlekedést* a megkérdezettek többsége többkevesebb rendszerességgel igénybe veszi, de a diákok több mint harmada helyváltoztatásához sosem használ tömegközlekedési eszközt. Átlagosan valamivel ritkábban, mint hetente utaznak helyijáratos autóbusszal. Naponta elsősorban a győriek illetve a rokonoknál lakó diákok, valamint az albérletben élők veszik igénybe a tömegközlekedést (az utóbbiak több mint harmada, az előbbieknél viszont a többsége). A kollégiumban lakók relatív többsége (43%) azonban sosem utazik helyijáratos autóbusszal.

12. ábra

A fogyasztási szerkezet alakulása a lakhatási lehetőség szerint

Forrás: Széchenyi István Főiskola hallgatóinak körében végzett felmérés.

3.4.2.1. A hallgatói fogyasztás hatása a város gazdaságára

Egy felsőoktatási intézmény gazdasági hatásainak egyik direkt megnyilvánulása, hogy a városba vonzott hallgatók a tanulmányi és vizsgaidőszakban a város kereskedelmét és szolgáltatásait veszik igénybe. A kereskedelem számára nem elhanyagolható fogyasztói csoportot jelentenek. Számszerűen a mintegy 6000 hallgató nem jelentős csoport ugyan a város össznépességéhez képest (Győr lakónépességének 4,7%-át alkotja), azonban egy földrajzilag koncentrált, életkor, érdeklődés, vásárlási szokások szempontjából homogén, tehát könnyen és jól megfogható fogyasztói szegmenst képviselnek, akik, mint láthattuk, az átlagos magyar fogyasztóhoz képest nagyobb szabadon elkölthető jövedelem-hányaddal rendelkeznek.

Ha egy átlagos hallgatói létszámmal számolunk (nappali tagozatosok)⁵, akkor a városban jelen levő mintegy 6000 hallgató havonta 100 millió forint-

⁵ Az Apáczai Csere János Tanítóképző Főiskolai Kar hallgatóival együtt mintegy 10 000 nappali tagozatos hallgató tanul Győrött.

nál nagyobb összeget költ el. (Elméletileg: $6000 \times 23 \text{ 835}^6 = 143 \text{ 010 000 Ft/hó}$) Ennek egy része pótlólagos kereslet, mivel más településről érkező hallgatók költik el, másik része helyben maradt kereslet, mivel a helyben rendelkezésre álló felsőoktatási intézmény miatt nem ment el a győri fiatalok egy része máshova tanulni, s csak egészen szűk kör az, ami akkor is a városban költődne el, ha a felsőoktatási intézmények nem lennének itt.

Természetesen a hallgatók havi költségeik *egy részét nem helyben realizálják*, hanem hétfévi hazautazásaik során útközben, vagy lakóhelyükön. A költési szerkezet különböző elemeinél különböző mértékben lehet helybeni fogyasztással számolni. Elsősorban az utazásra, ruhára, esetleg szórakozásra fordított összegek egy része költődik el máshol, míg a fő tömeget alkotó szállás, rezszi, ételmisszer inkább helyi fogyasztásnak számít. Mindezt összevetve kb. *a költségek 90%-ára becsüljük azt az összeget, ami nagy valószínűség szerint Győr gazdaságában csapódik le.*

Csak nagy vonalakban becsülhető meg, hogy a hallgatók által elköltött forintok milyen közvetlen bevételt jelentenek a város költségvetésében. Ez elsősorban a kereskedelemben megjelenő plusz kereslet következtében keletkező, a kereskedők által fizetett iparüzési adóban nyilvánul meg. A hallgatók által kifizetett összegnek *egy jelentős része (albérleti díjak) nem hivatalos csatornákon áramlanak*, így természetesen első körben nem keletkezik utánuk adóbevétel. Bizonyos hányaduk azonban előbb-utóbb bekerül a hivatalos körforgásba, mivel így vagy úgy, de győri lakosokhoz kerülve szintén a városi keresletet növelik, hiszen ezen pénzek egy részét az átvevő feltehetően szintén fogyasztásra fordítja, s csak egy részét takarítja meg. Mindent összevetve, a kereskedelemről származó iparüzési adónak mintegy 0,3–0,5%-át képezi a felsőoktatási hallgatók által Győrben elköltött forintok vonzata, mely mintegy 10 millió forintos nagyságrendű összegre rúghat – durva becsléseket alkalmazva. (A becsléshez alapul vettük a hallgatók által átlagosan elköltött összeg 90%-át 10 hónapra vetítve. Ebből az árbevételből a kereskedelemről származó adóbevételeknél ismert átlagok szerint vettük az adóalapot, s ebből a befizetendő adót.)

A lakáspiacon jelentős keresletet jelentenek a hallgatók, elsősorban a bérleti piacon. (A megkérdezettek lakhatási lehetőség szerinti megoszlását l. 11. ábra). A teljes hallgatói kör 17,7%-a győri, így ők feltehetően szüleik lakásában élnek. Hasonló arányt képviselnek a környező településekről bejárók. A kollégiumi férőhelyek számát figyelembe véve, a több mint 5900 hallgató 45–50%-ának másként, albérletben, ismerősöknél vagy saját, vásá-

⁶ A hallgatók átlagos költsége felméréseink szerint: 23 835 Ft/hó/fő. Ez az összeg különbözik a jövedelemtől, melynek havi átlaga 22 417 Ft/hó/fő. A különbségre vonatkozóan l. 54. o.

rolt lakásban kell megoldania győri lakhatását. Arra a kérdésre, hogy közülük hány főnek van saját lakása, hány fő lakik albérletben, s hogy ez hány lakás bérletét jelenti a városban, nem tudunk válaszolni, még becslésekkel sem, mert a kérdőívünkön kívül erre vonatkozóan nem rendelkezünk információval. Egyre gyakoribb jelenség, hogy a jobb helyzetben lévő szülők az egyetemi városokban lakást vásárolnak gyermekeik számára, így oldva meg az elhelyezést, amely egyben befektetés (a lakásárak növekedése következtében), másrészt jövedelmet is jelent (a lakással rendelkező diákok gyakran osztják meg lakásukat társaikkal bérleti díj, vagy a rezsi egy részének fizetése fejében). *A megkérdezett hallgatók 7%-a rendelkezik saját lakással, de közülük csupán egyetlen főnek található a lakása Győrben.* A válaszadói mintánkban szereplő hallgatók közel negyede kénytelen albérletet igénybe venni. Jelenleg ez a kereslet a fekete vagy szürke piacon realizálódik, elsősorban az iskolaévhez alkalmazkodva, mindenesetre a lakóingatlanok értékét növelve, s a lakástulajdonosok számára plusz jövedelmet biztosítva. A növekvő létszámú hallgatóság elhelyezése további keresletet gerjeszt. A fizetőképes kereslethez képest jelenleg magasak az albérleti díjak, de az életszínvonal emelkedésével és a tanulmányi hitelek bevezetésével a hallgatók, ill. szüleik által a lakhatásra fordítható összegek nőhetnek, a fizetőképesség/bérleti díj viszonyok arányosabbá válhatnak, így elképzelhető hosszabb távon a hallgatók számára piaci alapon, legalísan kiadható apartmanok létrehozása, kampusz építése.

3.4.2.2. *A felsőoktatás hatása a helyi munkaerő képzettségére*

Egy főiskola vagy egyetem az általa képzett hallgatókon keresztül jelentős hatást gyakorolhat *a helyi munkaerő-kínálatra*. A képzettebb munkaerő indirekt hatást fejt ki. A helyben felhalmozott szellemi tőke szintjének emelkedésével nő a munkavégzés hatékonysága. A munkaerő képzettsége befolyásolja az alkalmazott technológiát, így indirekt módon felértékeli a munkafolyamatokat, végső soron hatással van a befektetési, telephelyválasztási döntésekre (Felsenstein 1997). *A kibocsátott, magasán képzett munkaerő így pozitív hatást gyakorol a helyi gazdaságra, javítva a képzettségi és korstruktúrát.* Ehhez természetesen az kell, hogy a helyi (városi, területi) gazdaság és társadalom meg tudja kötni a főiskolát/egyetemet befejező fiatalokat. *Kérdés tehát, hogy a hallgatók közül hányan tudják elképzelni a jövőjüket Győrben?*

Felmérésünk szerint a megkérdezett hallgatók 68,8%-a *gondolta* úgy, hogy szívesen megtelepedne Győrben, miután befejezte tanulmányait (a mintában

a győri hallgatók aránya csak 8,2%!). Ez az arány kiemelkedő, s elsősorban annak köszönhető, hogy a képzési szerkezetben több olyan szak is helyet kap, amelyre *van kereslet a helyi gazdaságban*. Így a hallgatók letelepedési szándékát nyilvánvalóan az motiválja, hogy milyenek a munkalehetőség várakozásai. A szakok közül azon szakokról kívánnak relatíve kevesebben Győrben maradni, melyek nem kecsegtetnek helyben jó elhelyezkedési lehetőségekkel, vagy a szak jellegéből adódóan szükségszerű az ország más részein állást keresni. Így a legalacsonyabb a Győrben maradni szándékozók aránya a nemzetközi kapcsolatok és a településmérnök, valamint az építészmérnök szakosok között. Viszonylag alacsony (59%) a jogász hallgatók közül a városunkban letelepedni szándékozók aránya, azonban itt figyelembe kell venni azt, hogy ezen a szakon a legmagasabb a budapesti hallgatók aránya, s mint az alábbi elemzésből majd kiderül, ők azok, akik a győriek mellett leginkább ragaszkodnak ahhoz, hogy saját településükre térjenek vissza diplomájuk megszerzése után.

Győri letelepedésüket elsősorban az *észak-dunántúli megyékből érkező hallgatók* tartják lehetségesnek (67%). Közülük is kiemelkednek (Győr-Moson-Sopron megyét leszámítva természetesen) a *Vas és a Veszprém megyéből érkezők, valamint az alföldi hallgatók* (68%). Ebbe a csoportba tartoznak még az *észak-magyarországiak* (65%). Legkevesbé a *dél-dunántúliak* (60%), Pest megyeiek és a budapestiek (együtt 55%) kívánnak itt letelepedni. Ezekből az arányokból látszik, hogy a várost sokan tekintik karrierjük kiinduló bázisának.

Szintén megkérdeztük a hallgatókat arról, hogy ha nem Győrben, akkor *hol telepednének le szívesen*. Ennél a kérdésnél a válaszadók 43,4%-a erősítette meg, *hogy mindenképpen a városban marad* (nem nevezett meg más, szoba jöhető települést). Válaszaikat a szerint kategorizáltuk, hogy saját településükön, vagy ha nem ott, akkor saját megyéjükben, más megyében, Budapesten vagy külföldön kívánnak-e letelepedni. Az eredményt az 5. táblázat mutatja.

Megvizsgáltuk, hogy mely megyék, s mely településkategóriák azok, melyekhez a leginkább, ill. a legkevesbé hűségesek a hallgatók, tehát *hova szándékoznak visszatérni*, s hova nem diplomájuk birtokában. Leginkább a *budapestiek, a Győr-Moson-Sopron megyeiek és a baranyaiak kívánnak a saját településükön, ill. megyéjükben letelepedni*. Az összes többi megyénél nagyobb azok száma, akik más megyében kívánnak letelepedni, mint ahonnan jöttek.

5. táblázat

A hallgatók letelepedési szándéka tanulmányaik befejezése után

	Győrben	Saját településén	Saját megyében, de más településen	Más megyében	Buda- pesten	Kül- földön	Még nem tudja
Válaszok száma (db)	111	51	33	31	13	8	9
Aránya (%)	43,4	19,9	12,9	12,1	5,1	3,1	3,5

Forrás: Széchenyi István Főiskola hallgatóinak körében végzett felmérés.

Árnyaltabb képet mutat a lakóhelyek nagysága szerinti differenciálás. Itt megmutatkozik, hogy a *legkisebb települések* (1000 lakos alatt) azok, amelyek a *legkevésbé vonzzák vissza a végzetteket*. A leginkább vonzóak a közepes (50 000–100 000 lakos) (33%) és a 100 000 lakosnál nagyobb városok, ill Budapest (60% felett). Az e városokból érkező hallgatók kívánnak leginkább visszatérni eredeti településükre. A kistelepüléseken élők településüket ugyan nagy arányban kívánják elhagyni, de körükből kerül ki a legtöbb, saját megyéjében letelepedni kívánó, tehát falujukból feltehetően valamelyik közeli központi településre kívánnak visszatérni. Érdekes *kisvárosaink helyzete* (10 000 és 50 000 lakos között). Ez az a kategória, amelyhez a *megkérdezett hallgatók a legkevésbé hűségesek, nem preferálják sem saját településüket, sem saját megyéjüket, hanem az ország más területén kívánnak letelepedni*. Ha ez a tendencia valós és általánosítható, úgy ez az a településkategória, melyről legerősebben megvalósul az „agyelszívás”.

3.5. A felsőoktatás lokális termelésre és jövedelmekre gyakorolt hatása

Egy gazdasági egység lokális gazdaságban betöltött szerepének vizsgálata során alapvetően kétféle módon járhatunk el. Az első esetben a gazdasági egység jelentőségét *abszolút módon* határozzuk meg, tekintet nélkül erőforrásainak alternatív felhasználási lehetőségeire és a gazdasági egység jelenlétéből fakadó különböző tovaryűrűző hatásokra. A második lehetőség az *alternatív költség szemlélet analógiája szerint* egyrészt megpróbáljuk becsülni az erőforrások más területen történő felhasználásából származó *hasznokat*, másrészt figyelembe vesszük a lokális gazdaságnak a gazdasági egység jelenlétéből fakadó *módosulásait*. Ez utóbbi módszer sokkal több becslési elemet tartalmaz és nehezebben kvantifikálható.

Mindkét eljárásnak megvan a maga létjogosultsága. Több okból az első eljárás használata az indokoltabb, a tovaryűrűző hatások egy részének a

figyelembe vétele mellett. A felsőoktatás finanszírozása döntően állami forrásokból történik, ezért az egyes intézmények és rajtuk keresztül a lokális gazdaságok *versengenek az erőforrásokért*. Többnyire amennyivel több forrás jutna a Széchenyi Egyetemnek, annnyival kevesebbel kellene beérnie a többi felsőoktatási intézménynek. Ezzel szemben a vállalkozási szférában egy tetszőleges vállalkozó beruházását könnyebben lehetne helyettesíteni az összes többi vállalkozó valamelyikének beruházásával. A város által kínált beruházási lehetőségek pedig végesek az ingatlanok és a munkaerő korlátozott állománya miatt. A másik, szintén nagyon lényeges különbség a többi gazdasági egység és a felsőoktatás között, a diákoknak a városban tartása, illetve vonzása, ami speciálisan a felsőoktatási intézmények sajátossága. A diákok tömege jelentős vásárlóerővel rendelkezik, keresletük szerkezete valamelyest eltér a helyi lakosokétól, mivel nagyobb arányban irányul a különféle lokális termékek (lakás, étkezés, szolgáltatások) felé. Ezen két ok miatt tartjuk indokoltabbnak azt, hogy az Egyetem Győr gazdaságában játszott szerepét *abszolút módon* közelítsük meg.

Az Egyetem helyi gazdaságra gyakorolt hatásában el lehet különíteni a *rövid és hosszú távon* érvényesülő elemeket. A rövid távú elemek egyrészt a helyi munkahelyekben, foglalkoztatásban, jövedelmekben, a helyi gazdaságnak nyújtott szolgáltatásokban és a helyi beszerzésekben nyilvánulnak meg. Ezen hatások megegyeznek bármelyik gazdálkodó szervezet hatásai-
val, azoktól arányaiban térnek el csupán.

Az Egyetem eltér azonban a többi nagy helyi intézménytől és üzleti szereplőtől abban, hogy nagyszámú diákot vonz, illetve tart a városban. A diákok jelentős keresletet támasztanak a helyi szolgáltatások, mint a kereskedelem, vendéglátás, lakáspiac felé.

A hosszú távú hatások nem számszerűsíthetők, csak leírhatók. Az oktatók, diákok által generált kulturális igények hozzájárulnak a város arculatának alakulásához. Az Egyetem oktatási bázisa vonzerőt jelent azon vállalkozók számára, akik közvetett vagy közvetlen módon hasznot húznak az Egyetem jelenlétéből. A már itt lévő gazdasági szereplők megtartásában is szerepet játszik létezése. A szellemi tőke gyarapodására is fontos, bár nehezen kimutatható hatást gyakorol.

Az Egyetem a városba vonzza, illetve itt tartja az oktatókat is, akiknek nagy része az Egyetem nélkül nem telepedett volna meg a városban, vagy elköltözött volna. Az Egyetem szakmai háttere a vállalkozások kutatással és fejlesztéssel foglalkozó részlegeinek megtelepítését is elősegíti.

A 13. ábrán könnyen áttekinthető módon látható az Egyetem és a helyi gazdaság kapcsolatrendszere. Az Egyetem működésének pénzügyi forrásai

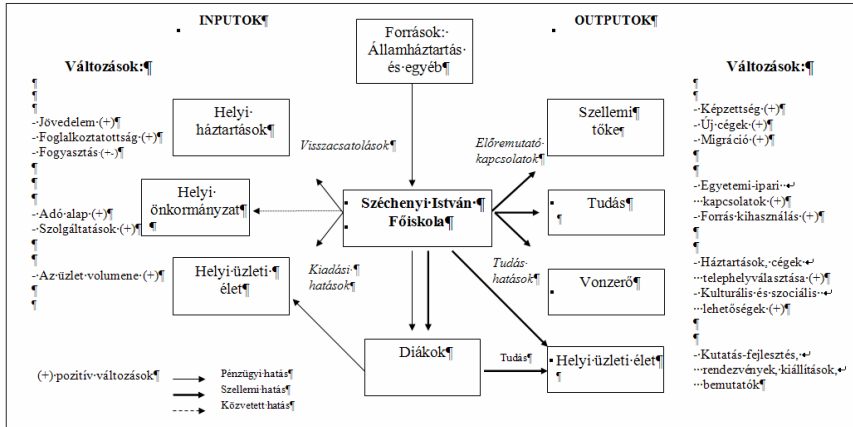
a költségvetésből és egyéb forrásokból származnak. Az egyéb források közé tartozik a tandíjbevétele, a saját vállalkozások bevételei, az alapítványoktól, nonprofit szervezetektől kapott támogatás, a külföldi támogatás. Bár az egyéb források összességükben kisebbek a költségvetési támogatásnál, mégis olyan plusz bevételi források, amelyek nélkül az intézmény fejlesztése nehezebbé válna, és a munkatársak jövedelme is csökkenne.

Az Egyetem *működési inputjainak* nagy része a helyi háztartásoktól és a helyi üzleti élet szereplőitől származik. A helyi háztartások munkaerővel, oktatói és adminisztratív személyzettel látják el az Egyetemet, cserébe jövedelmet élveznek. Ez az Egyetem közvetlen foglalkoztatási hatása. A közvetett foglalkoztatási hatás is jelentős, a mellékállású, vagy vállalkozásban végzett oktatói és intézményüzemeltetési tevékenységek révén, valamint a helyi vállalkozásoktól származó megrendelések, vásárlások által. A helyi üzleti életre gyakorolt hatás mértéke a vásárlások helyi hányadától függ. A hatás annál jelentősebb, minél több helyi terméket vásárol az Egyetem, és minél több régió kívüli pénzügyi forrást és diákot képes vonzani. A helyi önkormányzat is hasznot húz az Egyetem jelenlétéből. A foglalkoztatottság és a helyi üzleti élet növekedése révén nagyobb adóbevételekhez jut Győr város önkormányzata. Az önkormányzat ugyanakkor megrendelője is lehet különféle munkáknak, képzéseknek.

Az Egyetem *tevékenységének outputjait* elsősorban a szellemi tőke és tudás képződésében, a város vonzerejének növekedésében foglalhatjuk össze. A város gazdasága nyitottabbá válik a fejlett munkaerőt, technológiát igénylő ágazatok befogadására. Ezek az outputok elsősorban *hosszabb távon érvényesülnek*, szemben az inputokkal, melyek rövidtávon is érzékelhető hatást gyakorolnak a helyi gazdaságra. Például az Egyetem oktatóinak kifizetett bér jövedelmi hatásai azonnaliak, a szakismeret, képzett munkaerő létrehozásával kapcsolatos jövedelmi hatások pedig e források élettartama alatt egyfolytában érvényesülnek.

A vállalkozási szféra szereplőire fejt ki jótékony hatást az Egyetemen tanuló és a már végzett diákok jelenléte. Az ország más térségeiből idevonzott diákok a tanulmányi idő alatt megismerik a várost, végzésük után dönthetnek úgy, hogy itt kezdenek el dolgozni. Amennyiben nem telepednek le a városban, a diákeveknek köszönhetően akkor is kapcsolatok fűzhetik majd őket a városhoz.

13. ábra
A Főiskola-helyi-fejlesztési-hatása

Forrás: Saját szerkesztés

3.5.1. A modell általános leírása

Az Egyetem *termelési és jövedelmi hatását* egyszerre vizsgáltuk meg. A két érték nem egyezik meg egymással, mivel a jövedelmi hatás alatt a lakosság rendelkezésére álló nettó jövedelmet értjük, ami az adók miatt mindenképpen kisebb lesz a termelésnél.

A modell kialakítása során figyelembe vettük mind a felsőoktatási intézmények, mind az egyéb létesítmények lokális hatását leíró munkákat. Az Egyetem és az egyéb gazdasági szervezetek hatása azért fog különbözni egymástól, mert az egyéb szervezetek többségénél (vállalkozások és közintézmények vizsgálatánál is) eltekinthetünk a térségbe vonzott vásárlóerőtől, és elég csupán a vállalkozó nyereségére és a munkajövedelmekre koncentrálnunk.

Az Egyetem jelenléte *elsődleges keresletet* generál a helyi gazdaság szereplőinek termékei iránt. A kereslet két nagy, egymástól eltérő összetevője: az intézmény dologi kiadásai és az oktatóinak és adminisztrációban dolgozó munkatársainak a fogyasztása, valamint a diákoknak és az Egyetem miatt a városba látogatóknak a fogyasztása. A kereslet nagysága a felsorolt szereplők jövedelmétől és helyi fogyasztási hajlandóságának mértékétől függ.

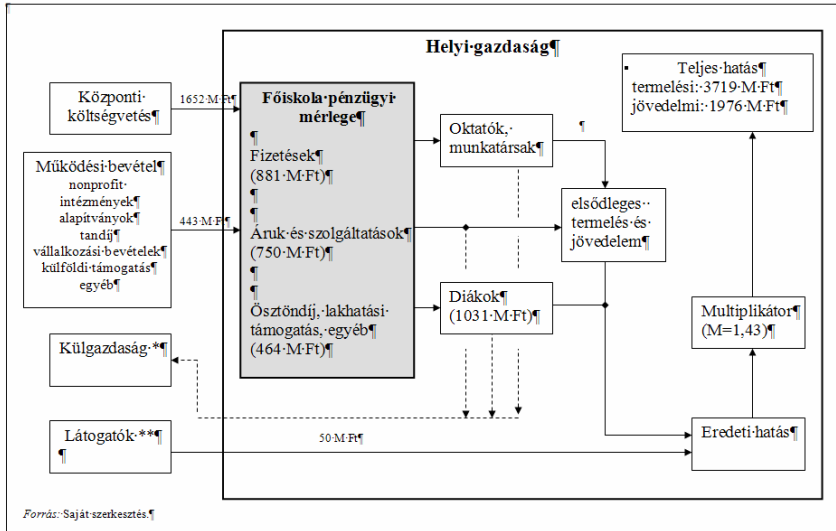
Az Egyetem jelenlétével kapcsolatos fontosabb pénzügyi tranzakciókat tekinthetjük át a 14. ábrán. Az ábrán a nyilak iránya jelzi a *pénzáramlás nettó irányát*. A központi költségvetésből kapott támogatás egy részét az egyetem közvetlenül visszafizeti a költségvetésnek, adók és járulékok formájában. Ugyanígy az egyetem a diákoknak ösztöndíjat, lakhatási támogatást biztosít, ezzel egy időben tandíjat és eljárási díjakat, a kollégiumért térítést kap a diákoktól.

A kiadási csoportok egy része a *helyi gazdaság iránti keresletként jelenik meg*, másik részét *nem helyben költik el*. A modell paramétereinek becslését a következő fejezetben adjuk meg, itt csak az általános leírásra törekszünk. Minél nagyobb a helyben elköltött rész, annál jelentősebb az Egyetem termelési és jövedelmi hatása.

Külön kiadási csoportként jelenik meg a modellben az Egyetem miatt a *városba látogatók kiadásai*. Azokat a látogatásokat soroljuk ide, amelyek az intézmény hiányában nem valósultak volna meg. Ezeknek az elhatárolása a többi látogatástól nem minden esetben oldható meg egyértelműen. Mértéke az összes kiadásnak csupán a *töredékére tehető*, figyelembe nem vétele ugyanakkor a modellt hiányossá tenné. Ide tartoznak az Egyetemen rendezett szakmai találkozók, konferenciák, közös munkák miatti látogatások. Az Egyetemen rendezett szakmai kiállítások egy része ugyanakkor valószínűleg mindenképpen megrendezésre került volna, csak más városi helyszínen. Végül a diákokat iskolakezdekőskor, ballagáskor vagy akár egyéb alkalomból meglátogató szülők, barátok, ismerősök költségei is ebbe a kiadási tételbe tartoznak.

14. ábra

A Főiskola működésével kapcsolatos pénzügyi áramlások (az adatok az 1999-es évre vonatkoznak)

→ Helyi gazdaságban maradó pénzáramlás → *...Nem helyi gazdaság

→ Helyi gazdaságot elhagyó pénzáramlás → ** Főiskola miatt Győrbe látogatók

Az elsődleges kiadások a továbbiakban a *keynesi típusú fogyasztási multiplikátor elvéhez* hasonlóan sokszorozódnak meg. Attól két fontos ponton tér el, a regionális fogyasztási hányad szerepeltetésében, valamint azért, mert az eredeti termelési és jövedelmi hatás kiszámítása a kétféle kiadási típus miatt két lépcsőben határozható meg. Ez nemcsak bonyolultabbá teszi a teljes termelési és jövedelmi hatás meghatározását, hanem a multiplikátor nagysága sem lesz egyértelműen meghatározható. Ez azonban az adatok értékelése során nem okoz gondot. A második kör meghatározása után a további körök kiszámítása egyszerűbben történik. A kiadások adókkal csökkentett helyi része a gazdaság helyi szereplőinek jövedelmét gyarapítja, akik a jövedelmük egy részét ismét vásárlásokra fordítják. Ez így folytatódik a továbbiakban is, minden körben egyre csökkenő mértékben (Bleaney et al 1992; Felsenstein 1997).

A termelés és a jövedelem megsokszorozódásának a mértéke a kiinduló értékek egymáshoz viszonyított arányán kívül az alábbi öt paramétertől függ:

- személyi jövedelemadó kulcsa (t)
- általános forgalmi adó mértéke (n)
- fogyasztási átlaghajlandóság (c)
- az Egyetem vásárlásainak helyi hányada (b)
- a fogyasztás helyi hányada (e).

A *multiplikátor nagyságát* a diákok és a látogatók költségének figyelembe nem vétele esetén a következő képlet szerint számolhatjuk ki:

$$1/(1-e*c*(1-t)*(1-n))$$

Ezt az értéket nevezhetjük *tiszta multiplikátornak*. Látható, hogy az eredeti hatás megsokszorozódása nagyobb mértékű,

ha nagyobb a

- fogyasztás helyi hányada
- a fogyasztási átlaghajlandóság

és kisebb a

- személyi jövedelemadó kulcsa
- általános forgalmi adó mértéke.

A *személyi jövedelemadó kulcsát* nagy biztonsággal lehet megbecsülni, a becslült és tényleges érték között csupán néhány százalékpontos eltérés lehetséges. Az *ÁFA megbecsülése* még ennél is biztosabban lehetséges, csupán az eltérő kulcsok mértéke okoz kicsi bizonytalanságot. A *fogyasztási*

átlaghajlandóság szintén meglehetősen nagy valószínűséggel állapítható meg, mivel számos statisztikai felmérés készült a lakosság fogyasztási és megtakarítási szokásairól, és ezek között nincsen jelentős eltérés. Az *Egyetem vásárlásainak helyi hányada* a költségvetés szerkezete alapján adható meg.

Az öt paraméter közül a legbizonytalanabbnak a *fogyasztás helyi hányada* mondható, ugyanakkor a becslésnek ezen tényező esetében sincs elviselhetetlenül nagy mozgástere. A fogyasztás egy része egyértelműen *lokális jószágok felé irányul* (például helyi szolgáltatások, helyi közlekedés, kereskedelem). Ennek a résznek a nagysága a helyi gazdaság méretétől és sokszínűségétől is függ. Másik részét kielégítheti helyi és nem helyi termelő is, valamint egyszerre lehet az illető termék importot és helyi hányadot is tartalmazó. Végül a harmadik részt a vásárlók nem helyben költik el, hanem utazásaik során.

3.5.2. A modellben szereplő kiadási típusok és paraméterek becsült értékei

Az 6. táblázatban soroljuk fel a modellben szereplő kiadási típusokat és paramétereket, jelükkel és az alapesetnek megfelelő értékükkel együtt. A 14. ábrán szemléletesen is láthatjuk az egyetemmel kapcsolatos pénzügyi áramlásokat.

6. táblázat

Kiadási típusok és paraméterek

	<i>Kiadási típusok</i>	<i>érték (M Ft)</i>
P	bérfizetések	881
V	árúk és szolgáltatások vásárlására és felhalmozásra fordított összeg	750
A	dolgozók egyéb jövedelme	176
S	diákok vásárlása	1031
M	Főiskola miatt a városba látogatók helyi költsége	50
	<i>Paraméterek</i>	<i>érték</i>
b	a Főiskola vásárlásának helyi hányada	0,6
c	fogyasztási átlaghajlandóság	0,85
n	ÁFA	0,16
d	diákok vásárlásának helyi hányada	0,9
e	munkatársak helyi költsési rátája	0,7
t	jövedelemadó rátája	0,4

Forrás: Saját számítás.

A kiadási típusok és paraméterek nagyságával kapcsolatban számos megjegyzést kell tennünk. Az adatok több forrásból származnak. A kiadási típusok egy részénél becslési eljárást kellett alkalmazni, ám becslési elem minden társadalmi-gazdasági statisztikai adatnál fellelhető. Megfelelő interpretáció és csekély becslési szabadságfok esetén az adatok részlegesen becsült volta nem von le a modell értékéből semmit.

Az Egyetem kiadásainak nagyságát ismerjük a *költségvetésből*, ebből tudjuk megállapítani a bérkifizetéseket és a vásárlásokat. A munkatársak egyéb jövedelmeit, amelyek a szakértői munkákból, egyéb oktatásból, vállalkozásokból származnak, az Egyetemtől kapott jövedelem 20%-ára becsültük.

A *diákok költségét* a kérdőíves felméréseinek eredményei alapján számoltuk ki. Az átlagos diáklétszámot (5077) megszoroztuk az egy hallgatóra jutó éves kiadásokkal (238 350 Ft), majd az árszínvonal változása miatt a kapott érték 0,9-szeresét vettük. Ebből levontuk a kollégiumi díjakat (54 millió Ft), mert azok megjelennek az intézmény bevételeiben és kiadásában is. A kapott összeghez hozzáadtuk a távoktatásban részt vevő 1500 hallgató becsült költségét. Egy távoktatásban részt vevő diák éves költségét a nappali hallgatókra jutó átlagos összeg 20%-ára becsültük, vagyis a diákok költségénél ez az összeg nagyságrenddel kisebb, annak nagyjából 5%-át teszi ki.

Az *Egyetem miatt a városba látogatók* közé tartoznak a diákok rokonai, ismerősei, a szakmai okokból (konferenciák, megbeszélések, közös munkák) az Egyetemre látogató szakértők. Összes helyi költségüket (helyi étkezés, szolgáltatások igénybevétele) 50 millió forintba becsültük.

Látható, hogy kétféle kiadási típust lehet megkülönböztetni, ami a multiplikátor számítását bonyolultabbá teszi. Az egyik kiadási típus egyben elsődleges termelést és jövedelmet is jelent, vagy közvetlenül a munkavállalóknál, vagy a vállalkozásoknál. Ebbe az Egyetem kiadásai (bér, vásárlás és a dolgozók egyéb jövedelme) tartoznak. A másik típusnál az elsődleges jövedelemképződéssel nem lehet számolni, hanem egy tetszőleges forrású jövedelem helyi gazdaságban elköltött hányadáról lehet beszélni. Ilyen típusú kiadás a diákok és a látogatók költsége. Ezt csak a második körben lehet számításba venni, amikor ehhez a tételhez hozzáadódik majd az elsődleges jövedelmek (fizetések, vásárlások) helyben elköltött része.

Az *Egyetem vásárlásainak helyi hányadát* a költségvetés szerkezetének ismeretében lehetett megbecsülni. A kiadások egy része biztosan nem a helyi gazdaságban jelenik meg, másik része megosztva a helyi és a nem helyi gazdaság között, harmadik része pedig nagy valószínűséggel csak a helyi szereplőknél jelenik meg. Becslésünk szerint a helyi hányad 60%-os.

A *fogyasztási átlaghajlandóságot* a lakossági jövedelmek felhasználásának ismeretében 85%-ra tettük, mivel a tényleges érték stabilan 84–86% körül alakul (*Magyar Statisztikai Évkönyv* 1998).

A fogyasztás helyi hányadát külön határoztuk meg a *diákok és a munkatársak esetében*. A diákok durván 18%-a győri, 82%-a nem győri. A két csoportra együttesen állapítottuk meg a *helyi költési hányadot 90%-ban*. A diákok kiadásának nagy része lokális termékekre irányul, lakhatási költségekre, étkezésre, helyi szórakozásra. A munkatársak helyi költési hányada ennél kisebbre becsülhető. Nekik a diákoknál több pénzük van utazásra és tartós fogyasztási cikkek vásárlására, melyek nagy része nem a helyi gazdasági szereplőknél jelenik meg. Ezen kívül az óraadók között néhány nem győri lakost is találunk, akik az Egyetemtől származó jövedelmüknek még kisebb részét költik el Győrben. Ezért a dolgozóknál a helyi költési hányadot alapesetben 70%-ban határoztuk meg. Megnéztük, hogy a modell menynyire érzékeny erre a két paraméterre, így négy-négy további értékre is kiszámítottuk a teljes termelési és jövedelmi hatást.

Az átlagos *adórátá* a nyugdíj járulékkal együtt *40%-osra* becsülhető. A fogyasztás maximális *ÁFA tartalma 20%-os lehet*, ám mivel a termékek egy köre 20%-osnál kisebb adótartalmú, ezért 16%-kal számoltunk.

3.5.3. A modell eredményei

A továbbiakban a termelési és jövedelmi hatás kiszámításának a módját követhetjük soron lépésről lépésre:

Lépés	Megnevezés	Művelet	Eredmény (M Ft)
1	termelésnövekedés első köre	$O_1 = P + a + b \cdot V$	1507
2	jövedelemnövekedés első köre	$I_1 = (1-t) \cdot (O_1 - b \cdot n \cdot V)$	861
3	termelésnövekedés második köre	$O_2 = d \cdot S + e \cdot c \cdot I_1 + M$	1549
4	jövedelemnövekedés második köre	$I_2 = (1-t) \cdot (1-n) \cdot O_2$	781
5	termelésnövekedés harmadik köre	$O_3 = e \cdot c \cdot (1-t) \cdot (1-n) \cdot O_2$	464
6	jövedelemnövekedés harmadik köre	$I_3 = (1-t) \cdot (1-n) \cdot I_2$	393

Forrás: Saját számítás.

Az első lépésben a *termelésre első körben gyakorolt hatást* számítjuk ki, amely megegyezik az Egyetem személyi juttatásai, dologi kiadásai és felhalmozása összegével, valamint a munkatársak egyéb jövedelmével. A második lépésben a lakosság rendelkezésére álló jövedelemre gyakorolt első körös hatást számítjuk ki. A termelési hatásból le kell vonnunk a helyi vásárlásokra fordított összeg ÁFA tartalmát, majd a kapott értékből le kell vonnunk a munkavállalók által fizetendő adók és járulékok összegét. A harmadik lépésben kapcsolhatjuk be a diákok és látogatók helyi költségét és a jövedelmek helyi fogyasztásra fordított részét. Ezzel kapjuk meg a második kör termelési hatását. Innentől kezdve egyszerűsödnek a lépések, mindig az előző összeget kell megszoroznunk egy konstans értékkel.

A teljes termelési és jövedelmi hatás kiszámításának módja a következőképpen történik:

teljes termelési hatás: $SUM(O)=O_1+O_2/(1-e*c*(1-t)*(1-n))=3\,719\text{ M Ft}$

teljes jövedelmi hatás: $SUM(I)=I_1+I_2/(1-e*c*(1-t)*(1-n))=1\,976\text{ M Ft}$

tiszta multiplikátor: $1/(1-e*c*(1-t)*(1-n))=1,43$

7. táblázat

A teljes termelés és jövedelem érzékenysége a helyi költség hányadra (M Ft)

		d=0,8	d=0,95
SUM(O)	e=0,5	3 152	3 361
	e=0,8	3 808	4 058
SUM(I)	e=0,5	1 690	1 796
	e=0,8	2 021	2 147

Forrás: Saját számítás.

A teljes termelési és jövedelmi hatás sem érzékeny túlságosan a néhány százalékpontos változtatásokra. Bár a maximális és minimális érték közötti különbség durván 28%, az eredmények nagyságrendje változatlan marad.

Győr város személyi jövedelemadót fizető lakosainak az adófizetés levonása utáni jövedelme 1999-ben 36,7 milliárd forint volt, 2000-ben hozzávetőlegesen 43 milliárd forinttal lehet számolni. Az Egyetem 1,98 milliárd forintos jövedelmi hatása ezen érték nagyjából 4,5%-ának felel meg. Ez az Egyetem *nagy súlyára enged következtetni abszolút mértékben is*, és bizonyos városrészekben és a gazdaság egyes, főleg szolgáltatási szférájában működő vállalkozásai számára jelentősége ennek többszöröse is lehet.

Arra a kérdésre is választ tudunk adni, hogy az Egyetemhez kapcsolódó kiadások egységnyi növekedése mennyivel növeli meg a Győr városban megvalósuló termelést, illetve a rendelkezésre álló jövedelmet. Amennyiben minden kiadási tényező között az eredeti arányoknak megfelelően oszlik szét a kiadási többlet, akkor 1 forintnyi többletkiadás összességében 1,43 forintnyi termelésnövekedést idéz elő. Ha ez az egy forint kizárólag az Egyetem költségvetésének a növekedéséből származik, akkor a hatás erőteljesebb, 1,51 forintnyi lesz. Amennyiben a kiadási többlet kizárólag a hallgatói kiadások növekedéséből származik – ami eredhet a nagyobb hallgatói létszámból vagy az egy hallgatóra jutó átlagos kiadások növekedéséből is –, akkor a multiplikálódás mértéke kisebb lesz, és 1,29 forinttal növekszik egy forintnyi kiadásnövekedés eredményeként.

Ezeknek a számított hatásoknak a mértéke részben függ a kiindulási adatok egymáshoz képesti arányától és a használt paraméterek nagyságától. Jelentős eltérést ugyanakkor nem tapasztalunk a paraméterek gyakorlatilag előfordulható tartományán belüli értékek esetén, tendenciaszerűen pedig mindenképpen igaz lesz az az állítás, hogy a közvetlen egyetemi kiadásoknak a tovaggyűrűző hatása mindig nagyobb lesz a diákok kiadásainak tovaggyűrűző hatásainál. Az Egyetemnek tehát nemcsak az eredetileg a gazdaságra gyakorolt hatása jelentős, hanem a tovaggyűrűző hatások révén ez a jelentőség még tovább is növekszik.

3.6. Felsőoktatás és munkaerőpiac: a győri Széchenyi István Egyetem szerepvállalásának értékelése a helyi gazdasági szereplők szemszögéből

A gazdasági- és az oktatási rendszer transzformációs folyamatai hazánkban is rávilágítottak arra, hogy a két szektor együttműködése, kooperatív magatartása nélkül nem képzelhető el egy adott területi egység (jelen esetben szűkebben Győr és tágabb összefüggésben az észak- és nyugatdunántúli térség) dinamikus fejlődése, mivel a két intézményi szféra a munkaerő-piaci folyamatok kínálati és keresleti oldalán áll. Ha a győri Széchenyi István Egyetem működésével, oktatási, képzési feladataival kapcsolatos jellemzőket meg szeretnénk ismerni, célszerűnek látszik áttekinteni az imént vázolt összefüggési rendszert a lokális gazdasági mező domináns vállalatainak szemszögéből is.

A problémakör átgondolásának fázisában az alábbi kérdésfeltevések rajzolódtak ki lehetséges vizsgálati vezérfonal gyanánt:

- *Hogyan értékeli az Egyetemen végzett hallgatók számára potenciális munkáltatónak minősülő intézmények, szervezetek (főleg a nagyobb vállalatok) a képzés minőségét?*

- *Milyen problémákat, nehézségeket látnak az oktatással és a végzett hallgatók elhelyezkedésével kapcsolatban? Egyáltalán milyen a kibocsátott hallgatók megítélése, mire képesek és mire nem?*
- *A saját munkaerő-toborzási stratégiájukban milyen szerepe van az itt végzett hallgatóknak, milyen munkaerő-piaci igényeket tud kielégíteni az Egyetem?*
- *Hogyan tudják leírni a helyi gazdasági élet legfontosabb tagjai az Egyetem szerepét, súlyát?*
- *Miben tud nekik „segíteni” az Egyetem, hogyan és milyen irányba lehetne/kellene fejleszteni a jelenlegi képzési struktúrát?*

A kérdésekből jól látható, hogy a vállalati szféra véleményeire fókuszáltunk, és a gazdasági szereplők perspektívájából szándékoztuk megismerni az Egyetem – hogy egy jól bevált szociálpszichológiai fogalmat hívjunk segítségül – „homlokzatát” formai és tartalmi értelemben egyaránt. Hogyan néz ki, és miként funkcionál azon intézmények szerint, melyek komoly szerepet vállalnak az itt végzett hallgatók elhelyezkedésében?⁷

3.6.1. Módszertani kérdések

A helyzetelemzés elkészítésének két sarokpontja volt: (1) pontosan tisztázni kellett, hogy hol húzódik annak a vállalati mezőnek a határa, amely nagyrészt az Egyetem, de főleg a végzős hallgatók elhelyezkedése szempontjából is központi jelentőségű cégeket tartalmazza⁸; (2) meg kellett találni azokat a releváns adatszerzési módokat, amelyek a célkitűzésnek megfelelő információkat biztosíthatják.⁹ Fontosnak tartottuk az egymást kiegészítő felmérési módszerek szerepeltetését, mert így nem csak arra nyílt lehetőség, hogy kontroll alatt tartsuk az információkat, hanem el tudtuk választani egymástól a szubjektív jellegű véleményeket és az objektív adottságokat.

⁷ Természetesen a válaszkérés módszertani korlátozó tényezői miatt nem tudunk egzakt képet rajzolni minden egyes problémakörrel, de a vizsgálat során alkalmazott felmérési, információszerzési technikák ismertetésekor erre még részletesebben visszatérünk.

⁸ Ezúton szeretnénk köszönetet mondani Winkler Csaba titkárságvezető Úrnak (Széchenyi István Egyetem, Rectori Hivatal, Kommunikációs Titkárság) az interjúalanyok kiválogatása során nyújtott segítségért.

⁹ Az alkalmazott módszertani eszközök típusai ebben az esetben azért jelentenek kardinális kérdést, mert a gazdasági szereplőket az átlagosnál nehezebb szóra bírni.

A releváns vállalati mező lehatárolása során jó kiindulópontot jelentett az Egyetemen évente megrendezésre kerülő állásbörzéken megjelent cégek, illetve a később részletesen bemutatásra kerülő PHARE támogatással induló Practing Programban¹⁰ résztvevő vállalatok listája. A cégek együttműködési hajlandóságán és a végzős hallgatók felszívásában játszott szerepvállalásán alapuló „súlyozásra” volt szükségünk ahhoz, hogy megtaláljuk a potenciális interjúalanyokat. A vázolt stratégiának megfelelően három forrásból igyekeztünk összeállítani a következtetéseinkhez alapul szolgáló empirikus adat- és véleményhalmazt. A legnagyobb reményeket természetesen a cégekkel készített interjúkhoz fűztük.

A telefonos beszélgetések célja az lett volna, hogy konkrét, naprakész információkat, és vállalati szinten kialakított véleményeket, értékeléseket kapjunk a tárgykörben. Kizárólag az olyan helyi gazdasági szférában gyökeret verő vállalatokat kerestük meg, amelyek vagy az Egyetem stratégiai partnerei (pl. AUDI, PHILIPS, NOKIA), vagy éppen az oktatás és a gazdaság kapcsolatait szorosabbá fűző Practing Program legaktívabb (a fogadott diákok számának függvényében) tagjai (pl. RÁBA, Kisalföld Volán, ÉDÁSZ). Mindenképpen szerettünk volna interjút készíteni az Egyetem három legfontosabb stratégiai partnerével, de az említett cégek jelenleg elzárkóztak az együttműködés elől ebben a témakörben. Így a cég-specifikus karakterjegyek feltérképezése csak részben valósult meg.

A tanulmány központi részét képező anyag az Egyetemen rendezett állásbörzék kiadványai alapján összeállított adatbázis, és a cégeknek kiküldött kiértékelő lapok néhány kérdésére adott válaszok elemzésén alapul. A 2002-es és 2003-as évben rendezett börzék kiadványai több szempontból is hasznosnak bizonyultak. Egyrészt betekintést nyújtanak azon cégek körébe, akik bizonyos pozíciók betöltése esetén számolnak az itt végzett hallgatókkal is. A kiadványokban szereplő szervezeti paraméterek alapján bemutathatjuk a megjelent vállalkozások legfontosabb jellemzőit (fő tevékenységi terület, székhely, méret, az évente felvett új munkatársak száma). Természetesen a leginformatívabb komponense az anyagoknak az, hogy feltűntetik, milyen jellegű ismereteket, végzettséget „igényelnek” a megjelentek, tehát milyen jellegű feladatkörökre keresnek új erőforrásokat (8. táblázat).¹¹

¹⁰ A program pontos megnevezése: „Az oktatás és a gazdaság kapcsolatainak erősítése HU-9405”.

¹¹ A dokumentumok alapján kialakított adatbázis részletesebb bemutatását és a módszer indoklását a konkrét elemzés előtt tárgyaljuk.

8. táblázat***Állásbörzés kiadványokban szereplő információk típusai***

(1) NEV A cég neve	
(2) RESZVET Melyik évben vett részt az állásbörzés	
1 Csak 2002-ben	
2 Mindkét évben	
3 Csak 2003-ban	
(3) SZEKHCS A cég székhelye (ha van győri kirendeltség, akkor azt vettük figyelembe)	
1,00 Győr	
2,00 Bp.	
3,00 Közép- és Nyugat-Dunántúl	
4,00 Egyéb	
(4) TEVTERCS Fő tevékenységi terület	
1 Járműipar	
2 Elektronika	
3 Szállítmányozás, logisztika	
4 Informatika, kommunikáció	
5 Munkaerőkövetítés, tanácsadás	
6 Bank és biztosítás	
7 Építőipar	
8 Egyéb	
(5) FOGLCSOP Vállalat mérete a foglalkoztatottak száma alapján	
1 Kisvállalkozás	
2 Középvállalkozás	
3 Nagyvállalkozás	
(6) IGENY Évenként felvett friss diplomások száma	
1 maximum 5 fő	
2 6–20 fő	
3 több mint 20 fő	
(7) ERDTERU Hány területen keres új munkaerőt (maximálisan 12 említés lehetséges)	
(8) Milyen területen keres új munkaerőt?	
– INFORM Informatika	– KERESK Kereskedelem
– TANAD Tanácsadás	– PENZUGY Pénzügy
– HR Emberi erőforrás	– K_F Kutatás és fejlesztés
– LOGISZT Logisztika	– MERNOK Mérnök
– MARK_PR Marketing, menedzsment	– SZAMVIT Számvitel
– BESZERZ Beszerzés	
– JOG Jog	

Forrás: VIII. és IX. Állásbörze (Széchenyi István Egyetem, Győr. 2002; 2003).

Kiegészítés gyanánt kiterünk az értékelő lapokból kiolvasható vállalati véleményekre is, még pedig három területen: (1) a diákok felkészültsége; (2) találtak-e az általuk igényelt feladatkörökre megfelelő embereket; (3) hány önéletrajzt gyűjtöttek be.¹²

A vizsgálat módszertani értelemben vett harmadik komponense az Egyetemen 1996 óta működő PRACTING Program bemutatása, mivel a PHARE támogatással, pilot projektként indult program a gazdaság és a felsőoktatás kapcsolatrendszerének megerősítését célozta meg. A képzési szempontból fontos szakmai gyakorlatok megszerzésén túl a PHARE támogatás megszűnése után is tovább működő programnak komoly szerepe van abban, hogy a végzős hallgatók hol és milyen nagy eséllyel tudnak elhelyezkedni. Itt feldolgoztuk a Projekt Iroda által kiadott hivatalos anyagokat, a programhoz kapcsolódó adatokat (pl. érintett cégek száma, jelentkező hallgatók száma, a program kibővülési dinamikája stb.), és az Iroda vezetőjével készített interjú eredményeit. Az informálódás elsődleges szempontja természetesen ebben az esetben is az volt, hogy az Alapítvány tolmácsolásában a programban érintett cégek tapasztalatairól szerezzünk információt.

3.6.2. Vállalati igények az állásbörzék tapasztalatai alapján

Az Egyetemen immár kilenc éve rendszeresen megszervezett állásbörzék tapasztalatai segíthetnek abban, hogy áttekintsük a vállalati szféra munkaerő-piaci álláspontját, igény szintjét kizárólag abban az értelemben, hogy milyen feladatkörökre keresnek frissen végzett diplomásokat a győri egyetemről. Az általunk igényelt részletességű információkat csak az elmúlt két évben összeállított kiadványok tartalmazzák, ezért korlátoztuk elemzésünket az utóbbi két alkalomra.¹³ Válaszokat keresünk arra, hogy egyáltalán (1) hány cég jelent meg, (2) milyen arányban képviselik magukat a „visszajárók”, (3) hogyan lehet jellemezni őket az általuk közölt vállalati paraméterek alapján, (4) milyen jellegű képzettséget igényelnek azok a pozíciók, amelyekre új embereket keresnek?

¹² A begyűjtött önéletrajzok száma alapján természetesen nem lehet pontosan következtetni a cégek által felkínált pozíciók számára – tehát arra, hogy mennyire játszik fontos szerepet az Egyetemen végzett hallgatói gárda munkaerő-piaci felszívásában –, de ennek ellenére arra alkalmas, hogy nagyságrendileg érzékeltesse a munkaadók oldaláról az igényeket, és a hallgatók oldaláról a lehetőségeket.

¹³ A kiadványokat és a háttér-információkat a Győri Mérnökhallgatók Egyesülete bocsátotta rendelkezésünkre.

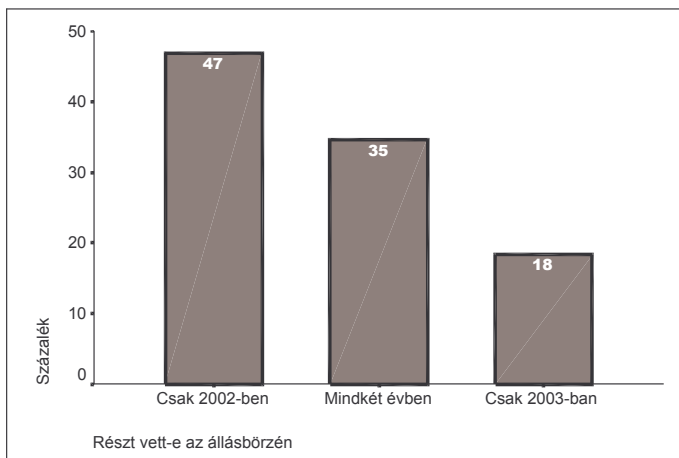
Fel kell hívnunk a figyelmet arra, hogy ez a módszer nem biztosít teljes körű információkat, hiszen a „börzéken” megjelenő cégek nem reprezentálják tökéletesen azt a munkáltatói mezőt, amely az Egyetemen végzett hallgatók elhelyezkedési alternatíváit felkínálja. Ennek ellenére az alapvető vonásokat, tendenciaszerűen érzékeltethetjük.

3.6.2.1. A részt vevő cégek paraméterei

Az elmúlt két évben összesen 49 szervezet jelent meg az állásbörzén. Ebből 9 munkaerő-közvetítéssel, tanácsadással foglalkozik. Mivel általában csak közvetítik az embereket, és nem alkalmazták, ezért a későbbi elemzések során nem szerepeltettük őket. Így 40-re csökken azon vállalkozások száma, amelyek az elmúlt két évben potenciális munkaadóként voltak jelen az állásbörzéken. Természetesen csak bizonyos hányaduk képviseltette magát mindkét évben (15. ábra). Az adatokból jól látható, hogy minden második cég csak a tavalyi évben jelent meg, de idén már nem jött el, egyharmaduk viszont mindkét alkalommal jelen volt. Ebből is jól látható, hogy egy viszonylag jelentős fluktuációs folyamat jellemzi a részvételi struktúrát. Az viszont nem meglepő, hogy a mindkét évben megjelenteket lényegében az Egyetem fő stratégiai partnerei és a Practing Program érintettjei adják.

15. ábra

Részvételi fluktuáció (az igen válaszok %-os megoszlása)

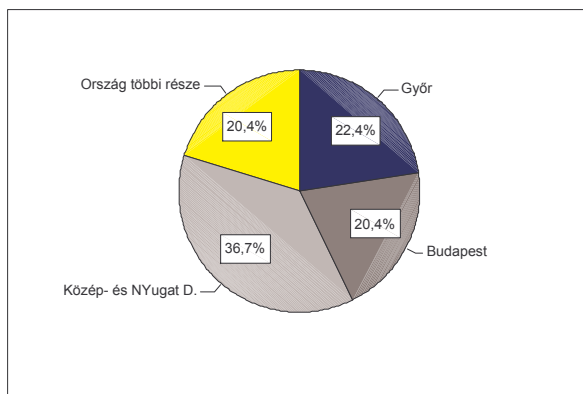

Forrás: Állásbörze 2002; 2003.

A „vidéki” állásbörzének érezhető a hatása a megjelentek területi elhelyezkedésében.¹⁴ Többségben vannak a helyi gazdasági életben és a régióban gyökeret verő vállalkozások (16. ábra). A cégek majdnem 60%-a vagy győri székhelyű/kirendeltségű, vagy a közép-, ill. nyugat-dunántúli térségben működik. Győr szűkebb és tágabb vonzáskörzetének mindenképpen érződik a hatása; a vállalati interjúkban is gyakran hangot adtak a megkérdezettek annak, hogy előnyben részesítik a helyben vagy a térségben végzett, és itt élő friss diplomásokat.

16. ábra

A cég székhelye

Forrás: Állásbörze 2002; 2003.

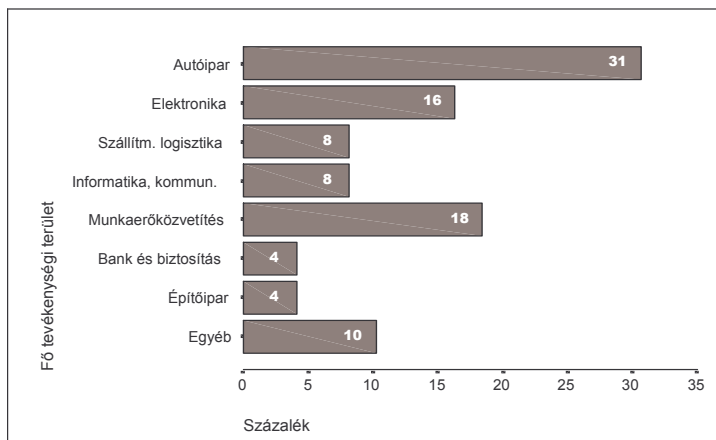
A tevékenységi területek alapján heterogénnek minősíthető a vállalati lista, bár néhány nagyobb szektor elég egyértelműen elkülönül (17. ábra). A járműipari cégek érdeklődtek a legnagyobb arányban. Háromból legalább egy ilyen területre keresett friss munkaerőt. Természetesen a potenciális munkáltatói szerepben megjelenő gépjárműipari cégek köre nemcsak a járműgyártásban érdekeltekből áll, hanem főleg az alkatrészek, az autótillamossági rendszerek, sőt az autóipari célgépek gyártásában, illetve a gépjármű-diagnosztikában érdekeltekből. Már korábban említettük, hogy a munkaerő-közvetítéssel foglalkozó „fejvadász cégek” is szép számban jelen voltak (18%), de ők a vállalati igények felméréséből kimaradnak. A második legnépesebb ágazatnak az elektronikai, villamosipari cégek tekinthetők (16%). A járműipar és az elektronika mellett négy szállítványozási és négy informatikai-kommunikációs szegmensben működő vállalat volt jelen az

¹⁴ Ha egy vállalkozásnak volt győri kirendeltsége, akkor azt a Győr-csoportba soroltuk be.

elmúlt két év valamelyikében a győri állásbörzén. A banki-, pénzügyi, az építőipari, és a kereskedelmi tevékenységet végző gazdasági szereplők vagy csak kis számban vettek részt, vagy szinte teljesen hiányoztak a rendezvényekről.

17. ábra

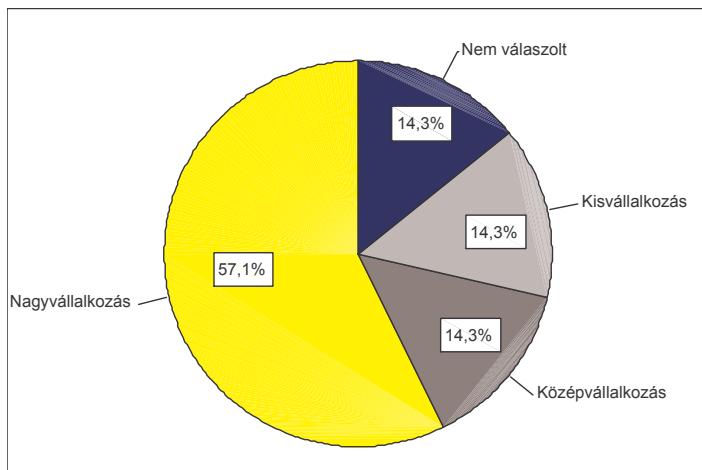
Az állásbörzén megjelent vállalkozások fő tevékenységi területe

Forrás: Állásbörze 2002; 2003.

Az állásbörzéknek megfelelően a gazdasági vállalkozások méretstruktúrája jelentősen torzul. Elsődlegesen a hazai nagyvállalatok a legfontosabb támogatói és résztvevői az ilyen rendezvényeknek. Ez Győrben is jellemző (18. ábra), és a kiadványokban a foglalkoztatottak számát elhagyó cégek legtöbbször szintén nagyvállalat. Tehát a munkaerő-piaci igényeket és a cégek véleményét elemezve, lényegében a Győrben végzett friss munkaerő felszívásában legfontosabb szerepet játszó vállalatok többségéről rendelkezünk némi közvetett információval.

Az állásbörzén megjelent cégek legfontosabb szervezeti paramétereinek összesített jellemzői alapján (9. táblázat) elmondható tehát, hogy az elmúlt két évben egy szűkebb magot leszámítva cserélődött a megjelent cégek állománya, főleg a győri, és a Dunántúl északi, nyugati térségében működő járműipari, elektronikai nagyvállalatok jelentik azt a kört, amely a munkaerő-toborzás szempontjából fontosnak tartja a győri egyetemen végzett hallgatók ilyen formájú „megszűrését”.

18. ábra*A résztvevő cégek foglalkoztatottak számán alapuló mérete**Forrás: Állásbörze 2002; 2003.***9. táblázat***Az állásbörzéken megjelent cégek legfontosabb szervezeti paramétereinek összesített jellemzői*

Szervezeti paraméterek	Változó attribútumok	Gyakoriság (N)	Százalékos gyakoriság (%)
Részvételi jelleg	Csak 2002-ben	23	46,9
	Mindkét évben	17	34,7
	Csak 2003-ban	9	18,4
	Összes	49	100,0
A cég székhelye	Győr	11	22,4
	Budapest	10	20,4
	Közép- vagy Nyugat-Dunántúl	18	36,7
	Egyéb	10	20,4

<i>Szervezeti paraméterek</i>	<i>Változó attribútumok</i>	<i>Gyakoriság (N)</i>	<i>Százalékos gyakoriság (%)</i>
Fő tevékenységi terület	Autóipar	15	30,6
	Munkaerő-közvetítés,	9	18,4
	tanácsadás		
	Elektronika	8	16,3
	Egyéb	5	10,2
	Szállítmányozás, logisztika	4	8,2
	Informatika, kommunikáció	4	8,2
	Bank és biztosítás	2	4,1
Vállalat mérete*	Építőipar	2	4,1
	Kisvállalkozás	7	14,3
	Középvállalkozás	7	14,3
	Nagyvállalkozás	28	57,1
	Összes	42	85,7
	Hiányzó válasz	7	14,3
Igényszint**	maximum 5 fő	13	40,6
	6–20 fő	13	40,6
	több mint 20 fő	6	18,8

* Foglalkoztatottak száma alapján

** Évente felvett friss diplomások száma

Forrás: VIII. és IX. Állásbörze Kalauz (Széchenyi István Egyetem, 2002; 2003).

3.6.2.2. A részt vevő cégek igényei

Az érdeklődő cégek körének lehatárolása és a tipikus jegyek kiemelése mellett azért a legfontosabb kérdés mégis csak az, hogy milyen elvárásokat, igényeket támasztanak azokkal szemben a vállalkozások, akik a betöltésre váró munkakörökre pályáznak. Az állásbörzék kiadványaiban ezt bizonyos képzettségi, feladatköri csoportok szerint rendszerezték. Ez a két legutóbbi állásbörze vonatkozásában 12 jól elhatárolható munkakört, vagy tágabban

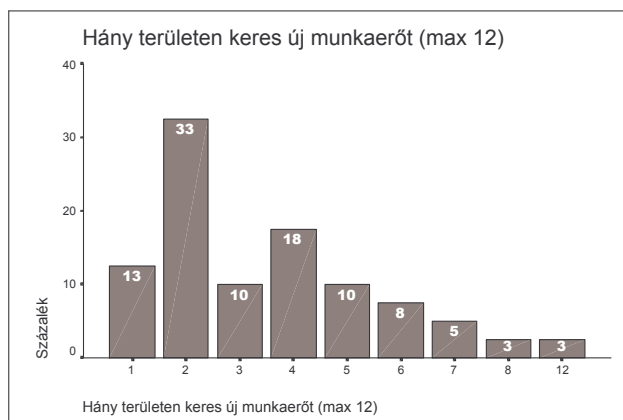
értelmezve bizonyos jellegű irányultságot, ismerethalmazt jelent.¹⁵ A börzére látogató cégek ennek a kategóriarendszernek az alkalmazásával írták le, hogy milyen feladatkörökre, és milyen ismeretekkel rendelkező embereknek tudnak állást ajánlani.

A kiadványokból kivonatolt vállalati igények aggregálásával nyert adatok birtokában rögtön adódik két kulcsfontosságú kérdés. Egyrészt, mennyire heterogén a vállalkozások által meghirdetett szabad helyek listája (a 12 szakterület, feladatkör közül hány esetében keresnek új munkaerőt), másrészt, melyek azok a szakok, képzettségek, amelyek „kapósabbak” a megjelent cégek körében (egy-egy területen hány olyan cég volt, amelyik friss diplomásokat is felvett volna)?

A feladatkörök heterogenitása a legtöbb cégnél igen minimális (19. ábra). Átlagosan egy cég legfeljebb három különböző területen keresett új munkaerőt, és csak elvétve bukkanhatunk olyanokra – értelemszerűen főleg a nagyobb vállalkozásokra kell itt gondolni –, amelyek szinte minden feladatkörben vártak volna jelentkezőket. Az értékek eloszlását mutató ábrán jól látható ez a lépcsőzetes tendencia.

19. ábra

Az állásajánlatok összetettsége

Forrás: Állásbörze 2002; 2003.

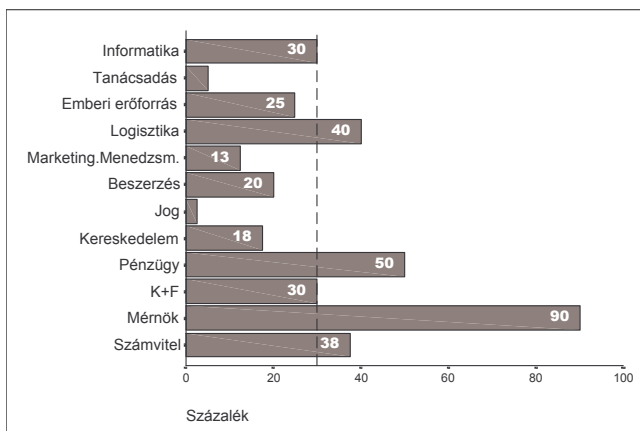
¹⁵ Informatika, tanácsadás, emberi erőforrás, logisztika, marketing és menedzsment, beszerzés, jog, kereskedelem, pénzügy, kutatás és fejlesztés, mérnök, számvitel.

A cégek fele csak egy-két profilba vágó területet jelölt meg. Beszélhetünk egy durván egyharmados olyan blokkról, melynek a tagjai 3–5, egymástól élesen elkülönülő feladatkörben is számítottak érdeklődőkre. Igazából e fölött már csak olyan cégekkel találkozhatunk, mint például a MÁV Rt., vagy éppen a Magyar Posta, amelyeknél szinte nem is beszélhetünk végzettségi korlátozó tényezőről.

A heterogenitási mutatónál még informatívabb az állásajánlatok területenkénti megoszlása (20. ábra), a cégeknél betöltésre váró feladatkörök szerkezete, és ezen belül az egyes irányok súlya.

20. ábra

A meghirdetett állásajánlatok végzettség szerinti struktúrája

Forrás: Állásbörze 2002; 2003.

Egyértelműen látszik, hogy a vállalatok által meghirdetett állásajánlatok végzettség szerinti struktúrája pontosan követi az intézmény képzési profilját. Piaci szereplőként tisztában vannak vele, hogy milyen területeken találhatnak nagy valószínűséggel megfelelő munkacserét. A legtöbbjük mérnöki, pénzügyi-számviteli és logisztikai területre keres frissen végzett diplomásokat. Ha a diákok oldaláról közelítjük meg a kérdést, akkor mindenképpen érdemes kiemelni, hogy az állásbörzéken a legnagyobb esélye a mérnök-hallgatóknak van. Ezeket a tendenciákat erősítik meg a fő tevékenységi

területekhez rendelt állásajánlati típusok összesített adatait tartalmazó 10. táblázat százalékos értékei is.¹⁶

10. táblázat

Milyen területen keres új munkaerőt a győri egyetem diákjai körében (a fő tevékenységi terület alapján bontott összesített adatok %-os megoszlása)?

Állásajánlat	Fő tevékenységi terület						
	Jármű- ipar	Elek- tronika	Szállít- mányozás logisztika	Informa- tika, kommu- nikáció	Bank és biztosí- tás	Építő- ipar	Egyéb
	N=15	N=8	N=4	N=4	N=2	N=2	N=5
Informatika	20	38	25	75	50	–	20
Tanácsadás	–	–	25	25	–	–	–
Emberi erőforrás	20	25	75	–	50	–	20
Logisztika	40	50	50	25	50	–	40
Marketing, menedzsment	7	–	25	25	50	–	20
Beszerezés	27	38	25	–	–	–	–
Jog	–	–	25	–	–	–	–
Kereskedelem	27	13	25	25	–	–	–
Pénzügy	40	63	75	50	100	50	20
Kutatás és fejlesztés	40	25	25	25	–	–	40
Mérnök	87	100	75	100	50	100	100
Számvitel	33	25	100	50	100	–	–

Forrás: Állásbörze 2002; 2003.

Mérnöki területen szinte mindegyik cég hirdetett meg betöltésre váró álláslehetőségeket. A résztvevők legnagyobb hányadát kitevő járműipari, elektronikai és szállítmányozási cégek preferenciarendszerében csak néhány ponton van jelentősebb eltérés az Egyetem hallgatói kínálatának függvényében (pl. informatika, pénzügy, számvitel). Elkészítettük a két mutatót egybeolvasztó olyan táblázatot is, mely nem csak összesítetten, hanem cégenként ismerteti a heterogenitási és a szakterületi jellemzőket (11. táblázat).

¹⁶ A kerek százalékos értékek az alacsony elemszám következményei, de úgy gondoltuk, hogy az összehasonlítás végett előnyösebb ezeket alkalmazni a nyers elemszámok helyett.

Az állásbörzén megjelent cégek által elvárt, igényelt végzettségek

[illegible]

<i>Az állásbörzéken megjelent cégek</i>	<i>Fő tevékenységi terület</i>	<i>Informa- tika</i>	<i>Tanács- adás</i>	<i>Emberi erőforr.</i>	<i>Logisz- tika</i>	<i>Mar- keting zés</i>	<i>Be- szere- zés</i>	<i>Jog</i>	<i>Keres- kede- lem</i>	<i>Pénz- ügy</i>	<i>K+F</i>	<i>Mér- nök</i>	<i>Szám- vitel</i>	<i>Összes</i>
Robust Plastik Assembling Kft.	Elektronika													4
Schneider Electic Hungaria	Elektronika													1
Villamossági Rt.														
Édász Rt.	Vill. energia sz.													3
IBM Storage Product Kft.	Inform. kommun.													2
Matáv Rt.	Inform. kommun.													4
Nokia Komárom Kft.	Inform. kommun.													2
Zalaszám Informatika Kft.	Inform. kommun.													8
Budapesti Közlekedési Részvénytársaság	Szállítmányozás													3
Hungaroweiss Szállítmányozási Kft.	Szállítmányozás													1
TIBBETT & Britan Hungaria Kft.	Szállítmányozás													5
MÁV Rt.	Személyszállítás													12
Allianz Hungária Biztosító Rt.	Bank és biztosítás													
Magyar Posta Rt.	Posta, banki sz.													2
Hílt Hungária Kft.	Építőipar													6
LIDL Magyarország	Kereskedelem													2
Pannontej Rt.	Élelmiszeripar													1
Összes		12	2	10	15	5	6	1	6	19	11	35	11	2

Forrás: VIII. és IX. Állásbörze (Széchenyi István Egyetem, Győr. 2002; 2003.)

A fő tevékenységi terület alapján rendszerezve le lehet olvasni mindegyik állást ajánló vállalat esetében, hogy hány és milyen jellegű területre keresnek új embereket. A marginális adatsorok cégenként és területenként közlik az összesített eredményeket. Az előző táblázatnál nem az elemzési szándék volt a meghatározó, hanem inkább a rendszerezés és összegzés. Megmutatja az egyes vállalatok munkaerő-toborzási irányelveit.

3.6.2.3. *A cégek értékelőlapjainak elemzése*

Az állásbörzével kapcsolatos információk elemzését azzal zárjuk, hogy röviden összefoglaljuk az értékelőlapokon kifejtett véleményeket. Az értékelőlap elsődlegesen az állásbörze szervezésével foglalkozik, arra kérdez rá, hogy mennyire elégedettek a megjelent cégek a rendezvénnyel. A 11 kérdés között azonban szerepelt három olyan is, mely az Egyetemen végzett diákok felkészültségével kapcsolatos, illetve arra kérdez rá, hogy a börzén részt vett cégek, intézmények találtak-e az általuk felkínált álláslehetőségekre megfelelő diákot.

Felkészültség: Összességében elégedetten nyilatkoztak a diákok felkészültségéről. Azok a cégek, amelyek már több éve jelen vannak a börzén a változási tendenciákat is érzékelik, és a nyilatkozataik alapján mindenképpen elégedettebbek a „felhozattal”. Ennek ellenére természetesen szép számmal fogalmaztak meg kritikai észrevételeket is:

- nyelvtudás tekintetében többet vártak;
- nem eléggé tájékozottak a cégekről, a lehetőségekről;
- sokan voltak olyanok, akik még nem döntötték el, hogy milyen irányba kívánnak tovább lépni;
- a felkészültségük jó, de a kezdő fizetésekről alkotott képük egy kicsit túlzó;
- a munkavállalás gyakran ad-hoc jelegű döntésen alapul.

Talált-e megfelelő diákot: A válaszok megoszlása vegyes volt, de legalább minden második munkaadó talált magának megfelelő jelöltet. Több esetben is előfordult, hogy nem konkrét pozíciókat kínáltak fel a megjelentek, hanem lényegében adatokat gyűjtöttek a később megnyíló új munkakörök betöltése érdekében (adatbázis készítés, az „ígéretes pályázatok” megszűrése). Néhányan megjegyezték, hogy lényegesen nagyobb érdeklődésre számítottak a hallgatók számát figyelembe véve.

Önéletrajzok begyűjtése: A begyűjtött önéletrajzok száma alapján természetesen nem lehet pontosan következtetni a cégek által felkínált pozíciók szá-

mára, tehát arra, hogy mennyire játszik fontos szerepet az egyetemen végzett hallgatói gárda munkaerő-piaci felszívásában, de ennek ellenére arra alkalmas, hogy nagyságrendileg érzékeltesse a munkaadók oldaláról az igényeket, és a hallgatók oldaláról a lehetőségeket. Ha a fejedáscégeket nem vesszük figyelembe, akkor egyértelműen a térség legnagyobb cégei gyűjtötték be a legtöbb kérdőívet (Audi, Philips, Nokia), ami egyenként 50–70 fős potenciális munkavállalót jelent. A többi, jóval kisebb méretű résztvevő esetében inkább csak arról beszélhetünk, hogy 5–10, esetleg 15 olyan önéletrajzot gyűjtöttek be, melyek felkeltették az érdeklődésüket.

3.6.3. Az oktatás és a gazdaság kapcsolatainak erősítése: a Practing Program tapasztalatai

Ha arra keressük a választ, hogy milyen a helyi gazdasági élet szereplőinek a kapcsolata a győri egyetemmel, miként vélekednek az itt végzett diákokról, és milyen sikerességgel tudják átkonvertálni a végzős hallgatók a megszerzett diplomájukat kedvező munkaerő-piaci pozícióvá a helyi gazdasági erőter kiemelkedő szereplőinél, akkor érdemes áttekinteni az immár nyolc éve működő – modell értékű – PRACTING Programot a Dr. Pintér Józseffel (a Projekt Iroda vezetője) készített interjú, és az általa adott dokumentációk alapján.

3.6.3.1. A program célja

A „PRACTING” pilot-projekt a gyakorlatorientált mérnökképzés komplex rendszerének megvalósítását célzó – PHARE támogatással (H9405-0101-L024/59.) megvalósult – kezdeményezés. A győri egyetem jogelődje, a Széchenyi István Főiskola 1996-ban az Európai Unió PHARE programjának támogatásával indította a PRACTING gyakorlatorientált mérnökképzési programot. A szakmai felkészítésben az AUDI Hungaria Motor Kft., az OPEL Magyarország Autóipari Kft., a Rába Járműipari Holding Rt. mellett a hazai és a nyugat-európai közlekedési, szállítmányozási, gépipari szakma több mint félszáz meghatározó cége vesz részt.

Konkrét célmeghatározás:

- újszerű, „szendvics szerkezetű”, kredit rendszerű képzési tanterv kidolgozása
- féléves, ipari környezetbe kihelyezett praxisszemeszter bevezetése
- gyakorlati oktatás programjainak tartalmi kimunkálása és bevezetése

- technológia transzfer keretében a konzorciumban résztvevő vállalatok szakembereinek továbbképzése.

A program eredményességét és sikerét jelzi, hogy a PHARE a „legattraktívabb” minősítéssel értékelte. Az együttműködés mind hangsúlyosabb területe, hogy a practingos cégek munkatársainak továbbképzésében is szerepet vállal a Széchenyi István Egyetem, s szakemberei részt vesznek a vállalatok kutatási és fejlesztési tevékenységében.

3.6.3.2. Szervezeti, pénzügyi jellemzők

A „PRACTING” a Közlekedési és Gépészmérnöki Fakultás és a gazdasági szféra szervezetei között hosszú távon – a projekt lejárátát követően is – életképes együttműködési kapcsolat kialakítására szolgál modellként. A projekt arra törekszik, hogy a gazdasági élet kulcsszereplőinek nagyobb szerepvállalásával kialakítandó új képzési struktúrában új tantervek bevezetésével, a gyakorlati munkába jobb beilleszkedési képességű, azonnal alkalmazható mérnökök munkába állítása váljon lehetővé.

Az 1996-os program indulása óta a féléves ipari gyakorlati képzést vállaló hallgatók és az őket fogadó vállalatok száma évről-évre dinamikusan növekedett. Az első évben 4, a másodikban pedig már több mint 70, és a harmadik évben pedig 80 jelölt vett részt sikeresen az együttműködésben. Jelenleg egy tanítási évben közel 100 hallgató tölt el fél éves szakmai gyakorlatot a cégeknél.

A program megvalósítására konzorcium alakult a Közlekedési és Gépészmérnöki Fakultás irányításával. A konzorcium a program folytatását – a PHARE támogatást követő időszakban – a PRACTING Alapítvány létrehozásával biztosítja. A jelenlegi nettó ösztöndíj 20 000 forint. A programban részt vevő vállalkozások éves szinten 130 000 forinttal támogatják az Alapítványt, amit az ösztöndíjakra fordítanak. Az elsődleges cél az, hogy az Alapítvány vagyonát olyan mértékűre tornázzák fel, amelynek a kamataiból tudják fizetni az ösztöndíjakat.

3.6.3.3. A cégek véleménye, értékelése

A szakmai felkészítésben érintett cégek döntően jó véleménnyel vannak a hallgatókról. A tankoncepciókat megvitatják a cégekkel. Néhány kritikai észrevétel természetesen megfogalmazódott az évek során. Ilyen például a műszaki menedzser szak esete. Már a neve is problémás, és a végzett hall-

gatók esetében a megfelelő műszaki ismeretek is hiányoznak (nem érik el a más mérnök szakos hallgatók tudásszintjét). A többi szaknál nem volt ilyen gond, bár az önállóság hiánya szintén gyakran emlegetett probléma (természetesen ez nem kifejezetten a felsőoktatási képzés hiányossága, de ennek ellenére egy gyakorlatorientált szakmai együttműködés során erre is figyelni kellene). Az idegen nyelvű kommunikációs készségek is orvoslásra várnak, ha a cégek igényeit vesszük figyelembe. Az Alapítvány szempontjából fontos feladat lenne a programban részt vevő diákok „munkájának” megfelelő módszertani alapokon nyugvó mérése és kiértékelése. Ez napjainkig még nem valósult meg.

A három vállalattal készített interjúk tapasztalatai szintén mérvadóak, hiszen a program közvetlen érintettjeiként értékelték a náluk pályázó hallgatókat. A Kisalföld Volán 1996-óta részt vesz a Practing Programban, és a cégnél kedvezően nyilatkoztak a hallgatókról. Általában 2–4 főt fogadnak szakmai gyakorlatra. Elsődlegesen a közlekedési mérnök és műszaki menedzser hallgatókat preferálják. Az együttműködést mindenképpen fenn kell tartani az Egyetemmel, bár egyre nehezebb a gyakorlaton lévő diákoknak olyan feladatokat találni, melyeket az iskolapadból kikerülve, egy rövid betanulási szakasz után el tudnának végezni. A Kisalföld Volánnak a munkaerő-toborzás szempontjából értékes ez a kapcsolat. Sajnos az utóbbi években nem tudtak felvenni frissen végzett embereket, mert állami cég lévén szigorú „létszámgazdálkodás” jellemzi őket. Összességében jónak minősítették a „kimenő hallgatók” képességeit, szakismeretét, de néhány specifikus, vállalatfüggő komponens tekintetében természetesen előfordulnak hiányosságok (az integrált számítástechnikai rendszer jó, sőt szinte az átlag feletti informatikai ismereteket igényel, felértékelődtek a vezetési- és gazdasági ismeretek is).

A RÁBA Rt.-nél készített interjúban megfogalmazódott: a Practing Program elsődlegesen arról szól, hogy tanulnak a diákok, kellő betekintést kapnak a munkakörbe, és ha esetleg a céghez kerülnek, akkor már könnyebb a beilleszkedés, és az alapismereteket is elsajátították már. A vállalatnál pótolhatóak a szakmai hiányosságok. Ezzel párhuzamosan a cég is mélyebb, alaposabb tapasztalatokat szerez a diákok képességeiről, egyfajta „tehetségkutatásról” van szó. A több évre visszanyúló együttműködés miatt konkrét értékelésre is vállalkoztak. Kedvezőnek tartják, hogy a számítástechnikai ismeretek folyamatosan javulnak. A nyelvtudásban még mindig dominánsabb szerepe van a németnek az angol rovására. A szakmai ismeretek – ha a tendenciákra fókuszálunk – folyamatosan csökkennek a korábbi évekhez képest, és mivel a képzési struktúra általánossá vált, nem tekinthetők igazából mérnököknek az itt végzett hallgatók. A minőségügyi területre került

emberek esetében pedig az elméleti ismeretek hiányoznak. Az Egyetemen végzett hallgatók munkavállalási előnye náluk abból származik, hogy az intézmény helyben van, több éve együttműködnek, és a helyi diákok jelentős része egyben helyi lakos is, ami mindenképpen előnyös a cégnek, főleg a szellemi munkakörökben.

A Practing Program a munkaerő-toborzás szempontjából fontos az ÉDÁSZ Rt.-nél is, mivel fél év alatt alaposan meg lehet ismerni a potenciális munkavállalókat. Általában az a jellemző, hogy ha a cégnek megfelel egy ember, akkor a legtöbb esetben lehetőséget is biztosítanak a végzett hallgatók szervezetén belüli elhelyezkedésére. A vállalat értékelése szinte minden téren pozitív, néhányan viszonylag rövid időn belül magasabb (szakértői) pozícióba kerültek. Az Egyetem oktatási profiljában a céget elsődlegesen a mérnökök érdeklik, jogászból, közgazdászból, informatikusból a következő években nem lesz szükségük „utánpótlásra”.

3.6.3.4. A program működése

A programban részt vevő cégek szempontjából – mint kiderült – az együttműködés remek lehetőséget nyújt a megfelelő kvalitású munkaerő megszerzésére, kiválogatására. A betanítási fázis után, bármikor lehet őket alkalmazni „helyettesítő munkaerőként”, és akár hosszú távon is számolhatnak a végzett diákokkal, hiszen pontosan ismerik a kvalitásaikat. Az Alapítvány csak koordináló és közvetítő funkciót lát el, a jelentkezett hallgatók közül mindig a cégek szelektálnak. Általában elmondható, hogy a „practingos” hallgatók többségét (mindenképpen nagyobb hányadát) a cégek a szakmai gyakorlat után is szívesen alkalmazzák, bár ez nagyon egyén- és időpontfüggő procedúra, ami gyakran kiszámíthatatlan.

Ha a hallgatók jelentkezési aktivitását vesszük alapul, akkor a sorrend a következő:

- 1) Gépészmérnök
- 2) Műszaki menedzser
- 3) Közlekedésmérnök
- 4) Villamosmérnök
- 5) Gazdász

Jelentős mértékben nehezíti a hallgatók dolgát az, hogy a vállalatok speciális feladatok ellátására keresnek embereket, konkrét pályázatot kell benyújtani, minden esetben a vállalati igényekre kell reagálni, és el kell fogadni, hogy a cégek ezekből szelektálnak. Azokat a hallgatókat, akiket elsőre

egyetlen cég sem tud fogadni, a második körben más vállalatok felé orientálják. A diplomamunka készítése is szorosan összefonódik a Programmal, és minden gyakorlaton lévő hallgatót szóban értékel az őt „foglalkoztató” cég (írásos értékelések nincsenek).

3.6.3.5. A „practingolás” a számok tükrében

A Projekt Iroda vezetője által rendelkezésünkre bocsátott dokumentumok alapján lehetőségünk nyílik arra, hogy (1) számszerű formában is nyomon kövessük a program „fejlődéstörténetét”, (2) beazonosítsuk a helyi gazdaság programban is érdekelt kulcsszereplőit.

A gazdasági és az oktatási szektor együttműködésének sikerességét Győrben jól mutatja az ipari gyakorlaton részt vett hallgatók 531 fős összlétszáma az elmúlt hét évben (12. táblázat). Jelenlegi fázisában még egyértelműen a helyi gazdasági szereplőkre fókuszál, a külföldi szakmai gyakorlatok száma nem éri el a 10%-ot sem, bár egyre növekvő tendenciát mutatnak a számok. A program beindulásától számított egy éven belül a sikeresen pályázó diákok száma elérte az átlagosnak mondható értéket, de természetesen kisebb ingadozások előfordulnak.

12. táblázat

Practing ipari gyakorlaton részt vett hallgatók száma

<i>Vállalat</i>	<i>1996</i>	<i>1997</i>	<i>1998</i>	<i>1999</i>	<i>2000</i>	<i>2001</i>	<i>2002</i>	<i>Össz.</i>
<i>Belföld</i>								
<i>(6 legjelentősebb)</i>								
AUDI	2	16	22	13	22	13	18	106
RÁBA	–	18	14	19	14	11	18	94
OPEL	2	6	7	6	7	2	2	32
igm ROPER	–	6	7	8	11	7	7	46
PHILIPS	–	-	6	15	6	4	7	38
Kisalföld Volán	–	5	4	6	4	8	2	29
...								
<i>Összesített adatok</i>	<i>4</i>	<i>72</i>	<i>77</i>	<i>99</i>	<i>92</i>	<i>64</i>	<i>80</i>	<i>488</i>
<i>Külföld</i>								
<i>Összesített adatok</i>	<i>–</i>	<i>4</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>7</i>	<i>7</i>	<i>15</i>	<i>40</i>
<i>Mindösszesen</i>	<i>4</i>	<i>76</i>	<i>80</i>	<i>103</i>	<i>99</i>	<i>71</i>	<i>95</i>	<i>531</i>

Forrás: Practing Alapítvány.

Az évenként bontott és az összesített adatok alapján is megállapítható, hogy a kooperációban mindössze néhány nagyvállalat játszik kulcsszerepet. Csak önmagában az AUDI, illetve a RÁBA az összes szakmai gyakorlaton részt vett hallgató körülbelül 20–20%-át „szívta fel”.

3.6.4. Összefoglalás

Noha a vizsgálat során alkalmazott felmérési módszerek és technikák a felsőoktatás és a gazdaság kapcsolatának eltérő pontjaira, aspektusaira világítottak rá, megpróbáljuk szintetizálni és tételeken rendszerezni az eredményeket. Mivel szándékosan a vállalati szféra szemszögéből közelítettünk a kérdéshez, konklúzióink is csak ilyen megkötésekkel értelmezhetők.

Az állásbörzék kiadványai alapján a vállalati igényeket térképeztük fel, és az eredmények alapján az alábbi következtetések körvonalazódtak ki.

- A közvetlenül érdeklődő, jelen lévő cégek állománya évente változik, jelentős fluktuáció figyelhető meg. Csak egy szűkebb mag tekinthető rendszeres visszajárónak.
- Főleg a győri és a Dunántúl északi, nyugati térségében működő járműipar, elektronikai és szállítmányozási nagyvállalatok jelenléte a meghatározó. A cégek legtöbbször csak néhány profilba vágó szakterületre szokott új munkatársakat keresni.
- Egyértelműen látszik, hogy a vállalatok által meghirdetett állásajánlatok végzettség szerinti struktúrája pontosan követi az intézmény képzési profilját. Piaci szereplőként tisztában vannak vele, hogy milyen területeken találhatnak nagy valószínűséggel megfelelő munkaerőt. A legtöbbjük mérnöki, pénzügyi-számviteli és logisztikai területre keres frissen végzett diplomásokat.

Az Egyetemen végzett hallgatók elhelyezkedésében szerepet játszó olyan vállalatok, intézmények, amelyek a lokális és regionális gazdasági erőterben helyezkednek el, a gyakorlati mérnökképzést megcélzó Practing Program és az állásbörzék adatai alapján jól beazonosíthatóak. Az egyetemi képzésről és az itt végzett hallgatók felkészültségéről kialakított vélemények alapján véve kedvezőnek mondhatók, de néhány ponton természetesen megfogalmazódtak olyan kritikai észrevételek, hiányosságok, amelyek a jövőben orvosolhatók.

- Az Egyetem képzési struktúrájával, minőségével kapcsolatban eltérő vélemények fogalmazódtak meg. A legtöbben kedvezően nyilatkoztak

az egyes szakokon végzett munkáról, de a műszaki menedzser képzéssel kapcsolatban többször ismétlődő elem volt a megfelelő szakmai tudás (mérnöki ismeretek) hiánya. Egy olyan skizofrén állapotra lehet következtetni, melyben mindkét komponens (műszaki ismeretek–menedzser) szakmai elemei elvesznek.

- A hosszú távú együttműködésekben részt vevő cégek egyértelműbben tudtak minősíteni változási tendenciákat is. Megfogalmazódott az a vélemény, hogy a szakmai ismeretek, ha a tendenciákra fókuszálunk, akkor a korábbi évhez viszonyítva lépcsőről-lépésre csökkenek. A felsőoktatást súlytő strukturális átalakulás (hallgatói létszám bővülése, kvalitatív alapú felhígulása) érezteti a hatását a vállalkozói szférában is. Ami jól mutat a felsőoktatási, intézményi statisztikákban, az alapján veszélyeztetni a magas színvonalú gazdasági és oktatási kooperációkat, munkaerő beszerzést megcélzó együttműködések.
- A Győrben végzett hallgatók értékelése során talán az egyik legtöbbet hangoztatott probléma a nyelvtudással kapcsolatos. Az egyik gond az, hogy még mindig többen preferálják a német nyelvet, viszont a helyi és a környező térségben megjelenő, működő vállalatok jelentős részében magas fokú angol nyelvismeretre is szükség van.
- A frissen végzett hallgatók nem eléggé tájékozottak a lehetőségeikről, nem ismerik azt a vállalati kört, amely potenciális munkaadóként szóba jöhet a számukra (feltételezve azt a tényt, hogy valaki a térségben keres munkát).
- A cégek sok olyan hallgatóval találkoznak, akik még nem döntötték el, hogy milyen irányban szeretnének továbblépni, nincs konkrét elképzelésük a jövőjükkel kapcsolatban. A munkavállalás gyakran ad-hoc döntésen alapul.

4. HALLGATÓI ÉLETÚT- ÉS VÉLEMÉNYELEMZÉS AZ 1998-BAN VÉGZETT DIPLOMÁSOK KÖRÉBEN

4.1. Bevezetés

A kilencvenes években gyökeres társadalmi-gazdasági átalakulás ment végbe hazánkban. A tulajdonviszonyok megváltozását jelentős termelés és foglalkoztatás visszaesés kísérte. A műszaki végzettségű szakemberek elhelyezkedése egyre nehezebbé vált. A jövedelmi viszonyok is jelentősen megváltoztak. A műszaki értelmiségiek társadalmi megbecsültsége, jövedelme észrevehetően csökkent. Közgazdasági és jogi végzettséget igénylő foglalkozások aránya rohamosan növekedett és a jövedelmi viszonyok is ezen a területen dolgozók javára változtak. E folyamat láttán jelentek meg olyan „szakértő” vélemények, hogy a műszaki felsőoktatás túlméretezett, a végzett diplomások iránt mérsékelt a kereslet.

Intézményünk is odafigyelt ezen folyamatokra és véleményekre, jó érzékkel indította el a kor „szellemének” megfelelően a közgazdász és a jogi képzést. Ez nagy jelentőségű lépés volt, egyben előnyösen segítette a műszaki értelmiség gazdasági-társadalmi ismeretének növelését is, másrészt lehetőséget adott a térségünkben tanuló középiskolásoknak, hogy érdeklődésüknek megfelelő társadalom- és gazdaságtudományokat itt tanulhassanak.

Az oktatási kormányzat is úgy rendelkezett, hogy az egyetemi, főiskolai oktatás hallgatói létszámának emelésekor a műszaki szakok felvételi keretszámai az országos átlag alatti szinten emelkedjenek. A szakindítások, szakalapítások is mérsékeltébbek voltak, mint a humán szférában. Az igaz, hogy nagyon sok esetben eddig hiányzó humán szakok növekedtek, a társadalmi igények következtében.

Megfigyelhető volt ebben a folyamatban az elbizonytalanodás a műszaki pályákon, ezért jelentősen növekedett azon mérnök hallgatók száma, akik egyetemi tanulmányaik alatt vagy közvetlen utána főképpen gazdasági-pénzügyi ismeretek megszerzésére törekedtek és így váltak igazán sikeressé.

A műszaki szakmák presztízsének csökkenéséről a médiában is megjelenő értékelések hatására a műszaki pályára korábban jellemző többszörös túljelentkezés megszűnt, s egyes szakok esetén olyan alacsony szintre süllyedt, hogy a felvett hallgatók tudása már nem érte el a kívánatos szintet.

A kilencvenes évek második felében a gazdaság fő szerkezetének átalakulása gyakorlatilag lezárult, hasonlóvá vált más fejlett gazdaságokéhoz. Az ipari termelés erőteljes növekedésnek indult, új iparágak jelentek meg városunkban is, így észrevehetően növekedett a műszaki diplomások iránti kereslet. Ezzel együtt új minőséget is elvártak a diplomától és diplomásoktól.

Ezért vált fontossá, hogy az 1998-ban végzettek eddigi szakmai életútját megismerjük, a diplomásaink véleményét kikérjük, hogy a folyton változó képzésünk tervezésekor a tapasztalatokat felhasználjuk.

Azért választottuk az 1998-ban végzettek populációját, mert ők voltak azok, akik már a kredit rendszerű képzés szerint szereztek diplomát.

A felmérés elkészítésének ideje egybeesik az Egyetem fejlesztési koncepciójának kidolgozásával és annak konkrét realizálásával. Ezért az Egyetemi Tanács, illetve a Képzési Tanács remélhetőleg hasznosítható részeket talál a tanulmányban. A Statisztika Tanszék azt határozta el, hogy támogatott kutatásként évente elvégzi a végzett hallgatók életútjának követését jelentő vizsgálatot, olyan informatikai eszközök kidolgozásával és bevezetésével, amelyek bizonyos automatikus kétoldalú kapcsolatot tesznek lehetővé a végzett diplomások és az Egyetem között. Remélhetőleg a kapott eredmények széles körben való megismertetése emeli az Egyetem presztízsét, diplomásaink pedig nagyobb bizalommal lesznek az Alma Materhez és ezzel jelentős társadalmi tőkére tesznek szert.

4.2. Képzési adatok

13. táblázat

1998-ban végzett hallgatóink megoszlása szakok szerint

1. Építési és Környezetmérnöki Intézet (ÉKI)	
Építészmérnöki Szak	14 fő
Építőmérnöki Szak	25 fő
Környezetmérnöki Szak	32 fő
Településmérnöki Szak	30 fő
	<i>99 fő</i>
2. Közlekedés és Gépészmérnöki Intézet (KGI)	
Gépészmérnök Szak	109 fő
Műszaki menedzser Szak	84 fő
Műszaki Tanár Szak	25 fő
	<i>218 fő</i>

1998-ban végzett hallgatónk megoszlása szakok szerint (folytatás)

3. Közlekedésmérnök Szak	216 fő
4. Informatikai és Villamosmérnöki Intézet (IVI)	
Műszaki Informatika Szak	93 fő
Villamosmérnök Szak	85 fő
	178 fő
5. Gazdaság- és Társadalomtudományi Intézet (GTI)	
Gazdálkodási Szak	323 fő

Forrás: Széchenyi István Egyetem.

A főiskola 1998-ban 1034 főnek adott diplomát.

4.3. A felmérés körülményei

Már korábban is felmerült az, hogy a végzett hallgatónk elhelyezkedéséről, karrierjéről visszajelzést kapjon a diplomát kibocsátó intézmény. A Statisztika Tanszéken már 2001-ben összeállítottunk egy olyan kérdőívet, amely felmérte volna a végzett hallgatónk családi helyzetét, munkahelyének jellegzetes paramétereit, diplomásaink beosztását, jövedelmét, valamint azt, hogy az „alma mater” hogyan segítette a szakmai fejlődés folyamatát, és hogy milyen ismeretkörök szükségesek a sikerhez a 21. században.

Lényegében ezen gondolatsorral írtuk meg az OM által kiírt főiskolai pályázatot 2002-ben, amely során nyertük el a téma kivitelezéséhez a támogatást.

Így került sor 2002 októberében az 1998-ban végzettek megkeresésére.

A diplomát szerzettek névsorát a Rectori Hivatal sajtóreferensétől kaptuk meg, amely tartalmazta a szakon kívül az illető utolsó, az Egyetemnek megadott értesítési címét is. A kérdőívvel együtt kiküldtük a Statisztika Tanszék vezetőjének – a felmérés főszervezőjének – levelét is, amelyben ismertette a felmérés célját és indítékát, arra kérve a végzett hallgatónkat, hogy gondosan töltsék ki a kérdőívet. A megcímezett válaszborítékban küldhették vissza a kitöltött kérdőívet. A kiküldött mintegy 1000 levél többsége célba talált, mert 51 db jött vissza azzal, hogy a címzett ismeretlen.

Így feltételezésünk szerint 980 levél elérte a címzettet. 2003. január végéig 182 db kitöltött kérdőív jött vissza (azóta is elszórtan kapunk válaszokat).

A kiküldött kérdőíveket nem sorszámoztuk meg a kérdezés anonimitása biztosítása miatt, így nem volt módunk a választ nem adók újbóli megkeresésére. Az óvatosságunk talán túlzott volt, mert a válaszadók kb. harmada

címét, e-mail címét is megadta. Ez igen figyelemre méltó bizalmat jelent munkánk iránt.

4.3.1. A kérdőív szerkezete

A végső kérdőívet nagy gonddal – más intézmények ilyen céllal realizált felmérését áttanulmányozva – állítottuk össze.

Hét témakörben tettünk fel kérdéseket:

- Családi helyzet (neme, családi állapota, lakása).
- Elhelyezkedési körülmény (álláskeresés módszere, munkaviszony jellege, hányadik munkahely, képesítésének megfelelően helyezkedett-e el).
- Munkahely (tulajdonosi formája, nagysága, területi elhelyezkedése).
- Karrier (munkakör, beosztás, jövedelem).
- Vélemény a képzésről.
- Továbbképzési igény, javaslat.
- Alma mater szerepe.

A kérdőív összeállításával törekedtünk arra, hogy jól megfogalmazott kérdéseket és állításokat tegyünk fel, és a várható válaszokat is igyekeztünk jól megfogalmazni, de mindig volt lehetőség egyéni válasz megadására is. A zárt kérdések mellett többször alkalmaztunk csak nyitott kérdéseket, melyek megválaszolása nagymértékben segítette munkánkat (bár nagy munkát jelentett a válaszok tipizálása), mert az egyéni vélemények összesítése után statisztikai megerősítést nyert egy-két fő vélemény, amelyet intézményünknek feltétlen figyelembe kell vennie.

4.3.2. A felmérés eredményessége

A kérdőívekben megfogalmazott kérdésekre adott válaszok akkor válnak értékelhetővé és a populációra nézve jellemzővé, ha a statisztikai feldolgozás során bizonyossá válik, hogy a válaszadók (a populáció részhalmaza) reprezentálják a célsokaságot.

Megbízható, statisztikai módszerekkel alátámasztott következtetéseket akkor kaphatunk, ha minél nagyobb a válaszadók aránya, ha a válaszadók rézszerűsége követi a populáció összetételét.

Nos, a válaszadók aránya nem mondható nagynak. Azt gondoltuk, hogy az „alma mater”-hez való kötődés szorossága miatt a szokásos felméréseknél nagyobb eredményességet ad.

Első kísérletre fogadjuk el és vizsgáljuk meg miért nem több. Az elektronikus levélcímek ismeretében – a felmérésről adott tájékoztató mellett – ezt a kérdést is feltesszük diplomásainknak.

14. táblázat

1998-ban végzett hallgatóink és a válaszadók megoszlása

Intézet	Végzett hallgatók				%
	Hallgatók száma	Hallgatók aránya %	Válaszadók száma	Válaszadók %	
1. Építési és Környezetmérnöki Intézet	99	9,6	12	6,6	12,1
2. Közlekedési és Gépészmérnöki Intézet I.	218	21,1	39	21,4	17,9
3. KGI II. Közlekedésmérnöki szak	216	20,9	34	18,7	15,7
4. Informatikai és Villamosmérnöki Intézet	178	17,2	26	14,3	14,6
5. Gazdaság- és Társadalomtudományi Intézet	323	31,2	71	39,0	22,0
<i>Összesen</i>	<i>1034</i>	<i>100,0</i>	<i>182</i>	<i>100,0</i>	<i>100,0</i>

Forrás: Hallgatói életút- és véleményelemzés 2002–2003.

A táblázatból látható, hogy 1034 fő kapott diplomát. Cím hiányossága miatt 998 hallgatónak küldtünk levelet. Ebből 51 fő levele visszajött a címzett ismeretlen jelzéssel. Az átlagos visszaküldési arány így 19,2% volt.

Látható az is, hogy a válaszadók szakaránya közel azonos a populáció arányával. Az egyes intézetek tekintetében a válaszadók aránya észrevehetően eltér, pl. a közgazdász hallgatók válaszadó készsége elérte a 22%-ot is.

4.4. A végzett hallgatók családi helyzete

A családi helyzet felmérésekor a végzettek életkorát, a családi állapotát és lakáshelyzetét vizsgáltuk.

A választ adó hallgatók nemenkénti megoszlása a 15. táblázatban látható.

15. táblázat***A választ adó hallgatók nemenként és szakonkénti megoszlása***

Szakok	Férfi fő	Nő fő	Összesen fő	%
1. Építési és Környezetmérnöki Intézet	7	8	12	6,6
2. Közlekedési és Gépészmérnöki Intézet I.	31	8	39	21,4
3. KGI II. Közlekedésmérnöki szak	18	16	34	18,7
4. Informatikai és Villamosmérnöki Intézet	24	2	26	14,3
5. Gazdaságtudományi Intézet	20	51	71	39,0
<i>Összesen</i>	<i>100</i>	<i>82</i>	<i>182</i>	<i>100,0</i>

Forrás: Hallgatói életút- és véleményelemzés 2002–2003.

A válaszadók átlagos életkora a 16. táblázatban látható.

16. táblázat***Átlagos életkor***

Szakok	Átlagéletkor
1. Építési és Környezetmérnöki Intézet	26,3
2. Közlekedési és Gépészmérnöki Intézet I.	27,0
3. KGI II. Közlekedésmérnöki szak	26,9
4. Informatikai és Villamosmérnöki Intézet	27,0
5. Gazdaságtudományi Intézet	26,3

Forrás: Hallgatói életút- és véleményelemzés 2002–2003.

Az anonim kérdőívek miatt nem ismerhetjük, hogy a felmérték hány évesen kezdték meg a főiskolai tanulmányaikat és hogy hány év alatt végezték el.

A fiatalok életében a tanulmányok befejezése, a munkába állás, a saját család alapítása, önálló lakás választása egy-egy fontos állomás. Befolyásolja a fiatal szakmai kibontakozását, sikerét, karrierjét.

A válaszadók családi állapotának megoszlása a 17. táblázatban látható.

17. táblázat

Családi állapot megoszlása

A válaszadók neme	Házass	Élettársa van	Egyik sem	Összesen
Férfi	24,2	23,3	52,5	100
Nő	36,6	15,8	47,6	100

Forrás: Hallgatói életút- és véleményelemzés 2002–2003.

Látható, hogy a nők körében lényegesen magasabb a házasságban élők aránya, mint a férfiak esetében.

A válaszadók lakáshelyzete az 18. táblázatban látható.

18. táblázat**A válaszadók lakáshelyzetének megoszlása**

Lakáshelyzet	Férfi %	Nő %
Saját lakása van	35,0	47,6
Szüleinél lakik	37,0	26,8
Albérletben	24,0	19,5
Élettársa lakásán	1,0	3,7
Bérlakás	3,0	0,0
Munkásszálló, kollégium		2,4
<i>Összesen</i>	<i>100,0</i>	<i>100,0</i>

Forrás: Hallgatói életút- és véleményelemzés 2002–2003.

A végzés után négy évvel a felmértéknek 40,6%-a rendelkezik saját lakással.

Az Ifjúság 2000 felvételezésében Székely Gáborné azt találta, hogy a 23–29 évesek fele szüleinél lakik, harmadának van saját lakása, albérletben 2%-a, bérlakásban pedig 2,5%-a lakik (*Ifjúság ...* 2002, 118). A táblázatból látható, hogy diplomásaink lakáshelyzetének megoszlása egészen más. A munkájuk jellegéből is következik, hogy sokkal nagyobb arányban válnak önállóvá, mint egyéb kortársaik. Ennek a következménye, hogy jóval nagyobb arányban laknak albérletben. Ez valószínűleg azt is jelenti, hogy nem az eredeti lakhelyén kaptak munkát. Sikeresnek mondható az a tény, hogy négyévi munkaviszony után 40,6%-uknak önálló lakása van. Ez majdnem 7%-kal nagyobb, mint kortársaik teljes populációjában.

4.5. Munkahely, karrier

A kérdőív második részében végzett hallgatóink elhelyezkedési körülményeire, a munkahely milyenségére, beosztására, munkakörére, munkajövedelmére kérdeztünk rá. Ezt azért fontos ismerni a diplomát adó intézménynek, mert az oktatásban részt vevő oktatók visszajelzést kapnak a munkapiacra megjelenő termék értékesülési körülményeiről.

A végzettek munkaviszonyának ismeretében megláthatjuk, hogy a hallgatóink a képesítésüknek megfelelő területen tudtak-e elhelyezkedni vagy nem, milyen mértékben segítette az elhelyezkedést az Egyetem kapcsolatrendszere (pl. az intézmény segítségével szerzett tanulmányi szerződés), valamint az Egyetemen szervezett állásbörze. Milyen tulajdonosi formájú és mekkora méretű vállalat foglalkoztatja inkább diplomásainkat?

Milyen karriert ért el 4 év alatt a volt hallgatónk: milyen beosztásban, munkakörben és mekkora jövedelmet kap az általunk kibocsátott diplomás?

Területileg hol van a munkahelye?

4.5.1. Elhelyezkedés

Az álláskeresés során milyen módszer segítette az állás elnyerésében? kérdésre adott válaszoknál az derül ki, hogy a végzett diplomásaink több módszert is bevetettek a munkahely elnyeréséért.

19. táblázat

Az állás elnyeréshez vezető módszerek megoszlása a válaszadók között

Módszer	Válaszadók %-ában	
	Próbálkozó-sok	Sikerhez vezető
1. Hirdetés	40,9	31,8
2. Család, ismerősök segítségével	32,4	22,2
3. Főiskolai kapcsolatok, állásbörze	17,0	10,8
4. Tanulmányi szerződés	10,8	9,7
5. Személyes érdeklődés, önéletrajz elküldése	5,7	3,4
6. Fejvadász segítségével	2,8	1,7
7. Munkaügyi központ	2,3	1,1
8. Szakmai gyakorlat, munkakapcsolat	2,3	1,1
9. Több módszert is alkalmazott		18,2
		100,0

Forrás: Hallgatói életút- és véleményelemzés 2002–2003.

A táblázatból a következő 4 módszert érdemes kiemelni az eredményességük miatt:

- hirdetés segítségével történő munkahelykeresés (31,8%),
- család, ismerősök segítségével történő munkahelykeresés (22,2%),
- főiskolai kapcsolatok, állásbörze igénybevételel történő munkahelykeresés (10,8%),
- tanulmányi szerződés kapcsán (9,7%).

Szembetűnő, hogy hallgatónk harmada a szabad piacot jelentő hirdetések igénybevételel jutott álláshoz. Ez intézményünk elismertségére is utal. Viszont a 3. helyen álló főiskolai kapcsolat, állásbörze 10,8%-a arra figyelmeztet, hogy nagyobb aktivitást kell kifejteni Egyetemünknek a „produk-tumunk” elhelyezésében, hiszen ezzel az intézményünk presztízsét is emelhetjük. A negyedik helyen álló tanulmányi szerződés közel 10%-a viszont azt jelzi, hogy a kiválóságainknak jelentős támogatást nyújt intézményünk azzal, hogy tanulmányi szerződés kötését segíti elő egy olyan céggel, amelynek a figyelmét éppen a tudományos tevékenység alapján keltettük fel. Ez a munkahelyszerző módszer azért bír nagy jelentőséggel, mert a hallgató a tanulmányai alatt kapcsolatban áll a munkahellyel, jobban megismerheti, nagyobb esélye van a nagy ívű karrierre, amely szintén az alma mater presztízsét növelheti. Itt fontosnak tartjuk megjegyezni, hogy az intézményünk éppen a „végterméke” jó menedzselésében juthat (nem túl nagy ráfordítással) „extra jutalomhoz”, a „sikeres szakember kibocsátó” intézmény imázshoz.

A válaszadók 16,5%-a kettő, 1,7%-a három módszert is megjelölt a sikerhez vezető módszernek.

Fontos tudni a képzési helynek, hogy a kibocsátott hallgatók tudása hogyan értékesül a piacon, ezért kíváncsiak voltunk arra, hogy a végzettek a képesítésüknek megfelelő területen helyezkedtek-e el?

A válaszadók e kérdésre adott válaszainak megoszlása szakonként a 20. táblázatban látható.

A válaszadók közel kétharmada úgy nyilatkozott, hogy szakmájában helyezkedett el, több mint egynegyede pedig úgy, hogy részben szakjának megfelelő területen dolgozik, és csak 5%-a nem a szakmájában dolgozik. Ettől a Közlekedésmérnöki szakon végzettek adatai eltérnek, ahol kimondottan a szakmában dolgozók aránya csak 50%, a végzettek 9%-a teljesen más szakterületen helyezkedett el. Viszont kiemelkedő (93%) az Építési és Környezetmérnöki Intézetben végzettek körében a szakmában elhelyezke-

dők aránya, ezt követik 77%-kal az Informatikus és Villamosmérnöki Intézetben végzettek. Ez szinte egybe esik a Budapesti Műszaki Egyetem¹⁷-n felmért adatokkal. Még abban is hasonló, hogy a Közlekedésmérnöki szakon végzettek 50%-a válaszolta, hogy a szakmában dolgozik, és a végzettek 18%-a nem a szakmájában helyezkedett el.

20. táblázat

Képesítésének megfelelő területen helyezkedett-e el?

Szakok	Igen		Részben		Nem		Összesen	
	fő	%	fő	%	fő	%	fő	%
1. Építési és Környezet mérnöki Intézet	11	92,7	1	7,3	0	0,0	12	100
2. Közlekedési és Gépész mérnöki Intézet I.	27	71,0	9	23,7	2	5,3	38	100
3. KGI II. Közlekedésmér- nöki szak	17	50,0	14	41,2	3	8,8	34	100
4. Informatikai és Villa- mosmérnöki Intézet	20	76,9	5	19,3	1	3,8	26	100
5. Gazdaságtudományi Intézet	44	62,0	24	33,8	3	4,2	71	100
<i>Összesen</i>	<i>119</i>	<i>65,7</i>	<i>53</i>	<i>29,3</i>	<i>9</i>	<i>5,0</i>	<i>181</i>	<i>100</i>

Forrás: Hallgatói életút- és véleményelemzés 2002–2003.

Érdeemes lesz további vizsgálattal megtudni, miért éppen a közlekedésmérnöki szak diplomásainak a fele helyezkedik el más szakterületen.

Figyelemre méltó, hogy mind a mérnök, mind a gazdasági szakokon más munkakörben dolgozók aránya 5% körüli. Ez azzal magyarázható, hogy minden szakon tanulnak olyan diszciplinákat, amelyek – az érdeklődésnek és az oktatási órák súlyának megfelelően – lehetővé teszik más munkakör betöltését is. Sőt e megfontolásból már az oktatási intézményben is „áthallgatnak” más diplomák megszerzése érdekében. A válaszadók egy része jelezte, hogy a munka mellett a második diploma megszerzéséért tanulmányokat folytat.

A válaszadók közül egy diplomásunk volt munkanélküli.

A válaszadók 46,7%-a jelezte, hogy az első munkahelyén dolgozik, 34,6%-a a második, 12,1%-a a harmadik, 4,4%-a negyedik, 1 fő pedig már az 5. munkahelyén dolgozik.

¹⁷ A BME friss diplomásainak elhelyezkedési esélyei in: <http://www.karrier.bme.hu>

A 21. táblázat mutatja a betöltött munkakörök eloszlását.

21. táblázat

Munkakörök eloszlása

Munkakörök	Mérnök (%)	Közgazdász (%)
1. Tervező-fejlesztő	17,1	4,2
2. Gyártó-üzemeltető	20,7	1,4
3. Minőségbiztosító	18,0	2,8
4. Marketing, kereskedelem	10,8	12,7
5. Pénzügy, számvitel	1,8	55,0
6. Humán erőforrás-gazdálkodás	6,3	7,0
7. Informatika, ügyvitel	10,8	8,5
8. Logisztika, szállítmányozás	6,3	7,0
9. Egyéb	8,1	1,4
<i>Összesen</i>	<i>100</i>	<i>100</i>

Forrás: Hallgatói életút- és véleményelemzés 2002–2003.

Látható, hogy a mérnök diplomát szerzettek több mint felét (55,8%) mérnöki munkakörben (tervező-fejlesztő, gyártó-üzemeltető, minőségbiztosító) foglalkoztatják.

Az ilyen értelemben vett mérnöki munka aránya a *villamosmérnöki* diplomával rendelkezőknél a legmagasabb (77%), majd a *gépészmérnök és menedzser* diplomások követik 69%-kal.

A *gazdálkodás* szakos diplomásokat legnagyobb arányban a pénzügyi-számviteli munkakörben foglalkoztatják (55%), majd a marketing, kereskedelem munkakör következik 12,7%-kal. Érdemes külön megjegyezni, hogy a gazdálkodás szakon végzett hallgatók 8,5%-a tölt be állást informatika és ügyvitel munkaterületen.

Az 1998-ban végzett hallgatóink munkaviszonyának jellegére is rákérdeztünk (22. táblázat).

22. táblázat***Milyen a munkaviszony jellege (%)***

Munkaviszony jellege	fő	%
1. Közalkalmazott	38	21,0
2. Magán cég alkalmazottja	124	68,1
3. Vállalkozó	7	3,8
4. Munkanélküli	1	0,5
5. Még tovább tanul	2	1,0
6. Egyéb: sportoló, rokkant stb.	3	1,6
<i>Összesen</i>	<i>182</i>	<i>100</i>

Forrás: Hallgatói életút- és véleményelemzés 2002–2003.

A diplomások ötöde közalkalmazotti státuszban dolgozik. Ezen belül az építész-építő szakosok harmada, a közlekedésmérnöki diplomával rendelkezők 44%-a dolgozik közalkalmazottként.

Meglepően alacsony a vállalkozók aránya, még a gazdálkodás szakosok között is csak négyen (5,6%) jelezték, hogy vállalkozók, illetve, hogy fő állás mellett vállalkozik.

4.5.2. A munkahely

A munkaerő képzése során fontos azt is ismerni, hogy diplomásaink milyen vállalatoknál tudtak elhelyezkedni, ezért rákérdeztünk a munkahely tulajdonosi formájára, méretére és területi elhelyezkedésére.

A hallgatóink munkahelyének tulajdonosi megoszlása a 23. táblázatban látható.

Látható, hogy diplomásaink fele elsősorban külföldi tulajdonú cégnél dolgozik. A mérnökök több mint egyötöde állami tulajdonú cégnél, a gazdálkodás szakos diplomásaink egyötöde elsősorban magyar tulajdonú vállalkozásoknál helyezkedtek el, a többi tulajdoni formájú cégnél dolgozók aránya 10%-nál alacsonyabb.

23. táblázat***Tulajdoni forma, ahol dolgozik***

Tulajdoni forma, ahol dolgozik	Mérnöki szakok		Közgazdász szak	
	fő	%	fő	%
1. Saját/egyéni vállalkozás	7	6,4	7	9,9
2. Elsősorban magyar tulajdonú vállalkozás	16	14,5	14	19,7
3. Elsősorban külföldi tulajdonú vállalkozás	55	50,0	35	49,3
4. Állami tulajdonú cég	25	22,7	5	7,0
5. Közigazgatási szerv/intézmény	7	6,4	8	11,3
6. Nonprofit szervezet	0	0,0	2	2,8
<i>Összesen</i>	<i>110</i>	<i>100,0</i>	<i>71</i>	<i>100,0</i>

Forrás: Hallgatói életút- és véleményelemzés 2002–2003.

Mérnök diplomásaink közül a villasmérnökök szinte teljes egészében külföldi tulajdonosú vállalkozásnál dolgoznak, a gépészmérnökök mintegy fele dolgozik itt, a közlekedésmérnökök 41%-a állami tulajdonú, 30%-a pedig külföldi tulajdonosú cégnél dolgozik. Az építész-építő mérnökök egy harmada magyar tulajdonú vállalkozásnál, másik harmada közigazgatási intézménynél dolgozik.

Érdekes lehet az oktatás szempontjából az is, hogy milyen méretű cégnél dolgozik az egyetemünkön végzett diplomás.

24. táblázat***A munkahely alkalmazottainak száma***

A munkahely alkalmazottainak száma	Mérnök szak		Közgazdász szak		Összesen	
	fő	%	fő	%	fő	%
1. Egyszemélyes vállalkozás	1	1,0	1	1,4	2	1,2
2. 2 – 9 fő	6	5,5	9	13,0	15	8,4
3. 10 – 49 fő	7	6,4	11	16,0	18	10,0
4. 50 – 99 fő	9	8,2	9	13,0	18	10,0
5. 100 – 199 fő	7	6,4	8	11,6	15	8,4
6. 200 – 499 fő	13	11,8	5	7,3	18	10,0
7. 500 fő fölött	67	60,9	26	37,7	93	52,0
<i>Összesen</i>	<i>110</i>	<i>100</i>	<i>69</i>	<i>100</i>	<i>179</i>	<i>100</i>

Forrás: Hallgatói életút- és véleményelemzés 2002–2003.

Látható, hogy a végzett hallgatóink több mint fele nagyvállalatnál dolgozik, a mérnököknek több mint 60%-a, a közgazdászoknak 38%-a. Mindkét diplomás csoportban a többi felsorolt méretű vállalatnál szinte azonos arányban dolgoznak hallgatóink, a mérnököknél 10% alatti, a közgazdászoknál 10% feletti arányban.

A 25. táblázatban foglaltuk össze azon adatokat, amelyek arról tájékoztatnak, hogy a diplomásaink munkahelye hol található. Itt különösen az érdekelt bennünket, hogy Győrhöz közeli megyékben, vagy régióban helyezkedtek-e el hallgatóink, hiszen az egyetemünkre jelentkezők is inkább ebből a térségből kerülnek ki.

25. táblázat

Hol van a munkahelye?

Megye/város	Mérnök		Közgazdász		Összesen	
	fő	%	fő	%	fő	%
1. Győr város	22	19,8	16	22,9	38	21,0
2. Győr-Moson-Sopron megye	8	7,2	3	4,3	11	6,1
3. Komárom megye	11	9,9	4	5,7	15	8,3
4. Fejér megye	8	7,2	5	7,1	13	7,2
5. Veszprém megye	2	1,8	5	7,1	7	3,9
6. Vas megye	6	5,4	2	2,9	8	4,4
7. Zala megye	3	2,7	2	2,9	5	2,8
8. Budapest	22	19,8	22	31,4	44	24,3
9. Egyéb	29	26,2	11	15,7	40	22,0
<i>Összesen</i>	<i>111</i>	<i>100</i>	<i>70</i>	<i>100</i>	<i>181</i>	<i>100</i>

Forrás: Hallgatói életút- és véleményelemzés 2002–2003.

Az 1998-ban végzett hallgatóink egyötöde Győr városában helyezkedett el, 27%-a Győr-Moson-Sopron megyében, 34%-a a Nyugat-dunántúli régióban, egynegyede pedig Budapesten. Feltűnően kicsi arányban fordulnak elő diplomásaink Zala, Vas és Veszprém megyében, még a mérnökök is, pedig ilyen irányú képzés nincs abban a térségben.

4.5.3. *Karrier*

Különösen izgalmas az alma maternek azzal szembesülnie, hogy az itt képzett szakemberek hogyan tudják megvalósítani elképzelésüket, hogyan értékesül az a tudástőke, amelyet itt gyűjtöttek hallgatóink a szakképzésben,

és mennyire viszi előre diplomásainkat az a társadalmi tőke, amit az Egyetemünk oktatói és hallgatói közössége, egyszóval az alma mater adott és folytonosan a diplomásaink rendelkezésére áll.

A karrier és tudás értékesülésének egyik mérhető formája a négy év alatt elért beosztás. A válaszok megoszlása a 26. táblázatban látható.

26. táblázat

Beosztás

A munkahely alkalmazottainak száma	Mérnök szak		Közgazdász szak		Összesen	
	fő	%	fő	%	fő	%
1. A cég elsőszámú vezetője	3	2,7	4	5,6	7	3,8
2. Felsővezető	4	3,6	3	4,2	7	3,8
3. Középvezető	30	27,0	14	19,7	44	24,2
4. Alsóvezető	21	19,0	6	8,5	27	14,9
5. Beosztott	50	45,0	44	62,0	94	51,6
6. Egyéb	3	2,7	0	0,0	3	1,7
<i>Összesen</i>	<i>111</i>	<i>100</i>	<i>71</i>	<i>100</i>	<i>182</i>	<i>100</i>

Forrás: Hallgatói életút- és véleményelemzés 2002–2003.

Látható, hogy hallgatóink 50%-a vezetői beosztásban van.

Még kevés a felsővezető. Ez azzal magyarázható, hogy csak négy évet dolgoztak még, másrészt természetes is, hiszen a vizsgált populáció főiskolai diplomával rendelkezik, amely inkább a középvezetői beosztáshoz ad igazi szakmai hátteret.

Látható, hogy a diplomások két csoportja között nagyobb karriert értek el a mérnök szakosok, hiszen szignifikánsan nagyobb arányban vannak vezetői beosztásban (52%), mint a közgazdászok (38%); különösen szembetűnő ez a különbség középvezetői szinten (27%; 20%) illetve alsóvezetői szinten is (19%; 8,5%).

Az egyén szempontjából a beosztás mellett a megszerezhető jövedelem mennyisége jelenti a karriert. A megszerzett jövedelemmel egyéni céljait érheti el diplomásunk és ezzel a társadalomban is sikeres lehet. Ez segítheti a párválasztást, családalapítást és ösztönözheti további tárgyi-, tudás- és társadalmi tőke gyarapítására.

Mekkora a havi átlagos bruttó jövedelme (mindent beleértve)? kérdésre 2002. év őszén adott válaszok megoszlása a 27. táblázatban látható.

27. táblázat***Átlagos bruttó havi jövedelem***

Átlagos havi jövedelem	Mérnök szak		Közgazdász szak		Együtt	
	fő	%	fő	%	fő	%
1. 50 ezer Ft alatt	2	1,9	2	2,9	4	2,2
2. 50 – 100 ezer Ft	11	10,1	5	7,1	16	9,0
3. 101 – 150 ezer Ft	23	21,3	20	28,6	43	24,2
4. 151 – 200 ezer Ft	38	35,2	32	45,7	70	39,3
5. 201 – 500 ezer Ft	30	27,8	8	11,4	38	21,4
6. 500 ezer Ft fölött	4	3,7	3	4,3	7	3,9
<i>Összesen</i>	<i>108</i>	<i>100</i>	<i>70</i>	<i>100</i>	<i>178</i>	<i>100</i>

Forrás: Hallgatói életút- és véleményelemzés 2002–2003.

A végzett hallgatóink egynegyede négyévi munka után 250 ezer forintnál nagyobb jövedelemre tesz szert havonta. Havi 100 ezer Ft-nál kevesebbet a diplomásaink 10%-a keres. Míg a mérnökök egyharmada keres 250 ezer Ft-nál többet, addig a közgazdászoknak csak 15%-a. Ez összefügg azzal, hogy a mérnökök nagyobb arányban vannak vezető beosztásban.

A mérnökök jövedelmének átlaga 216 ezer Ft, szórása 125 ezer Ft, standard szórás 20,8 ezer Ft, relatív szórása 58,0%.

Közgazdászok jövedelmének átlaga 188 ezer Ft, szórása 115 ezer Ft, standard szórása 14 ezer Ft, relatív szórása 61,6%.

A diplomásaink bruttó átlag jövedelme 80–100 ezer forinttal meghaladja a 2002-ben alkalmazásban állók bruttó havi átlagkeresetét, amely 122 ezer Ft volt¹⁸ és megegyezik az iparban foglalkoztatott szellemi foglalkozású alkalmazásban állók havi bruttó átlag keresetével (210 ezer Ft). Látható, hogy mindkét szakon a relatív szórás 60% körüli érték, amely erős differenciálódást jelent.

Az adatbázis lehetővé tette, hogy kapcsolatot keressünk a diplomásaink jövedelme és a munkahely tulajdoni formája, a munkahely nagysága (foglalkoztatottak száma), valamint a munkahely területi elhelyezkedése között.

Ha rátekintünk a *jövedelem és munkahely tulajdoni formája* kontingencia táblázatra és alkalmazzuk a χ^2 próbát, meggyőződhetünk arról, hogy nem független a jövedelem nagysága a munkahely tulajdoni formájától. A külföldi tulajdonú cégeknél nagyobb a végzett hallgatóink fizetése.

¹⁸ A KSH jelenti 2002/12. 96. o.

28. táblázat***A jövedelem és a munkahely tulajdoni formája közötti kapcsolat***

Jövedelem (ezer Ft)	Köz- igazga- tási intézet	Egyéni vállal- kozó	Első- sorban magyar tulajdo- nú cég	Állami tulajdo- nú cég	Első- sorban külföldi tulajdo- nú cég	Egyéb
50 alatt	1	1	1	0	0	0
51–100	1	4	4	4	2	1
101–150	8	4	10	11	9	1
151–250	5	2	9	12	41	0
251–500	0	1	5	3	29	0
500–nagyobb	0	0	0	0	7	0

A χ^2 számított értéke = 66,6 és 0,1 szignifikancia szinten szignifikáns

Forrás: Hallgatói életút- és véleményelemzés 2002–2003.

χ^2 próbával arról is meggyőződhetünk, hogy a diplomásaink átlagjövedelme és a munkahely nagysága (foglalkoztatottak száma) szintén nem független egymástól. Nagyobb vállalatok nagyobb jövedelmet biztosítanak (χ^2 számított értéke = 51,1 és 1%-os szignifikancia szinten szignifikáns).

A jövedelem és a munkahely területi elhelyezkedése közötti összefüggés a következő kontingencia táblázatban látható.

29. táblázat***Jövedelem és a munkahely területi elhelyezkedése közötti összefüggés***

Jövede- lem (ezer Ft)	Zala me- gye	Fejér me- gye	Győr me- gye	Vesz- prém m.	Vas me- gye	Ko- má- rom m.	Győr Vá- ros	Bu- da- pest	Egyéb	Ösz- szes
50 alatt	1	1	0	0	0	0	1	0	1	4
51–100	0	1	3	0	0	2	3	2	5	16
101–150	3	1	2	2	1	2	11	5	16	43
151–250	1	5	3	4	4	4	15	19	15	70
251–500	0	3	3	1	3	6	5	14	2	37
500–na- gyobb	0	0	0	0	0	1	3	3	0	7
	5	11	11	7	8	15	38	43	30	176

(χ^2 számított értéke = 57,8 és 10%-os szignifikancia szinten szignifikáns)

Forrás: Hallgatói életút- és véleményelemzés 2002–2003.

Látható, hogy a Budapesten dolgozók jövedelme általában magasabb, mint más megyékben, de Győr városban hasonló a jövedelmi megoszlás.

Viszont a *jövedelem és a beosztás, illetve a munkakör* között nem mutatható ki szignifikáns összefüggés 10%-os szignifikancia szinten sem. Úgy tűnik, hogy ez az összefüggés Magyarországon általános, mert a BME felmérése is ezt mutatta.

4.6. Vélemények a képzésünkről

Az oktatás minőségének biztosítása az Egyetem minden tanszékének feladata. Az Egyetem vezetése és döntéshozó testületei többször kinyilvánították a minőség ellenőrzésével kapcsolatos elkötelezettségüket. Különösen aktuálissá vált ez a tevékenység az egyetemmmé válás időszakában. Az új egyetemi stratégia és az Egyetem oktatási fejlesztési terve is kiemelkedően foglalkozott a minőségbiztosítással. Ezért is tartottuk fontosnak, hogy az oktatási tevékenységünkről alkotott hallgatói és munkahelyi véleményeket a felmérés során megismerjük.

Tisztában vagyunk azzal, hogy a mostani felmérés csak tájékoztat a múltban törtétekről, viszont meggyőződésünk, hogy felhívja a figyelmet a jövőbeli teendőkre is. És mivel ez az első feltáró jellegű felmérés, ezért csak statikus állapotfelvételre vállalkozhatunk.

4.6.1. A főiskolán szerzett szakma és tudás elismertsége

A felmérés során arra kértük diplomásainkat, hogy a szokásos iskolai osztályozással értékelje a szakmája társadalmi elismertségét, presztízsét és a szakmájában a karrier lehetőségét.

30. táblázat

A Főiskolán tanult szakma társadalmi elismertsége

Szakok	Fő	Társadalmi elismertség	Presztízs	Karrier lehetőség
1. Építési és Környezet-mérnöki Intézet	12	3,5	3,5	3,8
2. Közlekedési és Gépész-mérnöki Intézet I.	39	3,6	3,7	3,8
3. KGI II. Közlekedés-mérnöki szak	34	3,4	3,6	3,6
4. Informatikai és Villamos-mérnöki Intézet	26	4,2	3,8	3,7
5. Gazdaságtudományi Intézet	71	4,0	4,1	3,8

Forrás: Hallgatói életút- és véleményelemzés 2002–2003.

A kérdésre adott válasz nagymértékben összefügg a betöltött munkakörrel, a jövedelem nagyságával, de mégis adhat némi képet arról, hogy miként értékelik saját helyzetüket. Látható, hogy a minta alapján kialakult számok egyeznek a közvéleményben ismert vélekedéssel.

Az informatikus és közgazdász szakma a legelismertebb, legnagyobb a presztízse, de már nem ilyen egyértelmű a karrier lehetősége. Szinte minden szakmában ugyanaz a karrier lehetőség van – a diplomásaink szerint. Ez nem éri el a nagyon jó minősítést, de nem különbözik más egyetemek végzett hallgatóinak véleményétől, azaz a SZIF-en szerzett diploma hasonló lehetőséget biztosít más egyetemi diplomákkal.

31. táblázat

Munkahely véleménye a főiskolán szerzett tudásról

Szakok	A főiskolán szerzett tudás mennyire	
	értékes	hasznos
1. Építési és Környezetmérnöki Intézet	3,2	3,3
2. Közlekedési és Gépészmérnöki Intézet I.	3,6	3,7
3. KGI II. Közlekedésmérnöki szak	3,1	3,0
4. Informatikai és Villamosmérnöki Intézet	3,4	3,3
5. Gazdaságtudományi Intézet	3,5	3,4

Forrás: Hallgatói életút- és véleményelemzés 2002–2003.

A volt hallgatóink valószínűleg saját élményeiket is megjelenítették akkor, amikor a munkahely véleményét fogalmazták meg a Főiskolán szerzett tudásról.

A Főiskolán szerzett tudás mennyire értékes és hasznos számokban kifejezett értéke azt jelzi, hogy a végzett diplomásaink közepesre értékelik a megszerzett tudás hasznosságát és értékét. Egy esetben magasabb ez az érték, a gépészmérnöki szaknál. A 3,6 illetve 3,7 osztályzat azt is jelzi, hogy a mérnökképzés klasszikus módszerei és tárgya még mindig magas értéket képvisel a piacon. A folyton változó, szétterülő ismereteket képviselő szakmák értékei esetlegeseek: a „mit, milyen mélységben oktassunk” effektus zavarja az egységes piaci értékelés kialakulását. Különösen feltűnő ez a közlekedésmérnöki szaknál.

Ezzel a problémával az egyetemeknek határozottan szembe kell néznünk. Sokszor a letisztult szakmai alapképzés többet ér a piacon, mint a sokrétű, felszínes ismeretek halmaza. Persze ez sokszor ellentétes az egyén érdekével, mert szűkül az elhelyezkedési terület és lehetőség.

Ezt a problémát minden szaknak mélyreható elemzéssel kell feloldani.

4.6.2. Diplomásaink véleménye a képzésünkről

A szakképzés során a hallgató megszerezhet alapismereteket, gyakorlati és szakmai ismereteket, kialakíthat bizonyos képességeket jártasság vagy készség szintjére emelve. Az ismeretközvetítés eredménye az oktató és a hallgató együttműködése során alakul ki.

Az oktatók és az oktatott diszciplinák együtt alakítják ki azokat a képességeket, amelyekkel a diplomás sikeresen oldja meg a munkahelyén a feladatokat.

Az oktatási intézmény tehát közvetíti az ismereteket (amelyekről úgy gondolja, hogy a szakmához elengedhetetlenül szükségesek), kialakítja és fejleszti azon képességeket és szemléleteket, amelyekkel a végzett szakember sikeresen oldhatja meg a felmerülő szakmai, gazdasági és egyéni problémáit.

Ezért nagyon fontos, hogy az intézmény ismerje a végzettek véleményét az oktatási folyamat különböző tényezőiről.

A kérdőív lehetőséget adott arra, hogy mindenki által ismert szokásos ötfokozatú osztályzatot alkalmazva viszonylag jól értelmezze a kérdést és a választ.

32. táblázat

Hogyan közvetítette intézményünk a gyakorlati, a szakmai és a kommunikációs ismereteket?

Szakok	Hogyan közvetítette intézményünk		
	gyakorlati	szakmai	kommunikációs
	ismereteket		
1. Építési és Környezetmérnöki Intézet	3,0	3,6	2,9
2. Közlekedési és Gépészmérnöki Intézet I.	3,1	3,8	3,3
3. KGI II. Közlekedésmérnöki szak	2,9	3,5	3,5
4. Informatikai és Villamosmérnöki Intézet	3,2	3,6	3,0
5. Gazdaságtudományi Intézet	2,6	3,8	3,1
<i>Összesen</i>	<i>2,9</i>	<i>3,7</i>	<i>3,2</i>

Forrás: Hallgatói életút- és véleményelemzés 2002–2003.

A táblázat alapján 3 tényezőre érdemes odafigyelni:

- ⇒ A szakmai ismeretek közvetítését általában jónak mondják diplomásaink. (Az átlag azt jelezi, hogy hallgatónk 60–70%-a jónak, illetve nagyon jónak minősíti a szakmai oktatást.)
- ⇒ A gyakorlati oktatást minden szakon közepesnek vagy annál gyengébbnek minősítik diplomásaink. Különösen feltűnő a gazdálkodás szakosok 2,6-es átlaga.
- ⇒ A kommunikációs ismeretek közvetítését közepesnél valamivel jobbnak minősítik diplomásaink. Ebben az értékelésben az is megjelenik, hogy talán kevés szóbeli lehetőség van a szakmáról és más gazdasági-társadalmi problémáról beszélni, de valószínűleg a kommunikációs technikák megismerésének hiánya is rontja az átlagot.

Az egyetemi, főiskolai képzés egyik fontos feladata, hogy megismertesse a hallgatókat a problémamegoldás általános és speciális módszereivel, kialakítsa a mérnöki/közgazdasági szemléletet, valamint felkészítse őket a szakterület kihívásaira. Azt hogyan oldotta meg ezt a több évig tartó összetett feladatot intézményünk, csak a gyakorlat próbája tudja eldönteni. Négy éves munkaviszony tapasztalataival már ez jól megválaszolható.

33. táblázat

Hogyan alakította ki és fejlesztette intézményünk a problémamegoldó készséget, a mérnök/közgazdász szemléletet, a szakmai problémákra való felkészítést?

Szakok	Hogyan alakította ki és fejlesztette intézményünk		
	probléma- megoldó készséget	mérnök/ közgazdász szemléletet	szakmai problémák- ra való felkészítést
1. Építési és Környezetmérnöki Intézet	3,1	2,9	2,8
2. Közlekedési és Gépészmérnöki Intézet I.	3,4	3,7	3,1
3. KGI II. Közlekedésmérnöki szak	3,3	3,7	3,0
4. Informatikai és Villamosmérnöki Intézet	3,7	3,5	3,4
5. Gazdaságtudományi Intézet	3,3	3,7	2,6
<i>Összesen</i>	<i>3,4</i>	<i>3,6</i>	<i>2,9</i>

Forrás: Hallgatói életút- és véleményelemzés 2002–2003.

Látható, hogy erős közepes osztályzatra értékelték a problémamegoldó készség kialakítását és fejlesztését. Ez nem mondható igazi sikernek. Itt jelentkezik a tömegoktatás hátránya. A mérnöki/közgazdasági szemlélet kialakítását sem tartják igazán kiemelkedőnek, de az Egyetem szakmai problémákra való felkészítését tartják a leggyengébbnek. Ez azt jelenti, hogy nem vittük hallgatóinkat valós szakmai problémák közelébe? Talán az oktató nem követi eléggé az egyre gyorsabban változó világot?

E kérdésekre a szakvezetőknek kell megkeresni a választ. A „termékünk” versenyképessége múlhat ezen.

A végzett diplomásaink közösségben dolgoznak, vezetők lettek, multikulturális közegben tevékenykednek. Hogyan sikerült fejleszteni intézményünknek a szakma humán oldalát? A 34. táblázat mutatja a választ.

34. táblázat

Hogyan sikerült fejleszteni intézményünknek az emberekkel való bánásmódot, nyelvtudást, a világban való tájékozódást?

Szakok	Hogyan sikerült fejleszteni intézményünknek		
	az emberekkel való bánásmódot	nyelvtudást	a világban való tájékozódást
1. Építési és Környezetmérnöki Intézet	2,8	2,2	3,1
2. Közlekedési és Gépészmérnöki Intézet I.	3,0	2,5	3,2
3. KGI II. Közlekedésmérnöki szak	3,2	2,4	3,6
4. Informatikai és Villamosmérnöki Intézet	2,6	2,5	3,0
5. Gazdaságtudományi Intézet	2,7	2,4	3,2
<i>Összesen</i>	<i>2,9</i>	<i>2,4</i>	<i>3,3</i>

Forrás: Hallgatói életút- és véleményelemzés 2002–2003.

A táblázatban található számok elég lehangolók.

Megállapítható, hogy diplomásaink nyelvtudásának fejlesztéséhez az alma mater igen csekély mértékben járult hozzá. A számokból az olvasható ki, hogy szinte szemrehányó módon hibáztatják az intézményünket a nyelvtudásuk fejlesztésének elmulasztása miatt.

Az emberekkel való bánásmód kifejlesztése sem sikerült igazán intézményünknek. Valószínűleg ennek hiányát a vezetői megbízatásuk elnyerése után vették észre. Pedig szinte minden szakképzés céljában szerepel szervezésre, irányításra, vezetésre alkalmas szakember előállítására.

Elégedettebbek már a világban való tájékozódás fejlesztésével, de a közepesnél valamivel erősebb érték jelzi, hogy ebben is visszafogott volt intézményünk. Valószínűleg a társadalmi háttér sem igazán adott támogatást abban, hogy közvetlen tapasztalatot szerezzenek szakmájuk helyzetéről külföldön. A megnyíló Európai Unió munkaerő-piacain csak akkor lehetnek versenyképesek diplomásaink, ha jól ismerik a szakmájuk lehetőségeit és követelményeit. Ez azért is égetően fontos, mert hamarosan Magyarországon is a világpiacon jelenlévő követelmények érvényesülnek.

További fontos kérdés, hogy megfelelő ismereteket oktattunk-e? Több nyitott és zárt kérdésfeltétellel próbáltuk kideríteni ezt. Kérdéseink arra is irányultak, hogy megtudjuk, diplomásainknak milyen ismeretkörök szükségesek a szakmájukhoz a 21. században.

A jelenlegi munkájához mennyire szükségesek az alábbi ismeretkörök? – kérdés feltevésekor az ismeretköröket a kérdőíven előre megadtuk.

35. táblázat

Mennyire szükségesek az alábbi ismeretkörök?

Ismeretkörök	Feltétlenül szükségesek (%)	Szükségességek (%)	Nem szükségesek (%)	Együtt (%)
1. Gazdasági ismeretek	43	45	12	100
2. Jogi ismeretek	24	47	29	100
3. Társadalmi ismeretek	9	53	38	100
4. Szervezési ismeretek	44	43	13	100
5. Vezetési ismeretek	35	47	18	100
6. Nyelvi ismeretek	51	31	18	100
7. Informatikai ismeretek	56	38	6	100
8. Matematika, statisztika	17	55	28	100
9. Szakmai alapozó tárgyak	47	42	11	100
10. Államvizsga tárgyak	20	63	17	100
11. Szakmai gyakorlatok	49	36	15	100

Forrás: Hallgatói életút- és véleményelemzés 2002–2003.

A végzett hallgatóink jelenlegi munkájukhoz szinte minden felsorolt ismeretkört szükségesnek tart. Az informatika ismeretkört jelölték meg legtöb-

ben, a válaszadók 94%-ának szükséges a jelenlegi munkájához, de ezen belül 56%-nak feltétlenül szükséges. A sorban az informatikát követi a szakmai alapozó tantárgyak 89%-kal, a gazdasági ismeretek 88%-kal, a szervezési ismeretek követik 87%-kal, és igen előkelő helyen van a szakmai gyakorlatok ismeretköre (85%) is.

Érdemes megvizsgálni azt is, hogy a Főiskola mennyi energiát, időt fordított az ezen ismeretkörök oktatására. A diplomások véleménye a 36. táblázatban látható.

36. táblázat

A Főiskolán mennyi energiát, időt fordítottak oktatásra?

Ismeretkörök	túl sokat %	megfelelőt %	keveset %	Együtt
1. Gazdasági ismeretek	5	80	15	100
2. Jogi ismeretek	6	75	19	100
3. Társadalmi ismeretek	11	70	19	100
4. Szervezési ismeretek	11	54	35	100
5. Vezetési ismeretek	6	54	40	100
6. Nyelvi ismeretek	2	20	78	100
7. Informatikai ismeretek	4	51	45	100
8. Matematika, statisztika	19	74	7	100
9. Szakmai alapozó tárgyak	5	70	25	100
10. Államvizsga tárgyak	3	87	10	100
11. Szakmai gyakorlatok	3	36	61	100

Forrás: Hallgatói életút- és véleményelemzés 2002–2003.

A volt hallgatóink 78%-a a nyelvi ismeretek oktatására fordított energiát, időt túl kevésnek mondja. Igen sokan (61%) tartják a szakmai gyakorlati képzésre fordított időt, energiát kevésnek, ezeket követi az informatika (45%) és vezetési ismeretek (40%).

Persze itt a diák és tanár közös felelőssége is felmerül, de erre nem kérdeztünk rá. Pedig kézenfekvő lett volna megkérdezni, hogy diákként mennyi energiát és időt fordított az ismeretkörök jó elsajátítására.

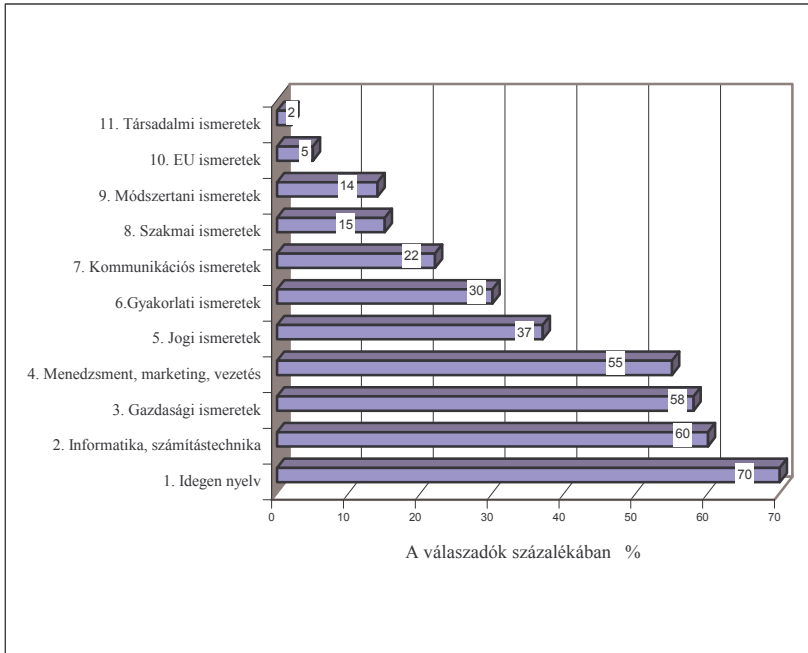
Tanulságos lehet (a megfelelő szaktantárgyat oktatóknak) a többi ismeretkör gyakorisági eloszlását megvizsgálni, mert mindegyik jelez valamit a szakembernek.

Kíváncsiak voltunk arra is, hogy diplomásaink milyen ismeretköröket tartanak feltétlen szükségesnek a szakmájukban a 21. században. Ebből állítottuk össze a leggyakrabban leírt ismeretek listáját, és azt is meghatároztuk,

hogy a válaszadók hány százaléka említette az egyes elemeket. Ez látható a 21. számú ábrán.

21. ábra

Válaszadók által szükségesnek tartott ismeretkörök és preferencia sorrendjük

Forrás: Hallgatói életút- és véleményelemzés 2002–2003.

A lista magáért beszél. Érdemes az új tantervek összeállításánál ezekre az információkra odafigyelni.

4.7. Diplomásaink tanácsai, javaslatai

4.7.1. Továbbképzés

A volt hallgatóink számokban kifejezett értékelései rávilágítanak a képzésünk gyengeségeire és erősségeire. A képzésünk erősségeiből személyes hasznot húznak, gyengeségeit pedig tőlük telhető módon korrigálják. Az

élethosszig tartó tanulás koncepcióra építve az alma mater is tehet valamit. Ha korszerű, versenyképes továbbképzési kínálatot nyújt, akkor hosszú távon biztosíthatja az oktatási piacon megfelelő részesedését, mert a bizalmi tőke nagyobb az alma mater iránt. A kapcsolat megtartása és megerősítése mindkét fél számára haszonnal jár. Fontos, hogy ajánlatunk találkozzon a diplomásaink elképzelésével és valós szükségleteivel. Ezért tettük fel az alábbi kérdéseket:

Milyen továbbképzést tart szükségesnek saját pályáján?

Nyílt kérdés volt, a válaszadó szabadon, az igényének megfelelően írhatott be témaköröket. Ezen válaszokból állítottuk össze a következő táblázatot.

37. táblázat

Saját pályájához szükséges továbbképzés témakörei

Továbbképzés témája	Hányan, illetve hány százalék jelölte meg a témát			
	Mérnök		Közgazdász	
	fő	%	fő	%
1. Idegen nyelv	32	29	24	34
2. Gazdasági ismeretek	25	23	13	18
3. Informatika	18	16	3	4
4. Menedzsment, marketing, vezetés	14	13	2	3
5. Szakmai ismeretek	14	13	9	13
6. Jogi ismeretek	3	3	9	13
7. Kommunikáció, emberekkel való bánásmód	5	5	3	4
8. EU ismeretek	3	3	5	7

Forrás: Hallgatói életút- és véleményelemzés 2002–2003.

Ez a táblázat azt mutatja, hogy a diplomásaink jelenlegi munkahelyén milyen tudás-hiánnyal küzdenek. Valószínűleg a jelenlegi munkahely és beosztás megtartásához volna szükséges a tanfolyamon megszerezhető ismeretek megerősítése. Idegen nyelvet mérnökök és közgazdászok egyaránt nagy arányban tanulnának, hiszen az elért beosztáshoz a szakmán felül kell. A gazdasági ismereteket is hasonló megfontolással választanák a mérnökök. Lehet, hogy csak az ismeretek szükségesek, de lehet, hogy a képesítési oklevél hiánya okoz gondot. Ezt a feltevést erősíti, hogy a szakmai ismereteket igénylő tanfolyam nem az első helyen szerepel.

A téma jobb kifejtése érdekében zárt formában is feltettük a kérdést, milyen továbbképzést tart szükségesnek a további előrehaladásához? (A válaszok közül többet is megjelölhettek). A válasz a 38. táblázatban látható.

38. táblázat***Az előrehaladáshoz szükséges továbbképzés jellege***

Továbbképzés jellege	Mérnök (%)	Közgazdász (%)
1. Idegen nyelv	44	54
2. Szakmai	44	42
3. Közgazdasági	34	16
4. Vezetői	31	28
5. Informatikai	22	16
6. Jogi	6	22

Forrás: Hallgatói életút- és véleményelemzés 2002–2003.

A további előrehaladáshoz már a szakmai ismeretek kerültek előtérbe, ami természetesen kapcsolódik az idegen nyelv és vezetői ismeretekkel.

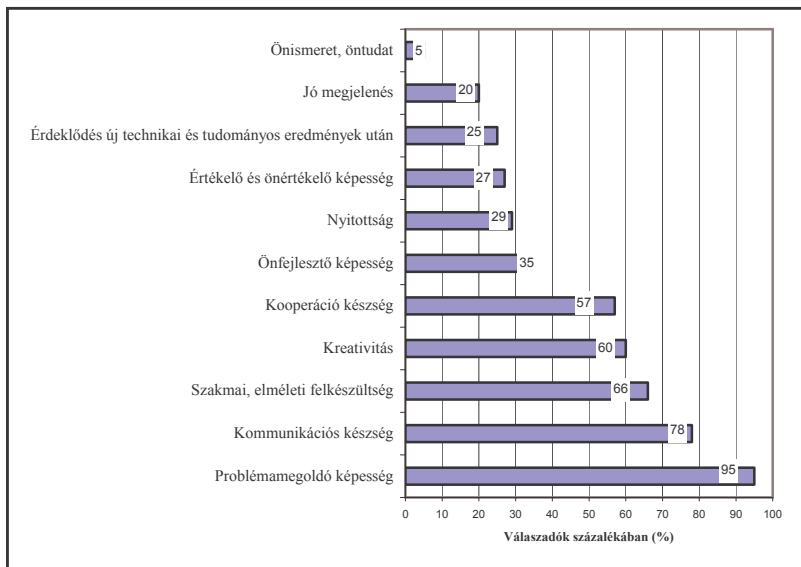
Kíváncsiak voltunk arra is, hogy a végzett hallgatók a továbbképzés milyen formáját tartják jónak, megvalósíthatónak és fontosnak. Több lehetőséget is kiválaszthattak a zárt kérdés válaszai közül.

A válaszadók 40%-a posztgraduális és a vállalati tréninget tartja a továbbképzés hatékonysága szempontjából a legjobbnak, 35%-a a tanfolyami képzést jelölte meg, önképzésre a válaszadók 20%-a adta voksát.

A fontos ismeretek meghatározása mellett nem elhanyagolható az sem, hogy az eredményes munkavégzéshez és a gyors sikerhez milyen személyiségi jegyek, képességek megléte előnyös és szükséges. A válaszadók ötöt jelölhettek meg a felsoroltakból.

A 22. ábrán látható, hogy a diplomásaink már tudják, hogy nem általában közgazdászt vagy mérnököt keresnek a vállalatok, hanem valamihez értő szakembert. Pályázati hirdetések sokasága az „elvárásaink” részben fogalmazza meg az elvárt képességeket, személyiségjegyeket:

- Jó (kiváló) kommunikációs képesség
- Jó problémamegoldó képesség (hatékony problémamegoldó képesség)
- Alkalmasság csoportmunkára
- Strukturált és innovatív gondolkodás, stb.

22. ábra***A leginkább szükséges személyiségjegyek és preferencia sorrendjük***

Forrás: Hallgatói életút- és véleményelemzés 2002–2003.

Ezen képességek általános hiányára utal Steiner László az Am Cham alelnöke amikor azt írja: „A diákok még jó nevű egyetemeken is csak lexikális tudást kapnak, ahelyett, hogy a gyakorlatban szükséges készségeket sajátítanának el, megtanulnának csoportban és multikulturális környezetben dolgozni, kommunikálni, problémát megoldani és prezentálni” (Mártonffy-Vrannai 2003, 38). Ezért – bár a magyar iskolai oktatás jó alapokat ad – a munkavállalóknak még komoly képzésre van szükségük a cégen belül, hogy helyt tudjanak állni a munkában. Ezért a cégek egy része összefog az egyetemekkel, hogy több hónapos ráképzéssel – többnyire külföldi telephelyén – pótolják a szükséges ismereteket és készségeket. Erre kell törekedni Egyetemünknek is, és így jól el tudná látni továbbra is – sőt megújítani az alma mater szerepet.

4.8. Diplomásaink véleménye az „alma mater” szerepéről

Az egyetemünk alma mater szerepével kapcsolatosan tettünk fel állításokat a kérdőlapon, és arra kértük diplomásainkat, hogy jelöljék meg ötfokozatú skálán, hogy mennyire tartják fontosnak saját szempontjukból azokat.

39. táblázat

Egyetért-e a következő állításokkal?

Állítások	egyál- talan nem fontos	nem fontos	kö- zöm- bös	fontos	na- gyon fontos
1. Az intézménynek ismerni kell a cégek véleményét az oktatásról	2	4	15	23	56
2. A végzett hallgatók elhelyezkedési és karrier lehetőségét mérni kell rendszeresen	2	1	8	37	52
3. A végzett hallgatókat rendszeresen hívja az „alma mater” konferenciákra, rendezvényre	1	14	36	31	16
4. Az egyetem rendszeresen hirdessen szakmai továbbképzéseket a végzett hallgatóknak	1	2	16	31	51
5. Az egyetem szervezzon olyan társadalmi eseményeket (bálokat), ahol a volt hallgatók évente találkozhatnak	7	15	27	32	19

Forrás: Hallgatói életút- és véleményelemzés 2002–2003.

Látható, hogy a válaszadó hallgatók 89%-a fontosnak tartja, hogy a végzett hallgatók elhelyezkedési és karrier lehetőségét rendszeresen mérni kell,

79%-a fontosnak tartja, hogy az intézménynek ismerni kell a cégek véleményét az oktatásról, 82%-a fontosnak tartja, hogy az egyetem rendszeresen hirdessen szakmai továbbképzéseket a végzett hallgatóknak,

51%-a fontosnak tartja, hogy az Egyetem szervezzon olyan társadalmi eseményeket (bálokat), ahol a volt hallgatók évente találkozhatnak,

47%-a fontosnak tartja, hogy az „alma mater” rendszeresen hívja a végzett hallgatókat konferenciára, rendezvényre.

Kértük a volt hallgatóinkat arra, hogy az ötfokozatú skálán értékeljék, hogy az előbbi állításokat az „alma mater” mennyire teljesítette eddig.

40. táblázat

Mennyire teljesítette a SZIF az alábbi állításokat?

Állítások	Egyál- talan nem teljesí- tette	nem teljesí- tette	nem tudja	teljesí- tette	hiány- talanul teljesí- tette
1. Az intézménynek ismerni kell a cégek véleményét az oktatásról	7	18	44	27	7
2. A végzett hallgatók elhelyezkedési és karrier lehetőségét mérni kell rendszeresen	5	18	38	27	12
3. A végzett hallgatókat rendszeresen hívja az „alma mater” konferenciákra, rendezvényre	32	21	30	10	7
4. Az egyetem rendszeresen hirdessen szakmai továbbképzéseket a végzett hallgatóknak	35	28	27	7	3
5. Az egyetem szervezzen olyan társadalmi eseményeket (bálokat), ahol a volt hallgatók évente találkozhatnak	32	29	25	11	4

Forrás: Hallgatói életút- és véleményelemzés 2002–2003.

Látható, hogy a válaszadók 63%-a azt érzi, hogy az Egyetem nem teljesítette azt, hogy volt hallgatóinak hirdetett volna szakmai továbbképzéseket, 61%-a azt mondja, hogy az Egyetem nem szervezett olyan társadalmi eseményeket (pl. bálokat), ahol a volt hallgatók évente egyszer találkozhatnának, 51%-a azt mondja, hogy az „alma mater” nem hívta konferenciákra, 25%-a úgy tudja, hogy az intézményünk nem ismeri a cégek véleményét az oktatásukról, 22% azt mondja, hogy az intézményünk nem mérte az elhelyezkedési és karrier lehetőségeket.

4.9. A felmérés legfontosabb eredményei

A felmérés részletes feldolgozása és elemzése után megállapítható, hogy az 1998-ban diplomát szerzett – a kérdőívre választ adó – hallgatóinktól számos olyan információt kaptunk, amelyek alkalmasak arra, hogy a további oktatási-képzési stratégiánk kialakításánál figyelembe vegyük.

- ⇒ Négy évvel a diploma megszerzése után, 27 éves átlagos életkorú volt hallgatóink mintegy fele házasodott meg vagy élettársi kapcsolatban él, ez az arány – a vártak megfelelően – a nők körében magasabb.
- ⇒ A végzés után négy évvel a felmérték 40,6%-a rendelkezik saját lakással, mintegy harmaduk lakik még szüleinél és negyedük albérletben.
- ⇒ A végzés utáni munkahely megszerzéséhez több módszert is bevetettek hallgatóink. A sikerhez vezető módszerek közül 32% a hirdetés, 22,2% a baráti, rokoni kapcsolatokat, 11% a főiskolai kapcsolatot, állásbörzét, 10% a tanulmányi szerződést jelölte meg.
- ⇒ Diplomásaink kétharmada szakmájában helyezkedett el, több mint egynegyede részben a szakmájának megfelelő területen dolgozik és csak 5% más területen.
- ⇒ Az átlagtól legjobban a Közlekedési szak hallgatói térnek el, ahol a végzettek csak fele dolgozik a szorosan vett szakterületen. A válaszadóknak mintegy 47%-a jelezte, hogy az első munkahelyén dolgozik, 34,6%-a a második, 12%-a a harmadikon.
- ⇒ A mérnöki diplomát szerzettek több mint fele mérnöki (tervező, gyártó-üzemeltető, minőségbiztosító) munkakörben dolgozik, a gazdálkodás szakos diplomásainkat legnagyobb arányban (55%) a pénzügyi-számviteli munkakörben foglalkoztatják.
- ⇒ A diplomások közel 70%-a magán cég alkalmazottja, ötöde pedig közalkalmazotti státuszban dolgozik.
- ⇒ Megvizsgáltuk a munkahelyet a tulajdoni formája, mérete és területi elhelyezkedése szerint. Ebből kiderült, hogy diplomásaink 50%-a elsősorban külföldi tulajdonú cégnél dolgozik. A mérnökök több mint egyötöde állami tulajdonú, a gazdálkodás szakos diplomásaink egyötöde magyar tulajdonú cégnél dolgozik. Ezekről az arányokról lényegesen eltér a villamosmérnökök és informatikusok csoportja, szinte teljes egészében külföldi tulajdonú vállalatoknál dolgozik, a közlekedésmérnökök 41%-a állami tulajdonú cégnél dolgozik.

- ⇒ A végzett hallgatóink több mint fele nagyvállalatnál dolgozik; a mérnököknek több mint 60%-a, a közgazdászoknak kevesebb, mint 40%-a.
 - ⇒ Az 1998-ban végzett hallgatóink egyötöde Győr városában helyezkedett el, 27%-a Győr-Moson-Sopron megyében, 34%-a a Nyugat-dunántúli régióban, egynegyede pedig Budapesten.
 - ⇒ Különösen izgalmas az alma mater-nek szembesülni azzal, hogyan értékesül az a tudástőke, amelyet a tanszékeken gyűjtöttek hallgatóink a szakképzésben, és mennyire viszi előre diplomásainkat az a társadalmi tőke, amelyet az alma mater adott és folytonosan a diplomásaink rendelkezésére áll.
 - ⇒ A tudás értékesülésének egyik mérhető formája a négy év alatt elért beosztás. A felmérésből az derült ki, hogy a választ adó diplomásaink fele vezető beosztású. Ebből a szempontból a mérnökök sikerebbek, mert 52%-uk vezető beosztásban dolgozik, a közgazdászok 48%-ával szemben. Ez a különbség a jövedelemben is megmutatkozik, mert a mérnökök jövedelmének átlaga 210 ezer Ft, a közgazdászoké 190 ezer Ft.
 - ⇒ A jövedelmek nagy fokú differenciálódására utal a 60% körüli relatív szórás.
 - ⇒ A diplomásaink jövedelme és a munkahely tulajdoni formája, valamint a munkahely mérete (foglalkoztatottak száma) között erős összefüggés van. Külföldi tulajdonú cégek, illetve a nagyobb méretű vállalatok nagyobb jövedelmet biztosítanak diplomásainknak.
 - ⇒ A válaszokból az derül ki, hogy a Főiskolán szerzett szakma és tudás elismertsége, presztízse és karrier lehetősége jónak mondható. Az informatikus és közgazdász szak elismertebb, magas a presztízse. Diplomásaink szerint a karrier lehetősége szinte minden szakmában jónak mondható. Arra, hogy a Főiskolán szerzett tudás mennyire értékes, hasznos a közepesnél valamivel jobb választ adtak.
 - ⇒ A szakképzés során az oktatási intézmény közvetíti az ismereteket (amelyekről úgy gondolja, hogy a szakmához elengedhetetlenül szükségesek), kialakítja és fejleszti azon képességeket és szemléleteket, amelyekkel sikeresen oldja meg a diplomás a felmerülő szakmai, gazdasági és egyéni problémáit. Természetesen ez mind az oktató és hallgató együttműködése során valósul meg.
- Mi erről a folyamatról a véleménye a volt hallgatóinknak:
- ⇒ A diplomásaink 60–70%-a jónak, illetve nagyon jónak minősíti a szakmai oktatást.

- ⇒ A gyakorlati oktatást minden szakon közepesnek vagy annál gyengébbnek mondják hallgatónk.
- ⇒ A problémamegoldó készség kialakítását közepesnél valamivel jobbnak ítélik, a mérnöki/közgazdasági szemlélet kialakítását és fejlesztését jónak ítélik.
- ⇒ A diplomásaink nyelvtudásának fejlesztéséhez igen csekély mértékben járult hozzá (2,4-es osztályzatot adtak) intézményünk.
- ⇒ A diplomásaink jelenlegi munkájához szükséges ismeretkörök közül az *informatikai ismeretkört jelölték* meg legtöbbször, a válaszadók 94%-ának szükséges a jelenlegi munkájához, de ezen belül 56%-ának feltétlen szükséges. Sorban ezt követik a *szakmai alapozó tantárgyak* (89%), a *gazdasági ismeretek* (88%), *szervezési ismeretek* (87%), és *igen előkelő helyen van a szakmai gyakorlatok ismeretköre* (85%) is.
- ⇒ Az ismeretkörök oktatására fordított időt, energiát általában megfelelőnek tartják volt hallgatónk, de a hallgatók 78%-a a *nyelvi ismeretek oktatására fordított időt túl kevésnek* mondja. Igen sokan (61%) tartják a *szakmai gyakorlatra fordított időt kevésnek*, ezeket követi az *informatika* (45%) és a *vezetési ismeretek* (40%).
- ⇒ A diplomásaink által feltétlen szükségesnek tartott ismeretkörök preferencia lista élén az idegen nyelv áll (70%), majd az informatika (60%), a gazdasági ismeretek (58%) és a vezetési ismeretek (55%) következnek.
- ⇒ Az ismeretkörök mellett nem elhanyagolható azon személyiségi jegyek kialakítása, amelyek megléte fontos a sikerhez és karrierhez. Ezen lista élén a *problémamegoldó képesség* áll 95%-kal, majd a *kommunikációs készség* (78%), *szakmai elméleti felkészültség* (66%), valamint a *kreativitás és kooperációs készség* (57%) követi.
- ⇒ A válaszadók 89%-a fontosnak tartja, hogy a végzett hallgatók elhelyezkedését, karrier lehetőségét rendszeresen mérjék.
- ⇒ 79%-a fontosnak tartja, hogy az intézmény ismerje a cégek véleményét az oktatásról, 82%-a fontosnak tartja, hogy az Egyetem rendszeresen hirdessen szakmai továbbképzéseket a végzett hallgatóknak,
- ⇒ 51%-a fontosnak tartja, hogy az Egyetem szervezzon olyan társadalmi eseményeket, ahol a volt hallgatók évente találkozhatnak,
- ⇒ 47%-a fontosnak tartja, hogy az „alma mater” rendszeresen hívja a végzett hallgatókat konferenciára, rendezvényre.

5. AZ ÉSZAK-DUNÁNTÚL FELSZŐOKTATÁSI ÉS KUTATÁS- FEJLESZTÉSI SZERKEZETE

Egy térség felsőoktatása jelenti azt a bázist, amely a szellemi erőforrások utánpótlásáért felelős, az intézményekben folyó kutatómunka pedig a tudományos kapacitások egyik meghatározó tényezője. Ebből a szempontból öröndetes, hogy az elmúlt tíz évben jelentősen bővült a felsőoktatásban részt vevő hallgatók száma, szélesedett az intézmények és az általuk indított szakok választéka. A felsőoktatási intézmények nappali tagozatos hallgatóinak létszáma 1998-ban országos szinten meghaladta a 163 ezer főt, ami 227%-kal magasabb az egy évtizeddel korábbi értéknél. A prognózisok szerint a hallgatók száma az elkövetkező években is növekedést fog mutatni, amelynek üteme azonban a rendszerváltozás utáni értéknél mérsékeltebb lesz. A most dolgozó több mint hatszázezer diplomás közül 15 év alatt mintegy kétszázezren kerülnek ki a munkából, közel félmillió új diplomás lépne be a munkapiacra a főiskolákról és egyetemekről.

A szülők lakóhelye szerint, arányát tekintve a legtöbb hallgató (23,0%) Budapestről kerül a felsőfokú képzésbe, a fővárost követi Borsod-Abaúj-Zemplén, Pest, Hajdú-Bihar, majd Szabolcs-Szatmár-Bereg megye. Ez nem is meglepő, hiszen ezen térségek a legnagyobb népességszámúak az országban, míg a kisebb megyék (Nógrád, Komárom-Esztergom, Tolna, Vas, Zala) hátrább helyezkednek el a rangsorban. A hallgatók abszolút száma alapján, a régiónkénti sorrendet Közép-Magyarország (30,1%) vezeti, majd következik a többi térséget megelőzve az Észak-Alföld (15,3%). A hallgatói létszám a Dél-Dunántúlon a legalacsonyabb, az országosból való részesedése csupán 8,8%. Az Észak-Dunántúl hat megyéjéből (Győr-Moson-Sopron, Vas, Zala, Veszprém, Fejér és Komárom-Esztergom megye) kerül ki a szülők lakóhelye szerint a hallgatók alig ötöde (19,7%).

A figyelmet a 20–24 éves korcsoport felsőoktatásban való részvételére fókuszálva, már kissé árnyaltabb kép rajzolódik elénk: ekkor Budapest (21%) vezető szerepét már csak néhány százalék erejéig tartja a sorban az utána következő Csongrád (19,3%), Borsod-Abaúj-Zemplén (19,0%), Heves (19,0%), Hajdú-Bihar (18,4%) és Jász-Nagykun-Szolnok (18,3%) megyék előtt, míg a sort Komárom-Esztergom (13,4%) és végül Pest megye (12,4%) zárja. Az egyes régiók között csak árnyalatnyi különbségeket lehet felfedezni, amit úgy értékelhetünk, hogy a jelenlegi 20–24 éves korosztály közel egyötöde részt vesz valamifajta felsőfokú képzésben. Meg kell azonban vallani, hogy nem szabad a relatíve magas (megjegyezzük a jelenlegi szint a nyugati országokhoz képest még mindig alacsonyabb!) beiskolázási

arányokkal, azok növekedési ütemével büszkélkedni, mert köztudomású, hogy az OECD országokban nagy, ill. egyre nő a diplomás munkanélküliek aránya a tartós munkanélküliek között. A felsőoktatás „felhígulása”, a gyorsalpalók terjedése és az egyetemek színvonalvesztése miatt ez Magyarországon is reális veszély lehet. Holott a *regionális gazdaság- és vállalkozásfejlesztés* (a megszerzett ismeretek bővítése, aktualizálása és új szakterületek elsajátítása révén) egyik fontos területe lehet a *képzés*.

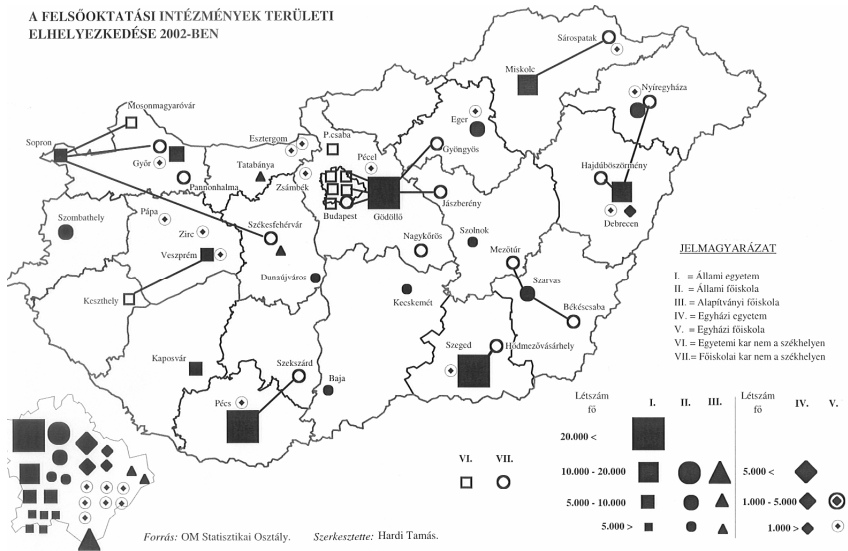
A *felsőfokú intézmények hallgatói létszámát*, illetve oktatási profilját meglehetősen nehéz pontosan meghatározni, ugyanis a statisztikák csak késve közölnek erre vonatkozó információkat. További problémát okoz a számbavételnél, hogy a több településen is jelen lévő intézmények karainak településenkénti létszámadataihoz nehéz hozzájutni, azok általában összevontan szerepelnek, és így a kisebb települések életében jelentős súllyal bíró kar(ok), szak(ok) kimaradnak a megfigyelésből.

A hallgatói létszámok alapján az ország *felsőoktatási profiljában* meghatározó szerepe van a *társadalomtudományi* (közgazdasági, jogi, pénzügyi és bölcsész), valamint a *műszaki* képzésnek. Azt mondhatjuk, hogy a gazdasági változások egyértelmű haszonélvezője a társadalomtudományi képzés volt, amely egyre nagyobb teret hódít az egyes térségek felsőoktatásában is, igazodva az országban megfigyelhető tendenciához és a gazdálkodó szervezetek fokozott igényeihez. Nem célunk a felsőoktatás egyes tudományterületeit értékelni, ezért inkább annak területi specialitásaival foglalkozunk a továbbiakban.

A hagyományos felsőoktatási központok (Szeged, Debrecen, Pécs, Miskolc) Budapestet követően meghatározói az ország felsőoktatási bázisának (23. ábra). Ezen központoknál jóval kisebb a mérete a második vonalban elhelyezkedő, inkább speciális képzést nyújtó képzési centrumoknak (Veszprém, Gödöllő, Győr, Sopron, Nyíregyháza, Eger, Szombathely). Szembetűnő az oktatási profil tanulmányozása során, hogy ezekben az intézményekben *csak néhány tudományterület oktatása a meghatározó*, sokszínűségük, képzési palettájuk nem hasonlítható a „campus-jellegű” felsőoktatási központokhoz. A regionális szemléletmód alkalmazása esetén kitűnik, hogy az *ország nyugati részén* (sem a Nyugat-, sem a Közép-Dunántúlon) *nincsen kimondott felsőoktatási központ: az intézmények mérete kicsi, az oktatás profilja meglehetősen egysíkú*.

23. ábra

A FELSŐOKTATÁSI INTÉZMÉNYEK TERÜLETI
ELHELYEZKEDÉSE 2002-BEN

Szűkebb térségünknel maradva, az Észak-Dunántúlon megvizsgáltuk a Nyugat-magyarországi Egyetem, a Veszprémi Egyetem, a Berzsényi Dániel Főiskola, valamint a Széchenyi István Főiskola képzési irányainak, hallgató létszámának és oktatói bázisának bővülését. Súlyuknál fogva ugyanis ezen intézmények jelentenek bizonyos mértékű konkurenciát egymásnak, míg a kisebb főiskolák (teológiai és alapítványi magán intézmények, pl. a tatabányai Modern Üzleti Tudományok Főiskolája és a székesfehérvári Kodolányi János Főiskola) kevésbé gyakorolnak befolyást az említett szervezeteknél folyó intézményfejlesztésre. Elemzésünket szerettük volna az említett felsőoktatási intézmények fejlesztési stratégiája birtokában elvégezni, azonban annak hiányában statisztikai adatok alapján végeztük elemzésünket. A következőkben a rendelkezésre álló 1998-as, illetve tíz évvel korábbi, az 1988-as adatok alapján vonunk le következtetéseket.

Nyugat-magyarországi Egyetem

1988-ban a Nyugat-magyarországi Egyetem székhelyét adó korábbi Erdészeti és Faipari Egyetem alapvető profilja az erdészeti- és faipari mérnöki képzés volt. Két karán összesen 528 hallgató tanult, a főállású oktatók száma 100 fő volt. Új szakok indításával (környezetmérnöki képzés, műszaki szakoktató képzés, művészeti szakok, közgazdasági képzés), illetve a felsőoktatás integrációja során jelentősen bővült az egyetemi képzésben részt vevő hallgatók létszáma. 2000 januárjától a korábbi Nyugat-Magyarországi Regionális Egyetemi Szövetségből létrejött intézményhez tartozik a korábbi Pannon Agrártudományi Egyetem mosonmagyaróvári Mezőgazdaságtudományi Kara, a soproni Benedek Elek Óvóképző Főiskola, a győri Apáczai Csere János Tanítóképző Főiskola, illetve a székesfehérvári Földmérési és Földrendezői Főiskolai Kar is. Ezen csatlakozó intézmények képzési irányai nem változtak meg alapvetően, kis túlzással csak hallgatói létszámuk növekedett az elmúlt évtizedben. Az egyetemi integráció után a Nyugat-magyarországi Egyetem nappali tagozatos hallgatói létszáma 2000 márciusában 3861 fő, a főállású oktatók száma 488, közülük minősített 149 (30,5%).

Veszprémi Egyetem

A Veszprémi Egyetem rendszerváltozás előtti fő profilját a vegyész képzés dominálta. 197 főállású oktatója 599 hallgatót oktatott 1988-ban. A felsőoktatási integráció során a Veszprémi Egyetemhez csatlakozott a Pannon Ag-

rártudományi Egyetem keszthelyi Georgikon Mezőgazdaságtudományi Kara. A bázisévnek tekintett 1988-ban 484 hallgatója és 119 oktatója volt a karnak. Az integráció utáni Veszprémi Egyetem hallgatói összlétszáma 5426 fő, az oktatók száma 402 fő. Nagyon magas a minősítettek aránya (68%!), az oktatók közül 276-an rendelkeznek tudományos fokozattal.

Berzsenyi Dániel Főiskola

A korábbi tanítóképző főiskolán 1988-ban 1438 hallgató tanult és 210 fő-foglalkozású tanár oktatott. Az oktatási profilját egyetemi képzéssel szélesíteni törekvő intézmény hallgatóinak száma 2366 fő. 224 főállású oktatója közül 51-en (22,8%) tudományos minősítettek.

Széchenyi István Főiskola

A Főiskola rendszerváltás előtti alapvető képzési profilját a közlekedési és távközlési mérnökképzés jelentette. Az elmúlt évtizedben a szakok bővülésével együtt nőtt a hallgatói létszám is. A vizsgálatban bázisévnek tekintett 1988-ban még csak 1244 hallgatója volt a Főiskolának, ami napjainkban megközelíti a hatezer főt (5967). Az egyetemmé válás alapját jól szolgálta, hogy az intézmény oktatási profilja jelentősen kiszélesedett, ma már 17 szakon és 7 később három egyetemi karrá átalakult fakultáson folyik a képzés. A Főiskola főfoglalkozású oktató létszáma az 1988-as statisztikai adatok tanúsága szerint 299 fő volt, ami meglepőnek tűnhet annak ismeretében, hogy jelenleg a közel ötszörösére (!) nőtt hallgatói létszámot 268 főállású tanár oktatja. A minősítettek aránya megközelíti a 25%-ot (65 fő).

41. táblázat

Hallgatói és oktatói létszámok az Észak-Dunántúl kiválasztott felsőoktatási intézményeiben (2000. március)

<i>Intézmény/Kar</i>	<i>Nappali tag. hallgatók létszáma</i>	<i>Főállású oktatók száma</i>	<i>Ebből tud. min- k száma</i>	<i>1000 hallgatóra jutó tud. min-k száma</i>	<i>Rangsor a tud. min. aránya szerint</i>
Nyugat-magyarországi Egyetem	3861	488	149	38,6	7.
Apáczai Csere János Tanító- képző Főiskolai Kar (Győr)	1187	112	4	3,4	20.
Benedek Elek Pedagógiai Főiskolai Kar (Sopron)	508	45	2	3,9	18.
Erdőmérnöki kar (Sopron)	346	121	39	112,7	1.
Faipari Mérnöki Kar (Sopron)	420	70	41	97,6	2.
Közgazdaságtudományi Kar (Sopron)	492	25	11	22,4	10.
Földmérési és Földrendezői Főiskolai Kar (Székesf.vár)	156	29	6	38,5	8.
Mezőgazdaságtudományi Kar (Mosonmagyaróvár)	752	86	46	61,2	4.
Veszprémi Egyetem	5426	402	276	50,9	6.
Mérnöki Kar	3309	143	118	35,7	9.
Tanárképző Kar	1196	156	72	60,2	5.
Georgikon Mezőgazd. tudományi Kar (Keszthely)	921	103	86	93,4	3.
Berzsenyi Dániel Főiskola¹⁹	2366	224	51	21,6	11.
Széchenyi István Főiskola	5967	268	65	10,9	15.
Építési és Környezetmérnöki Fakultás	816	47	14	17,2	12.
Informatikai és Villamosmér- nöki	1134	58	18	15,9	13.
Közlekedési és Gépészmérnöki	2035	74	15	7,4	17.
Közgazdasági	1088	54	12	11,0	14.
Művészeti	104	20	–	–	–
Egészségügyi és Szociális	266	7	1	3,8	19.
Jogi	524	8	5	9,5	16.
<i>Országosan összesen</i>	<i>171047</i>	<i>17500</i>	<i>6115</i>	35,7	
<i>Térség összesen</i>	<i>17620</i>	<i>1382</i>	<i>541</i>	32,6	
<i>A térség részesedése (%)</i>	<i>10,3</i>	<i>7,9</i>	<i>8,8</i>	91,3	

Forrás: egyéni adatgyűjtés az intézmények adatszolgáltatása alapján, 2000. május

¹⁹ A Berzsenyi Dániel Főiskola Intézményfejlesztési terve alapján.

5.1. Kutatás-fejlesztés az Észak-Dunántúlon

A rendszerváltozást követően kettős hatás érvényesült a hazai tudományos életben és a kutatás-fejlesztésben (K+F). Egyrészt a *szűkülő források* (pl. KMŰFA) és a hazai kutatások iránti *csökkenő kereslet* a vállalatokat, kutatóintézeteket létszámcsoökkentésre kényszerítették. Másrészt tömegével alakultak új gazdasági szervezetek, amelyek – közülük is leginkább a vonzóbb fizetést nyújtó külföldi tulajdonú vállalkozások – erős szívó hatást gyakoroltak a jól képzett kutatókra, fejlesztőkre. Ha a tudományos aktivitás mutatóit (létszám adatok, ráfordítások, szabadalmak száma stb.) tekintjük, azok alakulásában is visszatükröződnek az elmúlt évek ezen szektort érintő gazdasági folyamatai. A fejlesztési eredmények csökkenésében közrejátszik, hogy a felhalmozott és potenciálisan elérhető szakmai-fejlesztői tudást a gazdasági társaságoknak csak töredéke hasznosítja, hiszen azok maguk is csak kis mértékben végeznek kutatási tevékenységet, folytatnak kísérleti fejlesztést.

5.1.1. Kutatóhelyek száma

1998-ban a K+F statisztika 1725 kutatóhelyet tartott nyilván, amelyek meghatározó részét a felsőoktatási kutatóhelyek alkotják. Az intézményrendszer viszonylagos stabilitásával összefüggésben, a felsőfokú oktatáshoz kötődő kutatóhelyek száma évek óta szinte állandó, azonban 1997-től – vélhetően az MTA kutatóhelyek integrációjával – azok száma 1335-re nőtt. A vállalkozási kutatóhelyek száma érzékenyen követte a gazdasági változásokat (pl. 1992-ben csak 98 adatszolgáltató került ki ebből a körből), azonban a kutatóintézetek, állami vállalatok megszűnése után létrejött fejlesztő vállalkozások – zömében mikrovállalkozások – figyelembevételével 1998-ban már meghaladta a kétszázat. A K+F helyek regionális elhelyezkedésénél meghatározó a főváros részesedése (43,8%), ami azonban lényegesen alacsonyabb hányad, mint a K+F létszám és a ráfordítások tekintetében. A Dél-Alföld (196) és kiemelten Csongrád megye (151), élén Szegeddel ad otthont a fővárost követően a legtöbb kutatóhelynek. Néhány hellyel lemaradva következik Hajdú-Bihar jóvoltából az Észak-Alföld (187), majd a Dél-Dunántúl (154), ahol ennek az értéknek közel nyolcvan százalékát Baranya megye adja. Legkevesebb a kutatóhely a Közép-Dunántúlon (80), holott csak Veszprém megyében 44 tudományos műhely működik.

5.1.2. Kutatói létszám

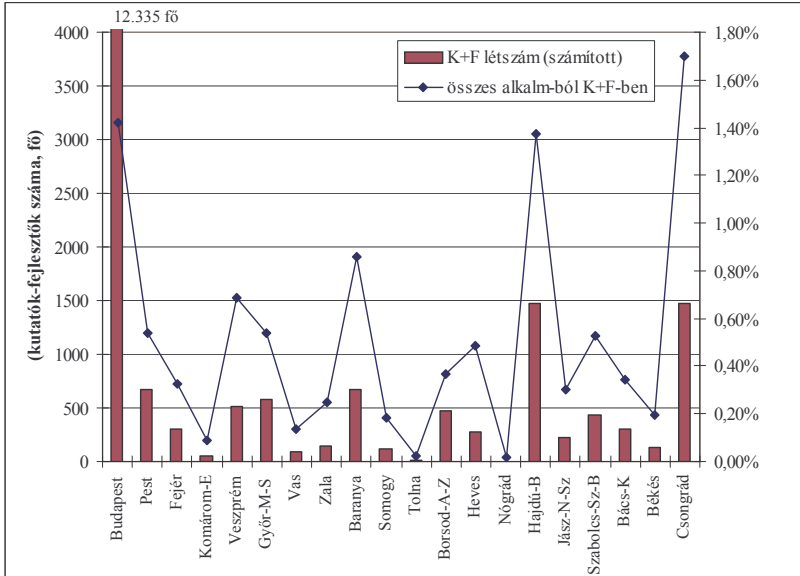
A kutató-fejlesztő helyek létszáma az országban az 1988. évi értéknek a felére csökkent: teljes munkaidőjű dolgozóra átszámított egyenértékben a teljes hazai K+F szférában az 1998-as adatok alapján mindössze 23 547 fő volt. Érdekes azonban, hogy a létszámadatok a felsőoktatás esetén szinte változatlanok maradtak, a felsőoktatáson kívüli K+F létszám azonban ebben az időszakban a korábbi 19 879 főről 8663 főre apadt. A létszámcsökkenés és ezen belül a kutatók, fejlesztők számának drasztikus csökkenése mindekelőtt a *vállalati kutatóhelyeket*, illetve a *kutató-fejlesztő intézeteket* érintette. Ezen szervezetek korábbi megrendelőik elvesztésére, a rövid távú gondolkodás miatt, sajnálatos módon először a termelésben közvetlenül nem érintett *kutatók-fejlesztők számának csökkentésével*, majd a *kutató-fejlesztő részlegek felszámolásával* reagáltak. Így fordulhatott elő, hogy a csökkenő K+F létszámon belül a hazai felsőoktatás egyre nagyobb hányadot hasít ki magának. Arányát tekintve a felsőoktatásban foglalkoztatják a teljes kutatás-fejlesztési létszám 63,2%-át, ami tíz évvel korábban (1989-ben) még csak 41,2% volt. Öröndetesen javult viszont a tudományos fokozattal rendelkezők száma, egy évtized alatt 35%-kal bővült a minősítettek száma. Ez a növekedés egyértelműen a felsőoktatásban dolgozók tudományos minősítésének növekedését jelenti, hiszen egyetemi, főiskolai oktatók közül közel 2000-en – ami 49%-os bővülést jelent – szereztek tudományos minősítést ebben a periódusban. Az Oktatási Minisztérium által készített helyzet-elemzés alapján az mondható (*Kutatás és fejlesztés... 2000*, 44–45), hogy a kutatás-fejlesztésre fordított idő figyelembevételével a teljes munkaidőre átszámított hazai K+F létszámnak a 38%-át teszi ki a felsőoktatási 4400 fős átszámított létszám. Az 1000 részmunkaidős, tudományos fokozattal rendelkező oktatóval és kutatóval, valamint az egyetemeken működő MTA-kutatócsoportokban dolgozó 250 minősített kutatóval, továbbá a 6,5 ezer PhD hallgatóval együtt a felsőoktatás súlya a hazai K+F szellemi kapacitáson belül 50–60% közé tehető.

A K+F-ben foglalkoztatottak területi létszámadatait tekintve jelentős, nagyságrendi különbségek figyelhetők meg megyénként. Mind a létszámadatok, mind az aktív keresőkből való részesedés tekintetében kiugró Budapestet az egyetemi központoknak (Szeged, Debrecen, Pécs, Veszprém) otthont adó megyék követik. Budapesten koncentrálódik a KSH által nyilvántartott kutató-fejlesztői létszám 60,7%-a. A második helyen álló Hajdú-Bihar megye (7,3%) mellett kiemelkednek a rangsorból Csongrád (7,2%), Baranya (3,3%), Győr-Moson-Sopron (2,9%) és Veszprém megyék (2,6%). A fenn-

maradó 14 megyében az ország K+F létszámának mindössze 18,6%-a található, azaz az összes kapacitás alig egyötöde (24. ábra).

24. ábra

A kutatás-fejlesztésben dolgozók létszáma és aránya az összes alkalmazotthoz viszonyítva, 1998

Forrás: Területi statisztikai évkönyv 1998. KSH, Budapest.

Ha régiók szerint elemezzük a létszám megoszlását, úgy a Budapest és Pest megye alkotta Közép-Magyarországon összpontosul a K+F-ben foglalkoztatottak 64%-a (teljes munkaidejű dolgozóra számított egyenértékben). A központtól jelentősen leszakadva következik az Észak-, ill. a Dél-Alföld (10,5%, ill. 9,4%). Veszprém megye jelentősen javít a Közép-Dunántúl értékén, de a régió ezzel együtt is csak 4,3%-ot birtokol az országos létszámból. Hasonló mondható el a Dél-Dunántúl (3,9%) vonatkozásában is, ahol Baranya megye meghatározóan erősíti a térség pozícióját. A gazdaság fejlődésében élenjáró Nyugat-Dunántúl megyéi (4,1%) meglehetősen hátrául kullognak a sorban, így a régió csak a válsággal sújtott Észak-Magyarországot és a Dél-Dunántúlt tudta megelőzni (3,7%, ill. 3,9%).

Érdemes szólni még a kutatás-fejlesztésben dolgozók területi koncentrációjáról is. Hiszen amint említettük a szférában dolgozók meghatározó hánya-

da, közel kétharmada a felsőoktatásban tevékenykedik. Az Észak-Dunántúl esetében ez egyértelműen azt jelenti, hogy a még meglehetősen alacsony létszám is csak néhány felsőoktatási intézményhez (Veszprémi Egyetem, Nyugat-magyarországi Egyetem, Széchenyi István Főiskola) kötődik.

5.1.3. Kutatás-fejlesztési ráfordítások

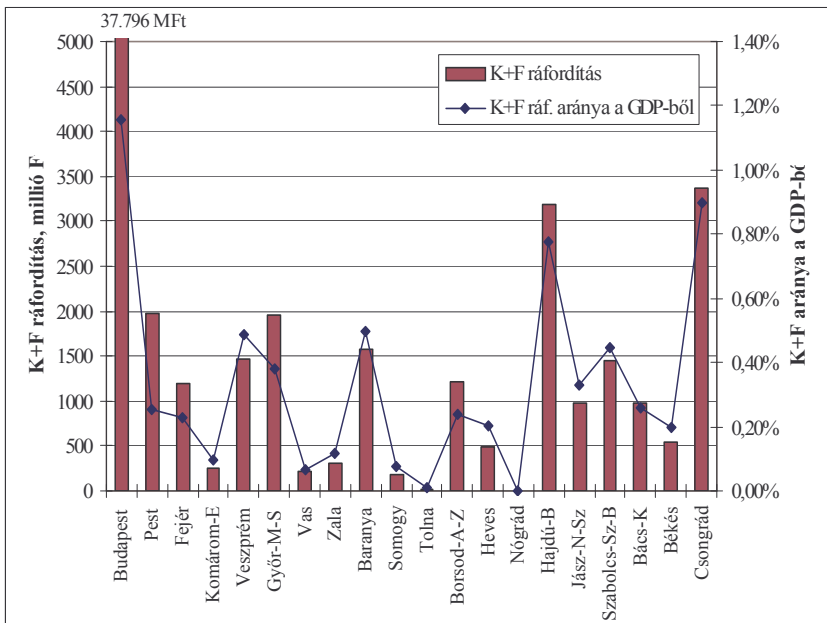
A kutatás-fejlesztési ráfordítások esetében a létszámadatokhoz hasonló tendencia figyelhető meg. Az adatok ismeretében azonban bizonyos hangsúlyeltolódás érezhető Budapest javára, míg a felsőoktatási központok részesedése kiegyenlítettebb egyrészt a főváros, másrészt a többi megye viszonylatában. Ennek az lehet az egyik lehetséges magyarázata, hogy a K+F létszám nagyobbik és egyúttal meghatározó része a felsőoktatáshoz kötődik, azonban a ráfordítások mértékében tapasztalható területi különbségek a vállalkozói szféra kiadásaiival mérséklődnek.

Míg a *fővárosban* költik el az ország K+F ráfordításainak szinte *kétharmadát* (65,0%), addig a vidéki tudományos centrumok közül vezető helyen található Csongrád is csak 5,5%-kal, Hajdú-Bihar 5,2%-kal, Baranya 2,6%-kal és Veszprém megye 2,4%-kal részesedik. A sereghajtó Nógrádban és Tolnában szinte elhanyagolhatóak a kutatási célú kiadások, de éves szinten az ország megyéinek többségében sem haladják meg a néhány száz millió Ft-ot a K+F-re fordított összegek. Ebből már egyenesen következik az is, hogy a szektor részesedése a GDP-ből rendkívül alacsony. Az *1998. évi adatok szerint* (igazodva a kilencvenes évek mélyrepüléséhez) alig éri el a *nemzeti jövedelem 0,7%-át*. Nem szeretnénk ezen adat elemzését nemzetközi és nemzetgazdasági összefüggésében vizsgálni, hiszen az nem kapcsolódik szorosan a témához, de arra felhívjuk a figyelmet, hogy a nevezett ráfordítások 61 milliárd Ft-os éves szintje az országon belül meglehetősen *centralizáltan*, Budapest központúan kerül felhasználásra. A központi térséget (Budapest és Pest megye) követően – attól egy nagyságrenddel leszakadva, a létszámadatokhoz hasonlóan – kiemelkedik az egyes régiók közül az Észak- és a Dél-Alföld (9,2%, ill. 8,0%). Az utolsó helyezett Észak-Magyarország (2,8%) előtt áll a Dél- és a Nyugat-Dunántúl (2,9%, ill. 4,1%), valamint a Közép-Dunántúl térsége (4,8%). A vidéki régiók közül legelőkelőbb helyen álló Észak-Alföldön például a ráfordítások mértéke közel négyszerese a leggyengébb Észak-Magyarország mutatójának (25. ábra).

Hasonló aránytalanság igaz a fővárosi és a vidéki MTA kutatóintézetek és támogatott kutatóhelyek viszonylatában is. Az MTA kutatóintézeti hálózatának összes támogatásából a nem budapesti intézetek mindösszesen csak *19,8%-kal* részesedtek, ami *1213,97 millió* forintot jelentett 1998-ban. Ezen belül a legnagyobb arányt az MTA Szegedi Biológiai Kutatóközpont (603,7 millió Ft) képviselte. A sorban ezt követte az MTA Atommagkutató Intézet (301,85 millió Ft), az MTA Balatoni Limnológiai Kutatóintézet (121,62 millió Ft), az MTA Földtudományi Kutatóközpont nem budapesti székhelyű 50%-a (97,7 millió Ft), illetve az MTA Regionális Kutatások Központja (88,9 millió Ft).

25. ábra

A kutatás-fejlesztési ráfordítások összege és aránya a GDP-ből, 1998

Forrás: Területi statisztikai évkönyv 1998. KSH, Budapest.

5.2. A kutatás-fejlesztés finanszírozása, a KMŰFA²⁰ területi felhasználása

A hazai K+F főbb mutatószámainak elemzése, területi összefüggéseinek vizsgálata után fontos kérdés a kutatás-fejlesztés finanszírozási csatornáinak analízise is. Az átlátható, nyílt pályázati rendszerben a kutatott témáknak versenyezniük kell egymással a források elnyeréséért, ami jótékony hatással van a támogatásra kiválasztott projektek minőségére, a kutatómunka hatékonyságára, ill. megtérülésére. Hangsúlyozzuk, hogy egyetértünk a bemutatott helyzetnek megfelelően azzal, hogy rendkívül alacsonyok a K+F-re és általában a tudomány számára rendelkezésre álló összegek, azonban olyan további megpályázható forrásokra van szükség, amelyek a normatív támogatás (felsőoktatás, kutatóintézetek) mellett a minőségi kiválasztódást segítik. Ezen gondolatok tükrében igyekeztük felmérni a kutatás-fejlesztési projektek finanszírozására felhasználható, jelentősebb támogatásokkal rendelkező forrásokat, amelyek közül itt a Központi Műszaki Fejlesztési Alap-program támogatásainak területi megoszlását vizsgáltuk meg.

A *műszaki fejlesztést szolgáló források (KMŰFA)* a versenyképesség fokozását szolgáló támogatások, amelyek a kutatócsoportok kezdeményezéseiből (fejlesztési eredményeiből) kiindulva, a reális piaci igényekre alapozva alakítják a megyék szerinti arányokat. A korábbi évekhez képest 1997-ben mintegy 10%-kal csökkent a budapesti szervezetek által elnyert támogatások aránya. A főváros 60% körüli részesedése a KMŰFA-ból stabilizálódni látszik, hiszen 1999-ben Budapest aránya még mindig 61,4% volt. Ez szintén jól mutatja, hogy az országon belül a fejlesztési, kutatási infrastruktúra és a fejlesztési kapacitások mennyire Budapest központúak, ill. a K+F erőforrások egyenlőtlenül oszlanak el a megyék között. Budapesten kívül elsősorban azok a térségek voltak képesek nagyobb összegű támogatásokat elnyerni, amelyek a nagy egyetemi központok (Szeged, Debrecen, Gödöllő, Veszprém) jelenléte miatt jelentős K+F kapacitással rendelkeznek. 1999-ben az előző időszakhoz képest Nyugat-Magyarország súlya néhány százalékkal, Kelet-Magyarorszáé ennél kisebb mértékben növekedett. A központi térség meghatározó részesedése (67,7%) után a Dél-Alföld (8,2%), majd a Nyugat-Dunántúl (7,0%) alkotják az élbolyt, azonban részesedésük az országos KMŰFA forrásokból alacsony, összegét tekintve alig haladja meg a 800 millió forintot (42. táblázat).

²⁰ 1995-ig Központi Műszaki Fejlesztési Alap, majd Alapprogram.

42. táblázat

A KMŰFA támogatások megyék szerinti felhasználása megadott évek szerint (millió Ft)

<i>Megye</i>	<i>1991</i>	<i>1996</i>	<i>1999</i>
Győr-Moson-Sopron	131,5	98,8	238
Vas	5	62,6	16,9
Zala	52,3	7,8	123,4
Fejér	112,3	179,8	114,9
Komárom-Esztergom	128	30,9	99,8
Veszprém	274,1	55,1	50,6
<i>Észak-Dunántúl összesen</i>	<i>703,2</i>	<i>435</i>	<i>643,6</i>
<i>Vidék összesen</i>	<i>2013,3</i>	<i>1191,4</i>	<i>2083,6</i>
<i>Az Észak-Dunántúl aránya a vidékből</i>	<i>34,9%</i>	<i>36,5%</i>	<i>30,9%</i>

Az adatok nominálértéken szerepelnek az OMFB adatközlése alapján.

Forrás: OMFB.

Ki kell emelni ugyanakkor azt, hogy a gyorsan fejlődő dunántúli megyék még a főváros rovására is növelni tudták részesedésüket, illetve az elmara-
dottabb térségek pozíciója tovább romlott, amelynek okai természetesen túlnyomórészt
túlmutatnak a KMŰFA támogatásokon. A kutatás-fejlesztési pályázatok
ugyanis *nem korrigálhatják a regionális egyenlőtlenségeket*, mert egyrészt
azok *nagyságrendje* sem teszi ezt lehetővé, másrészt pedig a teljesítményt
és a minőséget mérő *objektív bírálat* során elvi akadály van annak, hogy a
kevésbé fejlett térségből beadott pályázatokat előnybe részesítsék. Végül
megállapíthatjuk, hogy azokban a megyékben, régiókban, ahol *magasabb a*
GDP egy főre jutó értéke, a nemzeti jövedelem, ott sikeresebben nyertek el a
gazdasági szervezetek műszaki fejlesztési forrásokat.

A kedvező gazdasági környezet, az imponáló gazdasági jelzőszámok tehát
nem feledtethetik el, hogy a régióknak jelentős mértékben kell fejleszteni
kutatás-fejlesztési infrastruktúrájukat annak érdekében, hogy a továbbiak-
ban is megfelelő feltételeket nyújtsanak a letelepült vállalkozások számára.
A megvalósult beruházások továbbfejlődéséhez, széles körű kapcsolati
hálózatok kiépítéséhez ugyanis alkalmatlan a hazai régiók többségének
jelenlegi kutatás-fejlesztési háttere, és így félő, hogy partnerek hiányában –
az egyre növekvő bérköltségek figyelembevételével – a letelepült vállalko-
zások még olcsóbb bérű országokba telepítik üzemüket.

Ugyanis egy térség felemelkedésének kulcskérdése *a gazdasági környezet*
innovációs aktivitása, valamint az, hogy a vállalkozások igényeljék az új

kutatási-fejlesztési eredményeket, illetve képesek legyenek azokat a piacon hasznosítani, értékesíteni. Ehhez alapvetően szükséges az olyan szellemi potenciál megléte, amely képes hasznosításra alkalmas tudományos eredmények létrehozására, a másutt született fejlesztések transzferálására, terjesztésére.

5.3. Felsőoktatási intézmények kutatás-fejlesztési aktivitásának jellemzői

A legutolsó rendelkezésünkre álló adatok szerint országos szinten 1997-ben az intézményeknek bevételt hozó K+F pályázatok száma 4919 volt, ami közel 500-zal több, mint a megelőző évben. Nemcsak számát, hanem a pályázatokkal elnyert források összegét tekintve is jelentős (50,1%-os) növekedés volt megfigyelhető (5 065 millió Ft). A vállalkozások és más felhasználó szervezetek számára 1203, megbízás alapján végzett kutatás-fejlesztési tevékenységből származó összbevétel a magyar felsőoktatásban 1 278 millió Ft volt. A külföldi forrásokból származó kutatás-fejlesztési bevételek összege 1997-ben 918 millió forintot tett ki. Magyarország teljes jogú tagként való részvétele az Európai Unió V. Kutatás-fejlesztési Keretprogramjában minden bizonnyal jelentősen megnöveli a külföldi K+F források volumenét, azonban erről még nem állnak rendelkezésre összefoglaló adatok. *Az észak-dunántúli intézmények számára azonban mindenképpen tanulságos, hogy a megbízások és a külföldről származó (összesen 2,2 milliárd forint) bevételek aránya csak 17 egyetem esetében érte el az intézményi költségvetés egy (!) százalékát.* Ezen intézmények együttes részesedése a teljes összegből 95%! A térségből csupán a Veszprémi Egyetem szerepelt az Oktatási Minisztérium által megadott legjobban teljesítő 10 egyetem között. A Veszprémi Egyetem összességében 105,5 millió forint költségvetésen kívüli forrást szerzett meg, amelyből 63,0 milliót tett ki a megbízások, míg 42,5 milliót a külföldi K+F bevétel. A Széchenyi István Főiskola adatai – a 2000 áprilisi intézményfejlesztési terv – alapján ugyanebben az évben (1997) mindössze *21,7 millió Ft bevételt* ért el nem költségvetésből származó, kutatás-fejlesztési tevékenységből. Igaz, 1998-ban ez az érték meghaladta a 97 milliót, de 1999-re visszaesett a korábbi évekre jellemző 20 millió forint körüli értékre.

6. AZ EGYETEMMÉ VÁLÁS FEJLESZTÉSI KONCEPCIÓJÁNAK ÉRTÉKELÉSE A TERÜLETI HATÁSOK ALAPJÁN

A Széchenyi István Főiskola által kidolgozott fejlesztési koncepciót (Intézményfejlesztési Terv 2000–2004) annak alapján vettük nagytit alá, hogy

- az intézmény milyen területfejlesztési folyamatokat indíthat el, melyeknek lehet a generálója,
- a térségben megindult gazdasági és társadalmi folyamatok milyen jelenlegi és jövőbeli szükségleteket formálhatnak az intézményben, annak fejlesztési irányait miként módosíthatják.

Nem értékeljük az Intézményfejlesztési Tervben közöltek oktatási-képzési szempontból, sem intézményfejlesztési (infrastruktúra, oktatói létszám, kari szervezet, menedzsment), sem finanszírozási összefüggések alapján, hiszen nem ez volt a feladatunk. Az erre hivatott szakmai körök az ezirányú értékeléseket biztosan el fogják végezni.

Nem tudják viszont elvégezni a szakmai szervezetek az intézményfejlesztés növekvő területi, regionális összefüggéseinek értékelését. Ezt tapasztaltuk a felsőoktatási integráció kialakítása során, hogy egyáltalán nem érvényesültek – a meghirdetett elvekkel ellentétben – területi szempontok, nem tükröztek vissza a hazai regionalizáció irányait, azaz a felsőoktatásnak a regionális fejlesztésben betöltött meghatározó szerepét. Az integráció egyértelműen politikai szempontokat, és csak kisebb mértékben intézményi racionalitási összefüggéseket tartalmazott, aminek a következményei a hazai felsőoktatásban tartós, kedvezőtlen hatásokat, súlyos, pótlólagos, többlet ráfordításokat eredményezhetnek.

A posztmodern regionális politika elemei között a fejlett nyugat-európai országokban (*Rechnitzer* 1993; *Horváth* 1998) három új hajtóelem formálódik ki. Az első az innovációk minél szélesebb kínálati bázisának biztosítása, második a versenyképesség feltételeinek javítása és végül a decentralizáció erősítésével a regionális források aktivizálása, azok élénkítése. Mindhárom tényezőben megtalálhatók azok az intézmények, szervezetek, amelyek gerjesztői és tartós formálói ezeknek a politikai elemeknek. Ezek a felsőoktatási intézmények és az azokhoz szervesen kapcsolódó kutatás-fejlesztési bázisok (kutató intézetek, innovációs központok, tudományos parkok, kutatás-fejlesztés szolgáltatást végző szervezetek, infrastruktúrák). Ma már minden regionális fejlesztés súlypontja a felsőoktatás és a kutatás-fejlesztés intézményeinek kiépítése, azok megújítása, vagy szükséges bővítése. Ezen intézményi kör jelenti az alapját a régiók, vagy azok jelentősebb centrumai

fejlesztésének, az ottani, vagy éppen kapcsolódó gazdasági bázisok megújításának.

A képlet fordítva is igaz. Az országos szintű felsőoktatási fejlesztések nem vonatkozhatnak el a regionális összefüggésektől, nem azok nélkül, hanem a regionális szükségletek, fejlesztési irányok és lehetőségek messzemenő figyelembevételével történik meg a jövőbeli irányok kijelölése, s egyben a támogatások megítélése. Sajnos nem mondhatjuk el ezt a hazai felsőoktatási politikára²¹, abban nem ismerhető fel a regionális fejlesztés iránti elkötelezettség²², s nem érvényesül a kutatás-fejlesztési politikában sem a területi hatásrendszerek számbavétele.

A jövő szempontjából alapvetőnek tartjuk, hogy a felsőoktatás és kutatás-fejlesztés regionális „beágyazottsága” sokoldalúan érvényesüljön, nem elsősorban a lokális szinttel való kapcsolat és együttműködés – ennek szerepe az infrastruktúra biztosításáig, illetve annak fejlesztéséig szükséges – válik az elkövetkező években meghatározóvá, hanem a regionális intézményi kapcsolatok. Ezek a kapcsolatok át fogják értékelni az adott régiókban, vagy szomszédos régiókban lévő felsőoktatási és kutatás-fejlesztési intézmények kapcsolatát, részben a versenyhelyzetet élénkítik, részben pedig a – kényszerű, vagy valós – együttműködések irányában történő elmozdulásokat erősítik ki. Új súlypont tehát a régió lesz a jövőben! Így új megfelelési, magatartási és kommunikációs módokat és irányokat kell kialakítani, ami visszahat a szervezetre, az intézmény menedzsmentjére, de az oktatási, képzési programokra is egyaránt.

6.1. A régió

Nem lehet leegyszerűsíteni a *régió fogalmát* csupán a hazai térségekre, ezen belül a Nyugat- és Közép-Dunántúlra, azaz az Észak-Dunántúlra. Az intézmény vonzási térképei egyértelműen bizonyítják, hogy számos oktatási funkcióban országos, vagy legalábbis több régióra kiterjed a vonzás. Ezek között kell megemlíteni a gépészképzést, amely jelentős szívóhatással bír a Dél-Alföldre, vagy a szociális munkás képzést, aminek viszont Észak-

²¹ Ugyan megjelent az intézményi fejlesztési terv tematikájában a környezeti és regionális beágyazottság fejezet, azonban ez nem súlyponti elemként bukkant fel, hanem a külső környezet értékeléseként.

²² Számos megye és régió fejlesztési stratégiájának kidolgozását végeztük el. Mindenütt hangsúlyozott szempont volt a felsőoktatási és kutatás-fejlesztési bázis erősítése, ezeknek a koncepcióknak a hatása egyáltalán nem jelentkezett az integrációnak nevezett intézményi összevonásoknál.

Magyarországon van jelentős felvevő piaca. A többi műszaki, illetve a közgazdászképzésnek a vonzása határozottan koncentrálnak az Észak-Dunántúlra, ezen belül Győr-Moson-Sopron, Vas, Veszprém, Komárom-Esztergom megyére, azaz azokra a térségekre, amelyekből *Győr jól elérhető, a város megközelítése kedvező*.

Egyértelmű üzenet tehát a város és egyben az intézmény fejlesztése felé is, hogy minél kedvezőbb *elérhetőségi viszonyok* alakulnak ki az Észak-Dunántúlon, annál nagyobb lehet a kereslet az intézmény oktatási szolgáltatásai iránt, annál versenyképesebb lesz más felsőoktatási egységekkel szemben. Ugyanakkor le kell szögezni, *hogy 2006-ig jelentős átrendeződés nem várható a közlekedési hálózatban*, azon belül a hallgatók által igénybe vett tömegközlekedésben. A fejlesztési irányokban szerepel az Észak-Dunántúl belső hálózatainak korszerűsítése, így a 8-as út rekonstrukciója, annak autópátra történő szélesítése, vagy a Szombathely–Veszprém–Székesfehérvár vasútpálya villamosítása, illetve elképzelések formálódnak a térség észak–déli (Győr–Székesfehérvár) kapcsolatainak javítására közúton és vasúton. Ezek a fejlesztések alapvetően *nem rendezik át a térség felsőoktatási vonzáskörzetét*, azok hatása csak hosszú távon jelentkezik.

A régió tehát nem bővíthető hazai vonatkozásban, ugyanakkor *szélesíthető a határon túlra*. A közeljövőben egy sokkal intenzívebb határ menti együttműködést teremt a *Bécs–Pozsony–Győr* együttműködés, illetve formálódó innovációs tengely. Ennek okai részben Bécs gazdasági, intézményfejlesztési erőtereinek bővülése, Pozsony határozott integrációs elszántsága Bécs irányába, és az a nemzeti-kulturális összetartozás, ami a Felvidék, különösen a Csallóköz, de az azon túli magyaroknál az anyaország irányába is kimutatható. Mindezt csak fokozza, hogy határozottan formálódnak a gazdaságban is az újszerű együttműködések. Ezek között kiemelendő *több autóiipari-klaszter* (Pozsony VW, Győr Audi bázison), amelyek már néhány éven belül kisebb-nagyobb együttműködést alakíthatnak ki, s ezzel a *multiregionális klaszterizációt* indíthatják el, növelve a térség egészének a versenyképességét.

Emellett a *turizmusban*, a szabadidő igényes eltöltésében is várható a multiregionális együttműködés, illetve a különféle szolgáltatások egymásba épülése, kölcsönös kapcsolódása, hálózati rendszerbe szerveződése. A *turisztikai-klaszterizáció* egyik oka a viszonylag magas jövedelmi koncentráció a térségben. Bécs az Európai Unió régiói közül a hatodik leggazdagabb régió, Pozsony és térségében a legmagasabbak a jövedelmek Szlovákiában, s végül Győr-Moson-Sopron a magyar területi GDP előállításban a második, harmadik helyen áll. Növekszik a régióban a szuburbanizációs népesség aránya, fokozódik a második otthon funkció, emelkedik a kereslet az

igényes szabadidő eltöltése iránt. Bécs Európa egyik legattraktívabb városa, a maga igényes és sokoldalú kulturális, képzőművészeti és szórakozási kínálatával, jelentős az idegenforgalma. Ennek a tömegnek egy részét át lehet vonzani a régióba, amely csak fokozza az idegenforgalmi keresletet, növeli a turisztikai-klaszterizációt.

S végül a *hármashatár nagycentrumaiban egy roppant jelentős szellemi erőforrás koncentrálódik* a felsőoktatás, kutatás és fejlesztés területén. Kialakulhat tehát ebben a régióban egy felsőoktatási, kutatási-fejlesztési hálózat is, amelyben az elemek belső együttműködése egymást erősíti, növeli az egyes intézmények kínálatát, s ezáltal jobb versenyhelyzetbe kerül a nemzetközi források elérhetőségében.

Az intézmény fejlesztési koncepciójában a *nemzetközi kapcsolatok vonatkozásában* ezt a kiváló helyzeti előnyt kell kihasználni és számos eszközzel, együttműködéssel erősíteni. Fokozni a hálózati jelleget, az egymásra épülést. Intenzívvé kell tenni az idegen nyelvi képzést (német és angol nyelven), közös képzési programok indítása és folytatása szükséges. Ajánlatokkal kell élni a kutatási keretprogramok felé történő együttes fellépésre, a hallgatói cserék rendszerét bővíteni kell, s a doktori programok összekapcsolását célszerű kezdeményezni. A Bécs és Pozsony kínálta lehetőségeket, tehát az Egyetem fejlesztési programjában *kiemelt prioritásként* kell kezelni.

Megítélésünk szerint a Bécs–Pozsony együttműködési program nyújthat lehetőséget a határon túli *magyar nemzetiségek oktatásba való bekapcsolódására* is. A jelenlegi adatok nem biztatóak, jelentéktelen az itt tanuló külföldi állampolgárságú magyar hallgatók száma, azok jelentkezése nem lesz tömeges. Más a helyzet Szlovákia nyugati térségeiben, mint például Erdélyben. Pozsony, Nyitra széles felsőoktatási kínálatot nyújt, tömeges igény nem jelentkezik a magyar nyelvi – kivétel a pedagógus – képzésre, a különféle felsőoktatási alapítási kezdeményezések (Rév-Komárom egyetem) súlytalanná váltak.

Nem tekintjük meghatározó elemnek az intézmény fejlesztésében a felvidéki magyarság felsőoktatási képzését. Viszont speciális programok kiejánlása, posztgraduális képzések indítása, doktori programokba való bekapcsolódás, illetve a pozsonyi és a nyitrai egyetemmel közösen indított képzési programok lehetőséget adnak a hallgatói kör bővítésére. Egyben a felvidéki magyarság nemzeti tudatának és kötődéseinek a szakmai értékek közvetítésén keresztül történő erősítésére.

6.2. A gazdasági szerkezet és a fejlesztési irányok

Az Észak-Dunántúl gazdaságának *növekedése* az általunk vizsgált időszakban *töretlennek* tekinthető, amit egyedül a világgazdaságban megjelenő kedvezőtlen tendenciák fékezhetnek. Látnunk kell azt, hogy a térségben a gazdaság hajtóerői a *multinacionális vállalatok*, amelyek jól hasznosítják az olcsó, képzett munkaerőt, a mérsékelt üzemeltetési költségeket, a jelentős és tartós központi, illetve helyi adókedvezményeket, illetve az egyéb támogatási formákat (vámszabadterület, letelepedési, kutatás-fejlesztési támogatások). Felismerhető, hogy főleg a nagyobb, jelentős piaccal rendelkező gazdasági egységek, számos tényező következtében egyre több, a gyártás előkészítést is végző műveletet *áthelyeznek* a térségbe. Ezek a kimondottan szolgáltatás jellegű és magas kvalifikációt végző tevékenységek új szükségleteket jelenítenek meg az oktatásban. Hasonlóan felismerhető, hogy egyre több beszállító jelenik meg a multik mellett, ezeket a nagycégek maguk hozzák (pl. telephely biztosítással), vagy önállóan ide települnek.

A térség gazdaságában látványosan fejlődnek a *közép- és kisvállalkozások*, amelyek átfogják a gazdaság egészét, az ipartól kezdve az építőiparon át, egészen a szolgáltatások egyre szélesebb köréig. A *tercier szektor fejlődése szintén dinamikus*, a hagyományos szolgáltatások (kereskedelem, szállítás, közlekedés), a gazdasági, pénzügyi, üzleti szolgáltatások is kiépülnek, ugyan a legtöbb esetben nem térségi, hanem budapesti székhellyel.

Külön fel kell hívni a figyelmet az *informatikai és kommunikációs szolgáltatásokra*, amelyek bővülésének akadályai között tapasztalható a szakemberhiány, a képzett felsőfokú végzettséggel rendelkezők hiánya. Számos új szakmának nincs képzési bázisa a régióban, így például az újságíróképzés, a kommunikátorképzés, vagy a marketing és piackutatás, a speciális menedzsmentképzés (innovációs menedzser, turisztikai szakemberek stb.) iránt új szükségletek jelentkeznek. A közszolgáltatások humán erőforrás-fejlesztése a régióban nem elhanyagolható. A foglalkoztatás súlya tartósan jelentős lesz, a meglévő állomány folyamatos képzése szükséges, illetve az európai uniós ismeretekre való felkészítés tömegesen jelentkezik.

A megcélzott fő oktatási irány az *infrastrukturális rendszerekhez kapcsolódik*, ami részben a tradíciókra épülő jelenlegi képzések fejlesztésére, részben pedig megkezdett új képzési kultúrák kiszélesítésére épül. Az általános képzés kereteit pontosító, de egyben annak tágítását is biztosító fejlesztési irányokhoz az intézmények specialitást nyújtanak, és az átjárhatósággal a rugalmas képzés felé biztosítanak elmozdulást. *A megcélzott képzési irányok alapvetően illeszkednek a régió jövőbeli trendjeihez, illetve a jelenlegi*

képzési irányok modernizációjával elérhető, hogy minél szélesebb szakmai kínálatot nyújtson az intézmény.

A megadott és a fejlesztési koncepcióban közöltekén kívül, szükségesnek tartjuk már az *első egyetemi szakfejlesztésbe sorolni a műszaki-informatikai képzést, illetve a települmérművek képzést*. Látható volt a két szakmai kör felértékelődése, az azokra vonatkozó új szükségleti elemek megjelenése, illetve magának az intézménynek a specialitása is e szakok gyorsított egyetemi szintű képzésének a megalapozását kívánják meg.

Hasznos lenne a főiskolai szakok között jelzett *gazdasági-diplomácia és nemzetközi menedzsmentképzést pontosítani*, mert nem értelmezhető, ugyan jól hangzik. Kiterjeszteni a főiskolai képzést a turizmus irányába, a kommunikációs szakemberképzés (médiák) felé, illetve növelni a *művészeti képzést* a képzőművészet egy-egy további szektorában²³.

A makrorégió szükségletei nem azt kívánják meg, hogy újabb és újabb szakokkal gyarapodjon az Egyetem, hanem a meglévő *minőségi fejlesztését*, azok belső tartalmi megújítását, szakmai kínálati skálájának szélesítését előtérbe kell helyezni. Ennek a tartalmi – s nem látványos – feladatnak a keretében célszerű a *regionális együttműködések* új alapokra helyezni a felsőoktatásban. Így a Bács-Pozsony-Győr háromszögben, gondolunk az idegen nyelvi képzésre, az áthallgatásra, vendégtanár és stúdium rendszerre, vagy éppen a közös posztgraduális, doktori programokra.

Alapvető kezdeményezéseket kell tenni a *kutatás-fejlesztés potenciál* látványos növelésére. Az intézményfejlesztési tervet ebben a vonatkozásban gyengének tartjuk, nem határoz meg prioritásokat, nagyon általános – inkább kutatásszervezési – célokban és megoldásokban gondolkodik, nem jelöl meg határozott kutatási irányokat²⁴. A régióban az Egyetem bázisán alakulhat ki egy *műszaki kutatás-fejlesztési centrum* vagy centrumok, melynek vannak kedvező adottságai, belső erőforrásai, s az infrastrukturális feltételek is rendelkezésre állnak. Meg kell határozni a kutatás-fejlesztés prioritásait, s azok közül *egy-két területre érdemes koncentrálni*. A választásban figyelembe kell venni a személyi adottságokat, az eddigi eredményeket, a nemzetközi és hazai kapcsolatokat, a felszereltséget, a regionális kötődéseket és együttműködések. Az intézménynek a gazdasági és társadalmi közvéleményben tudatosítania kell a kutatás-fejlesztéssel kapcsolatos elképzeléseit, a meglévő eredményeket, aktivitási irányokat, törekvéseit.

²³ A művészeti képzés az intézmény rangját emeli, egyben a belső minőségét, mind az oktatók, mind a hallgatók vonatkozásában gyarapítja.

²⁴ A 99. oldalon említi, hogy műszaki tudományokat művelő kutatás-fejlesztő bázist kívánnak létrehozni, de a területeket csak felsorolják, részletes kifejtés nélkül.

6.3. A versenytársak és az együttműködések

Az Egyetem egyre fokozódó *versenykörnyezetben* tevékenykedik. Verseny folyik a hallgatókért más intézményekkel, az állami és egyéb erőforrásokért, de a megfelelően kvalifikált oktatókért, s az elismerésért is.

A versenytársak, azaz a régióban található *felsőoktatási intézmények* éberen figyelik az Egyetem minden lépését, aktivizációs irányát. Az *Észak-Dunántúl* alapvető gondja, *hogy többpólusú a felsőoktatása*, az egységek ugyan eltérő profillal rendelkeznek, de például a tömeges fejlesztéseik azonos szakmákra irányultak (jellemző, hogy Sopronban és Győrben is a közgazdászképzést indították meg, jelenleg Veszprémben is akkreditálás alatt van a szak, de gazdálkodási szakon a képzés már folyik). A térség felsőoktatási bázisainak hagyományos képzési elemei iránt jelentősen csökkent a kereslet, azok megújítása – éppen a szakember-állomány és az infrastruktúra következtében – csak lassan lehetséges, így maradt a közkedvelt szakok indítása, amelyek viszonylag kis ráfordítást igényeltek. A képzési helyek száma és a hallgatói kereslet ugyan növekedett, viszont a képzést végző szakember-állományban jelentős hiány mutatkozik, ami összességében az outputok minőségét rontja.

A térség felsőoktatásában tehát egyrészt *megkezdődött az intézmények tradicionális képzési irányainak belső megújítása*, azok iránti csökkenő kereslet mellett, közben a nagy hallgatói tömeget fogadó *új szakokon* (pl. gazdaságtudományok) *párhuzamosságok* alakultak ki, egy roppant törekény humán erőforrás bázis mellett. A három meghatározó központban (Győr, Veszprém, Sopron) tehát megkezdődött az intézmények képzési irányainak bővítése, azonban nem voltak képesek leküzdeni „*a szakegyetem-főiskola főbiát*”. A tradicionális szakmák (Sopron – erdőmérnök, faipari mérnök; Veszprém – vegyészmérnök; Győr – mérnökképzés) ugyan befogadták az új képzési irányokat, de *a dominanciájuk változatlanul megmaradt* a szervezetek vezetésében, irányításában, így a *visszafogott ütemű modernizációt* szorgalmazták csupán. A hagyományos szakmáknak, oktatói gárdának csak viszonylag vékony rétege lépett át az új képzési irányokba, s ennek az oktatói csoportnak a súlya nem volt kellően nagy ahhoz, hogy az alapító szakmákkal, azok képviselőivel versenyezni tudjon az erőforrásokért, illetve az új, belépő oktatók nem ismerték az intézmények belső érdekviszonyait és kapcsolatait, aminek következtében szintén alulmaradtak a forrásküzdelemben. Ugyan létrejöttek – döntően önerőből – az új képzési irányok, azok megfelelő, s egyre nagyobb hallgatói állománnyal rendelkeznek, de a *humánbázisuk törékeny*. Sem az egységeken belül – éppen a hagyományos szakmai érdekviszonyok merev konzervativizmusa miatt –, sem pedig a

tudományterület elismertsége következtében nem képesek a források átcsoportosítására, a megújítás tartós stabilizációjára (pl. oktatók számának növelése, tanszékek támogatása, új programok indítása, képviselő a testületekben stb.).

A térségben a négy jelentős felsőoktatási intézmény közel 18 000 hallgatót fogad, de valójában egyik intézmény sem lesz képes hosszú távon (2006-ig) többkarú univerzitássá válni. A megosztott és elemeiben egyre több párhuzamosságot mutató észak-dunántúli felsőoktatás, így több, inkább közepes nagyságú intézményekből áll, illetve fog állni a jövőben, ami a forrásszerző képességet jelentősen rontja a több nagy, már univerzitássá vált intézménnyel szemben.

Logikusan következne ebből, hogy a térségben kezdődjön meg az intézmények közötti sokoldalú kommunikáció, ami aztán *együttműködések*et, esetleg nagytávlatban újszerű szervezeti megoldásokat is eredményezne. Sajnos az elmúlt években éppen az integráció által gerjesztett légkörben ezeknek a potenciális kapcsolatoknak a szálai megszakadtak, minden szervezet a maga útját járja, terveik között nem szerepel²⁵ a térségi együttműködés, az összedolgozás²⁶.

Nem keressük az okait az intézmények közötti mérsékelt kapcsolatoknak, ez nem tanulmányunk feladata. Viszont az igen, hogy leszögezzük: a térség, a *két régió versenyképessége jelentősen gyengül a megosztott, egymással kapcsolatban nem álló, elemeiben egyre több párhuzamosságot* (pl. közgazdászképzés, környezeti szakemberek, vidékfejlesztés-település-mérnökök képzése stb.) *mutató felsőoktatási képzési szerkezet következtében*.

A versenyképesség azáltal is csökken, hogy a jövőben a *növekvő regionális forrásokért* több intézmény fog versenyezni, ez a Nyugat-dunántúli régióra még hatványozottabban érvényesül, míg a Közép-Dunántúlon Veszprém dominanciája lesz a meghatározó. A regionális forrásokban – decentralizált, nemzetközi támogatások – egyre nagyobb szerepet fog kapni a felsőoktatás és a kutatás-fejlesztés rendszereinek kiépítése, a szükséges infrastrukturális rendszerek létrehozása. A nem koordinált, egymással rivalizáló és egyben

²⁵ A Nyugat-magyarországi Egyetem, a Széchenyi István Egyetem és a Berzsenyi Dániel Főiskola intézményfejlesztési tervében még utalást sem találtunk a regionális együttműködésre. Sajnos a Veszprémi Egyetem intézményfejlesztési tervét – többszöri kérés ellenére – sem kaptuk meg, így nem tudunk információkat adni az együttműködés szándékáról.

²⁶ Izgatottan várjuk a Nyugat-dunántúli régió által támogatott egyik program megalapozó tanulmányát, amely a régió felsőoktatási intézményeinek együttműködési irányait van hivatva feltárni és program szinten kidolgozni.

párhuzamos fejlesztés rontja az egyes egységek forrásszerző képességét, s ezzel együtt a régió pozícióját is.

Véleményünk szerint a térségben maguknak az intézményeknek kell *átgondolni az együttműködés új formáit*. Nem a merev, ún. integrációs elvre, azaz a szervezeti összevonásra építő kapcsolatok kialakításában látjuk a jövőt, hanem újszerű, *együttes programokban*, rugalmas szervezeti megoldásokban. Ezek átfoghatják a graduális oktatást, a posztgraduális képzést, a doktori programokat, a kutatás-fejlesztés intézményi kereteit, de bizonyos infrastrukturális fejlesztéseket is. Melyek a modelljei ennek az együttműködésnek? Erre a kérdésre az intézményeknek kell megadni a választ. *Egy biztos, az Észak-Dunántúl felsőoktatásának megújítási iránya az intézmények közötti együttműködésben keresendő.*

7. ELEMEEK AZ EGYETEM FEJLESZTÉSI KONCEPCIÓJÁNAK MARKETING STRATÉGIÁJÁHOZ

Az intézménynek nagy erővel kell az eredményeit és törekvéseit ismertetni, s egyre nagyobb szakmai köröket megnyerni elképzelései támogatásához. Ez csak egy tudatos, jól felépített, megfelelő szereplőkkel és szervezettel rendelkező *marketing stratégiával* lehetséges.

Annyi bizonyos, hogy a szakmai közvélemény nem elzárkózva, hanem támogatóan áll a Győri Egyetem ügyéhez. Kiváló alap ez arra, hogy minél szélesebb körben tudatosításra kerüljenek az elképzelések.

A *lokális társadalom* támogatottsága egyértelmű. Fontosnak tartjuk viszont, hogy egyre szélesebb *társadalmi bázisa legyen az Egyetemnek*, azaz a város polgárai megismerjék a programokat, kommunikáljanak a professzori karral, érezzék a jelenlétét a közéletben, annak különféle fórumain. Ma nem tudjuk, hogy ki és mit tanít Győrben, nem alakulnak ki azok a társadalmi hálózati rendszerek, amelyek az egyetemi miliő megteremtését szolgálják. Nem történt szociológiai vizsgálat a város társadalma és annak egyes elemei, valamint az Egyetem közötti kapcsolatokról. Véleményünk szerint roppant tanulságos lenne áttekinteni ezt a bonyolult kapcsolatrendszert, mert nem a holnapnak, de a holnapután számára sok tanulságot nyújtana.

A *regionális szint* támogatottsága és elismertsége már nem ilyen egyértelmű. A regionális szintben, ami a Nyugat-Dunántúlt fogja át, az intézmény képviselete mérsékelt, nem számottevő (pl. a bizottságokban, az együttműködést szervező testületekben, programokban eseti a részvétel). Szükséges ezt a szintet erősíteni, a kapcsolatokat élénkíteni, mivel a regionális szint forráselosztó szerepe jelentősen növekedni fog (gondoljunk a PHARE programokra, vagy a decentralizált központi támogatásokra), így pótlólagos fejlesztési forrásokhoz lehet jutni rajtuk keresztül.

Az *országos politikai szereplőkkel* kialakított kapcsolatot nem tudjuk megítélni. Az országgyűlési képviselők támogatottsága ismert, cél azok megtartása. A másik cél, hogy minél nagyobb aktivitást kell mutatni azon politikai döntéshozók irányában, akik befolyással bírnak az Egyetem sorsának alakulására. Szükséges meghívni az OGY Oktatási és Kulturális Bizottságát, annak egyes tagjait. A Győrbe látogató – kormányzati és ellenzéki – politikusok programjába be kell építeni az Egyetem meglátogatását, szakmai beszélgetések szervezését, hogy minél nagyobb körben történjen meg a programok ismertetése, elfogadtatása.

A *felsőoktatási szakmai körök* szerepe azonos, sőt az esetek többségében még nagyobb, mint a politikusoké. A MAB illetékes bizottságai vitatják meg a szakindítási kérelmeket, terjesztik elő javaslatukat a döntéshozó fórumokra. Ugyan rendelkezik az Egyetem szakmai képviselőikkel ezekben a bizottságokban, ám célszerű a tagok meghívásával, megfelelő szintű szerepeltetésével biztosítani a programok mélyebb ismertségét, azok belső tartalmi és szervezeti összefüggéseit.

A *média kapcsolatok* fontosságát nem kell kiemelni. Véleményünk szerint a hangsúlyt az elkövetkező időben az országos médiákra kell helyezni. Minden jelentősebb esemény kapjon média visszhangot, bukkanjon fel egyre többször az intézmény különféle – kedvező – viszonylatokban.

A marketing stratégiát nem lehet szívességi alapon végezni, de nem lehet munkaköri kötelezettségként senkinek sem előírni. *Önálló, profi, rugalmas, kis létszámú apparátusra* (titkárság) van szükség, amihez pénzügyi forrásokat is kell rendelni. Ezek a források származhatnak az Egyetemnek nyújtott adományokból, hiszen az adakozók céljait szolgálja.

Szükséges *rendszeresen értékelni a stratégiaállást*, az elért eredményeket. Ezekről az értékelésekről az intézmény illetékes testületeit tájékoztatni kell, kérve a további támogatásokat, segítséget.

Megítélésünk szerint egy átfogó, kézben tartott és folyamatosan magas szinten működtetett marketing stratégia meghozza eredményét, hozzásegíti az intézményt kívánt céljának eléréséhez. A vezetési és irányítási marketing szemlélet a jövőben is jó szolgálatot tehet az intézmény további célkitűzéseinek elérésében.

ÖSSZEFOGLALÁS

- ◆ *Az infrastruktúra szerepe* a globalizálódó gazdaságban felértékelődik, ennek hatásai a magyar gazdaságban és társadalomban – éppen a megkésett modernizáció miatt – fokozottan jelentkeznek. Az infrastrukturális hálózatok kiépítése és megújítása, a településhez kapcsolódó infrastrukturális rendszerek és az információs, kommunikációs rendszerek az elkövetkező években – az európai uniós csatlakozás előtt és után – a nemzetgazdaság *alapvető növekedés hordozói* lesznek. *Szükséges tehát e rendszerek tervezéséhez, működtetéséhez, irányításához értő szakemberek képzése.* A munkaerőpiac trendjei azt jelzik, hogy míg ezen szektorokban a foglalkoztatás csökkenésével kell számolni, addig viszont *növekszik az igény a széles körű, rugalmas szakmai ismeretekkel rendelkező felsőfokú végzettek* iránt.
- ◆ *Az Észak-Dunántúl földrajzi helyzete felértékelődött*, hiszen egy formálódó közép-európai innovációs zónában fekszik, amiben kiemelt jelentőséggel bír a *Bécs–Pozsony–Győr–Budapest innovációs tengely.* A hazai modernizáció e siker-térsége azonban megosztott, nem egységes a központi és a regionális fejlesztési koncepciója, miközben a gazdaság és a település-társadalom számára egyre jobban felértékelődik. Szükséges erősíteni ezt a látványosan formálódó innovációs tengelyt, melynek egyik *alközpontja éppen Győr.* A város és így *intézményeinek új orientációja éppen Bécs és Pozsony irányába alakítandó*, hiszen ezzel a lokális adottságok működési terei kiszélesíthetők, másrészt pedig számos új funkció megtelepítése lehetséges, mely által valós funkcióiban is az Észak-Dunántúl regionális központjává válhat a város. *A felsőoktatás e szerepkörök között kitüntetett helyet foglal el.*
- ◆ A térség gazdaságában *a járműgyártás, az elektronikai, információ és kommunikációs technológiák, valamint a szolgáltatások* jelentős fejlődésével lehet számolni hosszú távon. Nő a szükséglet ezen tevékenységekhez kapcsolódó szakmák iránt. Formálódik Győr gazdasági bázisán egy új kapcsolatokra épülő *Technológiai Régió*, ami lendületet nyújt a felsőoktatás fejlesztéséhez, egyben a kutatás-fejlesztési bázisok telepítéséhez.
- ◆ A hallgatók *társadalmi szerkezetének* elemzése alapján megállapítható, hogy a magasabb presztízsű szakok esetében az anyák felsőfokú végzettsége valamivel magasabb, mint az apáké. A felső és felsőközép

középosztály gyermekei a nevesebb egyetemekre jelentkeznek, míg az új, *vagy az alsó-középosztály tagjainak* gyermekei – erősebb anyai dominanciával – választják az egyetemi, vagy nagyobb presztízsértékű szakokat. A kevésbé népszerű szakok esetében az alsó-középosztályba tartozó szülők gyermekei kerülnek (magas a szakmunkás-végzettségű szülők aránya, különösen az apáké).

- ◆ *A hallgatók művelődési szokásaiban* a múzeumok, a kiállítások látogatása, az igényesebb kulturális szolgáltatások (színház, hangverseny) igénybevétele nem számottevő, az apák iskolai végzettsége és e kulturális javak fogyasztása között nagyon szoros kapcsolat mutatható ki. Hasonlóan mérsékelt a könnyebb szórakozási formák (mozi, könnyűzenei műsorok) igénybevétele. A megkérdezettek *hiányolják a városban az ifjúsági rendezvényeket*. Győr egyetemi városa jellege még nem kiforrott, ennek a speciális funkciónak az elemzése a jövőben szükséges, aminek alapján ennek az arculatnak az érvényesítése kívánatos a város kulturális, szellemi életében. A hallgatók között a *könyvtár igénybevételének* gyakorisága számottevő, ez a tanulás színhelye, sőt, mint találkozási, kommunikációs pontként is szerepet játszik. Szükséges az infrastruktúra kiépítése, a szolgáltatások mennyiségének és minőségének fejlesztése.
- ◆ *A hallgatók jövedelmi helyzete* (átlagos havi jövedelem 22,4 ezer Ft/fő), döntő eleme a családi támogatás (54%), illetve a szociális támogatás (20%) és az ösztöndíj (15%). A munkajövedelmek aránya mérsékelt (6%), az alacsonyabb jövedelemmel rendelkező hallgatóknál képez nagyobb arányt.
- ◆ *A fogyasztási szerkezetben* a legnagyobb arányt a lakás (23%), az élelmiszer/étkezés (32%) és az utazási költségek (13%) teszik ki, lényegében az arányok nem térnek el az átlagos magyar háztartástól. A jövedelem 32%-a szabad költési hányad, ezt fordítják szórakozásra, taneszközökre, kultúrára, ruházkodásra.
- ◆ *A hallgatói jövedelmek éves szinten 1,3–1,4 milliárd forint fogyasztást teremtenek a város gazdaságában*, amelynek a nagyobb hányada kerül a lakáspiacra, illetve a megélhetéssel kapcsolatos költségek fedezésére, míg kisebb hányada a szórakozást szolgálja, azaz a kereskedelemben és a vendéglátásban csapódik le.

- ◆ A hallgatók *letelepedési szándékaiban Győr meghatározó szerepet játszik*, így a város munkaerőpiacát bővítik a jövőben, annak kínálatát szélesítik. A várost lakó- és munkahelynek választók közül többségben vannak a szomszédos megyékből (Vas, Veszprém), valamint az Alföldről származó hallgatók, s a korábbi lakhelyükhöz legkevésbé hűségesek a jelenleg kisvárosokban élők.
- ◆ *Az Egyetem hatása a lokális gazdaságban nem jelentéktelen.* A modellszámítások azt mutatják, hogy az átgűrűzött termelési-fogyasztási hatása az intézménynek együttesen 3,7 milliárd forintra, míg a jövedelmi hatása 1,98 milliárdra tehető. Mindez azt jelenti, hogy az Egyetem „gazdaságában” megjelenő egy forint növekménynek 1,43 Ft átgűrűző hatása van a helyi termelésben és jövedelmekben. A helyi gazdaság tehát jelentősen profitál az intézményből, azaz a Egyetemnek nyújtott támogatás lényegében a város gazdaságában csapódik le, annak teljesítményeit fokozza.
- ◆ *Az Észak-Dunántúl felsőoktatási szerkezete megosztott.* Történelmi okok miatt a nagytérségben nem tudott kialakulni egy jelentős felsőoktatási centrum, három állami egyetemen (Veszprém 5426 hallgató, Nyugat-magyarországi Egyetem 3861 hallgató, Széchenyi István Egyetem 6000 hallgató) és egy állami főiskolán (Berzsenyi Dániel Főiskola 2366 hallgató) folyik képzés, mely közel 18 ezer hallgatót jelent. A térség a hazai felsőoktatásból 10%-ban részesül a hallgatói létszám alapján, ennél valamivel alacsonyabb az oktatók, és azokon belül a minősítettek aránya.
- ◆ Szoros kapcsolat van a *minősítettek, a kutatás-fejlesztési potenciál és ráfordítás* között a térségben. *Megállapítható, hogy a térség gazdasági potenciálja és felsőoktatási bázisa, valamint annak kutatási aktivitása között nincs szoros, egyértelmű kapcsolat.* Határozottan elkülönülnek tehát az Észak-Dunántúl felsőoktatási és kutatás-fejlesztési adottságai a gazdaságban elért eredményeitől, aminek kedvezőtlen hatásaival már középtávon számolni kell.
- ◆ A felsőoktatás fontos helyet kap a *posztmodern regionális politikákban*. A felsőoktatási centrumok egy-egy régió fejlődésének motorjai, az innovációk kibocsátói, s egyben a megújítást ösztönző infrastrukturális rendszerek megtelepítésének helyszínei is. A regionális fejlesztésekben tehát a felsőoktatást és a kutatás-fejlesztés bázisait kiemelten kell szemlélni.

- ◆ *Az Észak-Dunántúl az Egyetem domináns hallgatói piaca.* Győr kedvező elérhetősége is hozzájárul, hogy a vonzás más régiókra is kiterjed. Jelentős változások nem történnek a vonzáskörzetben hosszú távon. Annak kiterjesztése a multiregionális együttműködéssel lehetséges, így a *Bécs–Pozsony–Győr háromszögben célszerű a kapcsolatokat koncentrálni.* Ezzel lehet hozzájárulni a határon túli magyarok képzéséhez, mert jelentős hallgatói állományt nem lehet prognosztizálni ebből a célcsoportból.
- ◆ *A térség gazdasági trendjei és az Egyetem programja között szoros az összhang,* a fejlesztés alapcélja az infrastrukturális rendszerekhez nyújtható minél szélesebb képzési szerkezet biztosítása. *Gyorsítani érdemes* viszont az egyetemi szintű műszaki-informatikus és a településmérnök képzést, kialakítani azon szakokat, melyek a kommunikáció oktatását célozzák meg, illetve a gazdasz-képzésben a turizmus kapjon nagyobb hangsúlyt. Az Egyetem váljon jelentős kutatás–fejlesztési bázissá, e fejlesztési irányból egy-két elemet ki kell választani, és az erőforrásokat ide koncentrálni.
- ◆ *Új alapokra kell helyezni a térségben található felsőoktatási intézményekkel a kapcsolatokat.* Nem a megosztást, hanem az együttműködést kell hangsúlyozni, melynek formáit szükséges kidolgozni.
- ◆ Az Egyetem fejlődését egy tudatosan kidolgozott *marketing stratégiával* kell alátámasztani, ami szóljon a különféle célcsoportokhoz, legyen folyamatos, áttekinthető, adjon tájékoztatást a testületeknek, állandóan ápolja a médiakapcsolatokat, s önálló szervezettel rendelkezzen.

IRODALOMJEGYZÉK

A Közép-Dunántúl területfejlesztési koncepciója. (1998) Egyeztetési anyag. Székesfehérvár, Közép-Pannon Regionális Fejlesztési Rt.

Armstrong, H.W.(1993) The Local Income and Employment Impact of Lancaster University. – *Urban Studies*. 10. 1653–1668. o.

Bleaney, M.F.–Binks, M.R.–Greenaway, D.–Reed, G.V.–Whynes, D.K.(1992) What does a University add to its local economy? – *Applied Economics*. 3. 305–311. o.

Döry T. (1998) Beszállítói kapcsolatok és az ipari együttműködés lehetséges klaszterei a Közép-Dunántúlon. – *Tér és Társadalom*. 3. 77–92. o.

Enyedi Gy. (1996) *Regionális folyamatok Magyarországon az átmenet időszakában*. Budapest, Hilscher Rezső Szociálpolitikai Egyesület.

Erdősi F. (1998) A transz-európai hálózatok hatása a területi fejlődésre. *Tér és Társadalom* 3. 27–50. o.

Erlich É. (1998) Infrastruktúra és a szolgáltatás Magyarországon. – *INFO–Társadalomkutatás*. 43. 7-23. o.

Felsenstein, D. (1997) *Estimating Some of the Impacts on Local and Regional Economic Development Associated with Ben-Gurion University of the Negev*. Jerusalem, The Hebrew University of Jerusalem.

Gállos L. (1996) *Munkaerő-kereslet és kínálat 1995–2000*. Budapest, Munkaügyi Minisztérium.

Gordos G. (2000) Közlekedésinformatika az információs társadalom perspektívájából. *Közlekedési rendszerek és infrastruktúra*. – Glatz F (szerk.) Budapest, MTA. 143–151. o.

Horváth Gy. (1998) *Európai regionális politika*. Budapest–Pécs, Dialóg-Campus Könyvkiadó.

Ifjúság 2000. Tanulmányok 1, (2002) Budapest.

Kutatás és fejlesztés a felsőoktatásban (2000) Budapest, Oktatási Minisztérium.

László E. (2000) Az urbanisztika „kemény dió”. Előljáró gondolatok a városról, közösségről és tervezésről. *Urbanisztika 2000*. – Csontos J.–Locsmándi T. (szerk.) Budapest, Akadémiai Kiadó. 15–21. o.

Locsmándi G. (2000) A településrendszer szabályozásának kérdéséhez. Részletek egy nagyobb tanulmányból. *Urbanisztika 2000.* – Csontos J.–Locsmándi T. (szerk.) Budapest, Akadémiai Kiadó. 145–153. o.

Magyar Statisztikai Évkönyv (1998) KSH. Bp.

Magyarország nyugati határ menti régiójának komplex területfejlesztési koncepciója. (1998) Budapest, Pylon Kft.

Mártonffy Zs.–Vrannai K. (2003) A munkaerő befektetőt keres. – *Figyelő* 5. 36–41. o.

Mészáros P. (2000) A fenntartható mobilitás felé. *Közlekedési rendszerek és infrastruktúra.* – Glatz F (szerk.) Budapest, MTA. 91–109. o.

Michelberger P. (2000) Közlekedésünk és távlatai az ezredfordulón. *Közlekedési rendszerek és infrastruktúra.* Glatz F (szerk.) Budapest, MTA. 15–33. o.

Országos Területfejlesztési Koncepció. (1997) Háttéranyag a h/4960 sz. Országgyűlési Határozati javaslatához. Budapest, Magyar Köztársaság Kormánya.

Pálfalvai J. (2000) A magyar közlekedés az ezredfordulón. – *INFO-Társadalomkutatás* 43. 59–67. o.

Projekte der Stadt Wien zur Europäische Union-Erweiterung Interreg. Europäische Union. (1998) Wien.

Rechnitzer J. (1993) *Szétszakadás vagy felzárkózás. A térszerkezetet alakító innovációk.* Győr, MTA RKK.

Rechnitzer J. (1997) Eurorégió vázlatok a magyar-osztrák-szlovák határ menti térségben. – *Tér és Társadalom* 2. 29–54. o.

Rechnitzer J. (1998) *A területi stratégiák.* Budapest–Pécs, Dialóg-Campus Könyvkiadó.

Rechnitzer J. (1999) Az osztrák–magyar határ menti együttműködés a kilencvenes években. *Elválaszt és összeköt – a határ. Társadalmi-gazdasági változások az osztrák–magyar határ menti térségben.* – Nárai M.–Rechnitzer J. (szerk.) Pécs–Győr, MTA RKK. 73–129. o.

Ruppert L. (2000) Az átalakuló kelet-közép-európai közlekedés és a magyar közlekedés várható fejlődése. *Közlekedési rendszerek és infrastruktúra.* – Glatz F (szerk.) Budapest, MTA. 33–57. o.

Schmidég I. (1998) A magyar távközlés helyzete az Európai Uniós csatlakozás szemszögéből. – *INFO–Társadalomkutatás*. 43. 23–39. o.

Sinclair, M.T. (1988) The estimation of keynesian income multipliers at the sub-national level – *Applied Economics*. 20. 1435–1444.

Széchenyi István Főiskola Intézményfejlesztési Terve 2000–2004. I. (2000) Győr, Széchenyi István Főiskola.

Tánczos L.-né (2000) Eurokompatibilis közlekedési infrastruktúra – elvárások és lehetőségek. *Közlekedési rendszerek és infrastruktúra*. – Glatz F (szerk.) Budapest, MTA. 73–91. o.

Tarnai J. (2000) Logisztikai központok *Közlekedési rendszerek és infrastruktúra*. – Glatz F (szerk.) Budapest, MTA. 213–229. o.